

Barns medvirkning under barnevernets omsorg
En kvalitativ intervjuundersøkelse av hvordan barn i
fosterhjem opplever å medvirke

Lotte Terese Bergan
VID vitenskapelige høgskole
Oslo

Masteroppgave
Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: 27769
31.05.2017

Sammendrag

Tittel: Barns medvirkning under barnevernets omsorg. En kvalitativ intervjuundersøkelse av hvordan barn i fosterhjem opplever å medvirke.

Forfatter: Lotte Terese Bergan

Veileder: Tor Slettebø

Bakgrunn: Barns medvirkning har vist seg å være en utfordring for barneverntjenesten. Flere undersøkelser viser at langt fra alle barn involveres i barnevernets beslutningsprosesser selv om de skulle være gamle nok til å danne seg en mening og gi uttrykk for denne. Det er varierende hva barn involveres i, og om de involveres i prosessen slik forskriften om medvirkning tilsier. Til tross for sterke føringer i lovverket, viser tilsyn at barn i for liten grad involveres i beslutningsprosesser i barnevernet.

Formål: Studiens overordnede mål er å utvikle kunnskap om hvordan barn som bor i fosterhjem medvirker og hvilke forhold som påvirker deres muligheter til å medvirke. Konkret tar undersøkelsen utgangspunkt i barns erfaringer og opplevelser ved flytting til fosterhjemmet, ved fastsettelse av samvær, valg av tilsynsfører og medvirkning i fosterhjemmet.

Metode: Undersøkelsen bygger på semistrukturerte intervjuer med syv barn i alderen 12 til 17 år som bodde i fosterhjem på tidspunktet for forskningsintervjuet. Jeg har anvendt fenomenologisk meningsfortetting som analyseverktøy, og følger i hovedsak Malteruds fenomenologiske analyse.

Resultat: Undersøkelsen viser at barna erfarte liten eller ingen grad av medvirkning før innflytting i fosterhjemmet. Etter innflytting i fosterhjemmet var det få som erfarte at de hadde mulighet for å medvirke i kontakten med barnevernet, men enkelte erfarte medvirkning når det gjaldt spørsmål om tilbakeføring og ved samvær.

Analysen tyder på at flere av barna erfarte at deres medvirkning vedrørende samvær kan føre til reaksjoner hos foreldre og besteforeldre, reaksjoner som kan oppleves belastende. Enkelte

opplevde å stå alene i å håndtere de følelsesmessige belastninger deres medvirkning skapte, spesielt gjaldt dette barn som bodde i slekt- og nettverksfosterhjem.

Undersøkelsen viser betydningen av at medvirkning tilrettelegges som en kontinuerlig prosess der barnet får tilstrekkelig med informasjon tilpasset sin alder og modenhet, samt mulighet til å danne seg mening og uttrykke denne. Forutsetninger for barns deltakelse er å få mulighet til å etablere en stabil relasjonen til en kontaktperson i barnevernet og få tilpasse dialogen ut fra barnets situasjon. Undersøkelsen viser at det for barna ikke var viktig å bestemme, men å delta, bli snakket med, og ikke til.

Konklusjon: Denne studien har vist at barns medvirkning må forstås relasjonelt og kontekstuel når barnevernet og fosterhjemmet skal tilrettelegge og støtte barnet i dets medvirkning. Funnene viser at fosterhjemmet fremstår som en arena for utvikling av barnets medvirkningskompetanse. Ut fra barnas erfaringer kan det være viktig å tilrettelegge for støtte når barn i fosterhjem medvirker. Funnene i studien tilsier at dialog og relasjonskompetanse hos den barnevernsansatte er viktige forutsetninger for tilrettelegging av barnets medvirkning. Den barnevernsansatte må ha et barnesyn der barnet sees som kompetent aktør i eget liv.

Forord

En stor takk til barna som deltok i intervju og som bidro med sine erfaringer fra oppvekst i fosterhjem.

Jeg vil særlig takke min veileder Tor Slettebø som har veiledet og vært konstruktiv støttespiller gjennom prosessen til ferdigstilling av avhandlingen.

Spesiell takk til Elisiv Bakkteig for at du har tatt deg tid til å lese utkast i en travel hverdag og gi meg gode innspill underveis.

Takk til Elisabeth Bache-Hansen ved Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) for å la meg være en del av forskningsprogrammet ”Fosterhjem for barns behov”.

Takk til min gode venninne Ellen Øya som hjalp meg med gjennomlesning og språkvask.

Jeg vil også takke mine barn og min familie som på ulikt vis har bidratt med hjelp og tålmodighet gjennom denne litt lange reisen.

Tilslutt vil jeg takke min kjær mann for alltid å bidra med hjelp, støtte og oppmuntring.

Movik, mai 2017

Lotte Terese Bergan

Sammendrag	2
Forord.....	4
1. Innledning	7
Undersøkelsens tema	7
Bakgrunn.....	7
Problemstilling	9
Avgrensning.....	9
Sentrale begreper	10
Oppgavens oppbygning.....	11
2. Juridiske føringer, forskning om barns medvirkning og utførte tilsyn.....	12
Helsetilsynets tilsyn med barnevernet.....	15
Forskning om barns medvirkning	16
Hva barn erfarer som viktig når de skal medvirke.....	19
Faktorer som har betydning for barns mulighet til å medvirke.....	20
Oppsummering	23
3. Teoretiske perspektiver og begreper	25
Barnets perspektiv og barneperspektiv	25
Systemisk perspektiv på barns medvirkning.....	26
Relasjonelt og dialogisk perspektiv.....	28
Teoretisk modell for barns medvirkning.....	29
Forutsetninger for medvirkning	31
Oppsummering	33
4. Metode.....	35
Vitenskapsteoretisk forankring	35
Kvalitativ metode	36
Kvalitativt forskningsintervju.....	37
Utvalg og rekruttering	39
Strategisk utvalg	39
Rekruttering.....	40
Utvalget	41
Gjennomføring av intervju	41
Analysemetode	43
Trinn 1. Helhetsinntrykk	44
Trinn 2 Meningsbærende enheter.....	45
Trinn 3 Kondensering – fra kode til mening.....	46
Trinn 4. Sammenfatte betydning	46
Forskningsetiske hensyn	47
Forståelse av forskerens rolle	49
Studiens kvalitet	49

Validitet.....	50
Reliabilitet.....	50
Overførbarhet.....	51
5. Presentasjon av funn	52
Hvilke erfaringer har barn som bor i fosterhjem med å medvirke?	52
Hvordan medvirker barn ved flytting til fosterhjemmet, og ved spørsmål om tilbakeføring.....	52
Hvordan medvirker barn ved fastsettelse av samvær.....	53
Hvordan barn opplever medvirkning ved konfirmasjon	56
Hvilke erfaringer barn har ved valg av tilsynsfører.....	57
Hvilke erfaringer har barn med medvirkning i hverdagens aktiviteter.....	58
Hvilke forhold påvirker barns muligheter til å medvirke?.....	60
Hvilke erfaringer har barn med barnevernets tilgjengelighet.....	60
Hvordan barn opplevde å få informasjon og mulighet til å danne mening	60
Hvordan barn erfarte betydningen av dialogen, relasjonen og samarbeidet for muligheten til å medvirke.....	63
På hvilken måte fikk barns initiativ betydning for deres medvirkning	66
Oppsummering	66
6. Diskusjon.....	69
Barnas opplevelser av å medvirke sett i lys av tidligere forskning	69
Barnas erfaring med medvirkning.....	69
Forhold som påvirker barns mulighet til å medvirke	72
Systemisk perspektiv på barns medvirkning i fosterhjem	76
Barns kontekstuelle og relasjonelle erfaring.....	76
Rom for samtale ”uten for boksen” – tilrettelegging med fokus på dialog, relasjon og støtte.....	77
Konklusjon og anbefalinger.....	79
Litteraturliste.....	82
Vedlegg.....	86
Introduksjonsskriv til barneverntjenesten	94

1. Innledning

Undersøkelsens tema

Tema i undersøkelsen er barns medvirkning. Undersøkelsen handler om hvilke erfaringer barn har med å medvirke når de flytter og vokser opp i fosterhjem, og hvilke forhold som påvirker deres muligheter.

Medvirkning kan foregå på ulike nivåer, som kollektiv medvirkning på tjenestenivå eller som individuell medvirkning i egen sak (Seim og Slettebø 2007). Undersøkelsen tar for seg individuell medvirkning. Medvirkning på individnivå handler om å gi barn mulighet til å være deltakere i egen sak og eget liv.

Bakgrunn

Bakgrunnen for undersøkelsen springer ut fra det stadig økte fokuset både juridisk og i praksis på barns medvirkning i barnevernet, samt et personlig engasjement for hvordan tilrettelegging av barns medvirkning kan sikres.

Barns medvirkning har vist seg å være en utfordring for barneverntjenesten. Flere undersøkelser viser at langt fra alle barn involveres i barnevernets beslutningsprosesser selv om de skulle være gamle nok til å danne seg en mening og gi uttrykk for denne (Strandbu og Vis 2008; Bakketeig og Bergan 2013; Vis 2014). Det er varierende hva barn involveres i, og om de involveres i hele prosessen slik forskriften om medvirkning tilsier (Barne- og likestillingsdepartementet 2014). Til tross for sterke føringer i lovverket viser tilsyn at barn i for liten grad involveres i beslutningsprosesser i barnevernet (Helsetilsynet; 2012, 2015). Det finnes ikke presise tall på hvor stor andel av barn som deltar i barnevernets beslutninger, hverken i Norge eller internasjonalt (Vis 2014).

Min erfaring med å tilrettelegge for medvirkning har jeg fra arbeid i kommunal barneverntjeneste, interkommunal barnevernvakt og som familieterapeut i forebyggende tiltak for barn og ungdom. Jeg har som barnevernpedagog og familieterapeut vært opptatt av barns medvirkning, og hvordan legge til rette for gode medvirkningsprosesser for barn. Jeg har erfart at den faglige debatten om medvirkning har dreid seg om beskyttelse av barnet og hvor

mye barnet kan medvirke, og i mindre grad har dreid seg om hvordan legge til rette for barnets medvirkning.

I følge Statistisk sentralbyrå (SSB) var det rundt 54 000 barn som mottok tiltak fra barnevernet i 2015. Ved utgangen av 2015 var 14 869 barn flyttet utenfor hjemmet av barneverntjenesten, 8 924 var under omsorg av barneverntjenesten (SSB 2015). Antall nye barn med vedtak om omsorgsovertakelse har de siste årene holdt seg stabilt rundt 1650 per år (SSB 2015). Det mest brukte tiltaket for barn under omsorg er fosterhjem, 78 prosent flyttes til fosterhjem. De fleste bor i fosterhjem utenfor familie og nære nettverk. I 2015 gjaldt dette 65 prosent, mens 28 prosent bodde i fosterhjem hos familie eller nettverk (SSB 2015). Formålet med fosterhjem er å gi barn god omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter så lenge han eller hun trenger det (Barne- og likestillingsdepartementet 2016).

Underveis i arbeidet med tema for masteroppgaven ble jeg kjent med det da pågående forskningsprosjektet; "Fosterhjem for barns behov" (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013). Jeg kontaktet forskningsleder Elisabeth Backe-Hansen ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), og fikk mulighet til å knytte meg til delprosjekt "Hvem er fosterbarna". Delprosjektet hadde til hensikt å skaffe tilveie mer kunnskap om barn og unge som kommer i fosterhjem. Forskningsprosjektet var finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Jeg har utført undersøkelsen selvstendig og med egen problemstilling innenfor prosjektets rammer. Intervjuguide, informasjonsskriv og søknad til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) utarbeidet jeg i samarbeid med Elisabeth Backe-Hansen og Elisiv Bakketeig ved NOVA.

Problemstilling

Målet med studien er å innhente kunnskap om hvordan barn i fosterhjem får anledning til og ønsker å medvirke, samt hvilke forhold som påvirker deres mulighet. Undersøkelsen bygger på intervju med syv barn i alderen 12 til 17 år som bor i fosterhjem. Konkret tar undersøkelsen utgangspunkt i barnas erfaringer med medvirkning ved flytting til fosterhjemmet, samvær med foreldre, valg av tilsynsfører og forhold i dagliglivet.

Ut fra dette utformet jeg problemstillingen og mine forskningsspørsmål.

Studiens problemstilling er:

- Hvordan opplever barn under barnevernets omsorg og som bor i fosterhjem å medvirke?

Forskningsspørsmålene som belyses er;

- Hvilke erfaringer har barna gjort seg når de har fått medvirke?
- Hvilke forhold påvirker barnas muligheter til å medvirke?

Studien kan plasseres under feltet barnevernsforskning, og som en underkategori av fosterhjemsforskning, samt forskning på medvirkning i barnevernet. Studien grenser til andre samfunnsvitenskaper som psykologi, jus, sosialfaglig arbeid og sosiologi, og trekker veksel på kunnskap fra flere av disse fagfeltene. Dette vil gjenspeiles i kapitlene som omhandler juridiske rammer, kunnskap om barns medvirkning, teoretiske perspektiver, samt i diskusjonen. Det er tidligere gjort få liknede studier på feltet i Norge. Jeg har benyttet systemisk perspektiv gjennom studien, mitt ønsket var med dette å synliggjøre kompleksiteten av barns medvirkning når de bor i fosterhjem.

Avgrensning

Jeg har valgt å avgrense oppgaven ved å intervju barn som barneverntjenesten har den daglige omsorgen for, og som har bodd i fosterhjem i mer enn to år. Barna er i aldersgruppen 12 til 17 år. Bakgrunnen for valget er at denne aldersgruppen i liten grad er beskrevet i forskningslitteraturen. Det er få som har snakket med barn i denne alderen som bor i fosterhjem om deres erfaringer med medvirkning. Det meste av forskningen om barns medvirkning har vært basert på intervjuer med unge voksne som ikke lenger bor i fosterhjem.

Sentrale begreper

Begrepet og fenomenet medvirkning er flertydig. Hvordan medvirkning er definert vil ha betydning for hvordan praksis kan begrunnes og utformes. Å si sin mening, å bli hørt, å delta (participation), å ha innflytelse eller medbestemmelse er alle begreper som reflekterer ulike påvirkningsmuligheter. Medvirkning kan forstås som en prosess, som starter med at barnets synspunkter blir innhentet gjennom at noen spør barnet om hva det mener, dernest at barnets mening blir lagt merke til og tatt med inn i en vurdering, og hvor barnets synspunkter får konkret innvirkning på resultatet, enten alene (barnet bestemmer/selvbestemmelse) eller samme med andre (medbestemmelse).

Jeg har valgt å bruke begrepet ”medvirkning” fordi begrepet reflekterer at barnets utsagn fører til en konkret virkning. Dette er i tråd med måten Bae med flere har definert medvirkning; ”En måte å oppfatte barns rett til medvirkning er å si at hvert barn har rett til å erfare at deres stemme blir tatt på alvor og har virkning i fellesskapet” (Bea, Winger og Kristofferesen 2006:8). Denne definisjonen inkluderer barnets rett til å få støtte i å uttrykke seg, bli synlig og ha en virkning i sosiale sammenhenger. ”Det handler om å gi barnet et rom – i både fysisk og psykisk forstand- for å uttrykke seg og virke/handle med andre” (ibid:8). Jeg ser medvirkning som en prosess, det vil si at barnets mening dannes i dialog med andre over tid, avhengig av temaets innhold og barnets situasjon. Jeg har vært opptatt av å ikke bli ”fanget” av begrepet jeg har valgt å bruke, men vil heller forsøke å få frem variasjoner av medvirkning i de kontekstuelle sammenhengene analysene mine knytter seg til. En slik tilnærming vil være i tråd med en dialogisk, relasjonell og kontekstuell tilnærming som har preget de senere års forståelse av medvirkning (jfr. Backe-Hansen 2011).

Jeg har valgt å benytte betegnelsen ”barn” i stede for begrepet ”ungdom”. I henhold til norsk barnevernlovgivning, så vel som FNs barnekonvensjon, dekker ”barn” alderen mellom 0 og 18 år. Man er barn frem til myndighetsalder.

I det barnevernfaglige språket er ordet ”plassering” benyttet som både i verb- og substantivform. Barnevernet blir subjektet og barnet objektet: barnevernet *plasserer*, barnet *plasseres* (Ulvik 2007). Ved å benytte ordet plassering kan språket bidra til å objektgjøre barnet, som en av barna i undersøkelsen sa, ”De [barnevernet] kom og hentet meg og plasserte meg her”. Barnet som objekt forsterkes språklig. Ved å erstatte ”plassering” med

”flytting” gir det mulighet til å analysere barnas situasjon i kontekst av situasjonen til barn flest, og en kan studere både det særegne og det allmenne når barn flytter i en barnevernsammenheng (Andenæs & Skollerud; 2003). Andenæs og Skollerud minner om at; ”Det de voksne snakker om som en *plassering*, er for barnet en *flytting*” (Andenæs & Skollerud; 2003). Mitt perspektiv er at disse barna har flyttet, og det er denne betegnelsen jeg benytter.

Ordet ”biologiske foreldre” er en betegnelse som benyttes i barnevernet, og viser til barnets biologiske foreldre. Biologisk foreldreskap er utgangspunkt for juridiske rettigheter mellom foreldre og barn. Ulvik (2007) stiller spørsmålsteget ved bruk av betegnelsen og om denne er tilslørende ved for eksempel fastsettelse av samvær, da det ikke er det genetiske som avgjør samværspraksisen. Samværsordningen mellom barnet og foreldrene er i barnevernet begrunnet ut fra ivaretagelsen av barnets forhold til sin opprinnelse. Ut fra denne forståelsen benytter jeg ordet opprinnelsesfamilie eller kun familie, og det referer til den familien barnet flyttet fra.

Det finnes mange betegnelser for å være ansatt i barnevernet; barnevernskonsulent, saksbehandler og kontaktperson. I denne studien betegner jeg barnets kontaktperson som barnevernet, barnevernsansatte, barnevernsarbeider og kontaktperson for å skape språklig variasjon. Betegnelsen akuttvedtak er foreslått endret til hastevetakt i forslag til ny barnevernlov (Barne- og likestillingsdepartementet 2016). Ut fra dette benytter jeg betegnelsen hasteflytting på det som tidligere ble betegnet som akutt-plassering.

Oppgavens oppbygning

I kapittel to presenteres juridiske rammer, relevant forskning og utførte tilsyn om barns medvirkning. I det videre vil jeg presentere utvalgte teoretiske perspektiver. Deretter følger en redegjørelse for bruk av metode og analyse i kapittel fire. I kapittel fem vil resultatet fra undersøkelsen bli presentert. Deretter følger diskusjon av viktige funn, konklusjon og anbefaling.

2. Juridiske føringer, forskning om barns medvirkning og utførte tilsyn

I dette kapittelet presenteres forskning om barns medvirkning i barnevernet knyttet til det å flytte og bo i fosterhjem. Innledningsvis omtales de juridiske rammene for barns rett til medvirkning. Formålet med kapittelet er å beskrive de juridiske føringene for barns deltakelse i barnevernet, samt vise empiri som funnene kan drøftes ut fra.

Barn har etter Grunnloven § 104 rett til medvirkning. I bestemmelsens første ledd, andre punkt heter det at barn: ”...har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling”. Bestemmelsen er en innarbeidelse av retten til medvirkning nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12 (FNs Barnekonvensjon 1989). I henhold til artikkel 12 skal partene ”...garantere et barn som er i stand til det å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkt behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet”. Barnekonvensjonen artikkel 12 skal sikre at barnets selvstendige stemme, som et eget subjekt, kommer frem i saker som er viktig for barnet. I artikkel 12 annet ledd står det at barnet særlig skal ”gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet”. Ut fra dette er det spesielt viktig at barn blir hørt når beslutninger tas i barnevernet.

Det er et grunnprinsipp i barnevernlovgivningen at barnet skal få medvirke i egen sak. Det er lovfestet i barnevernloven § 4-1 andre ledd og § 6-3 (Lov om Barneverntjenester 1992). Etter § 4-1 skal ”barnet gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet”. Dette omtales i forarbeidene som en overordnet bestemmelse, og at barnets rett til medvirkning skal gjelde i alle forhold som vedrører barnet, ikke bare når det skal treffes formelle avgjørelser (Prop. 106 L 2012-2013, 208). Målet med bestemmelsen i § 4-1 er å styrke barnets posisjon i barnevernssaker, gi bedre rettsikkerhet og øke kvaliteten i barnevernsarbeidet. I barnevernloven § 6-3 Barns rettigheter under saksbehandlingen står følgende:

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg for det tas avgjørelser i

sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet”.

Denne retten inneholder tre hovedelementer; a) Barnet blir gitt informasjon. I retten til informasjon ligger også en rett til å få forklart begrunnelsen for avgjørelsene som blir tatt. b) Barnet blir gitt mulighet til å uttrykke sin mening på et hvert stadium i saken. c) Barnets mening skal bli tillagt vekt ut fra alder og modenhet. Det vil si at barnet selv skal ha reell innflytelse, tilpasset alder, utvikling og situasjon og hva saken gjelder.

Barnekonvensjonen og barnevernlovens bestemmelser om barns medvirkning må sees i sammenheng med prinsippene i FNs barnekonvensjon om *barnets beste* artikkel 3 og *barnets rett til beskyttelse*. Prinsippene i barnekonvensjonen er bygget på tre hovedprinsipper, kalt de tre P'er; Provision (forsørgelse), Protection (beskyttelse) og Participation (medvirkning). I vestlige land, og i barnevernet i Norge, har særlig en tvetydighet mellom beskyttelse og medvirkning vært diskutert (Lidèn, 2004; Thrana, 2008). Nyere litteratur argumenterer for at man ikke må sette noen av disse tre prinsippene opp mot hverandre, men se dem i sammenheng og som gjensidig avhengige (Kjørholt 2010).

Prinsippet om barnets beste er blitt beskrevet som det mest sentrale i barnekonvensjonen og bygger på den grunnidé om at alle beslutninger om barn skal ta utgangspunkt i det enkelte barns behov, forutsetninger og hva som i sammenhengen er best for det enkelte barn (Haugli 2008). Det finnes ikke en klar definisjon av barnets beste i barnekonvensjonen. Barnets beste kan forstås ut fra både et psykologisk begrep og et juridisk begrep, samtidig som det er en sosial konstruksjon (Slettebø 2008). Det psykologisk begrep vektlegger barnets grunnleggende behov og utvikling. Barnet har behov for omsorg og beskyttelse, en stabil relasjon til voksne, mulighet til å gi og å få kjærlighet. I et juridisk begrep er barnets beste i rettslig forstand et tolkningsprinsipp, et hensyn i skjønnsutøvelsen og i noen tilfeller et lovbestemt vilkår. Barnets beste er også en sosial konstruksjon, da det ikke eksisterer entydig vitenskap eller moralske standarder for hva barn trenger for en gunstig oppvekst og utvikling (Slettebø 2008). I veilederen ”FNs barnekonvensjon - fra visjon til kommunal virklighet” vises det til at informasjon om barnets beste kan innhentes ved å legge til rette for samtaler med barnet, med personer som barnet kjenner og gjennom observasjon av barnet (2005).

Barnets rett til deltakelse i barnevernets saksbehandling ble ytterligere presisert i 2014 gjennom Forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014). Formålet med forskriften er i henholdt til § 1:

”..å styrke barn og unges medvirkning og innflytelse i barnevernet. Medvirkning fra barn og unge skal få frem barnets perspektiv og bidra til at avgjørelser som fattes er til barnets beste. Medvirkning skal styrke barnets posisjon og gi bedre rettssikkerhet for barnet”.

I henhold til § 3 første ledd skal barnet få:

”...tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet”.

Barnevernstjenestens plikt til å legge til rette for barnets medvirkning, fremgår i dag av medvirkningsforskriftens § 6.

Ordene ”fritt å gi uttrykk for” innebærer at barnet kan medvirke ved å uttrykke sin forståelse, valg og preferanser gjennom verbal og ikke verbal kommunikasjon. Med ”fritt” siktes det til at barnet selv skal bestemme om det vil uttale seg og om hva det vil uttale seg om, i tillegg til at barnet skal få uttale seg uten utilbørlig påvirkning og press fra andre (FNs Barnekonvensjon 1989). Retten til informasjon følges av medvirkningsforskriftens § 4 der barneverntjenesten skal sørge for at barnet informeres på en forståelig måte om situasjoner der barnet kan uttrykke sine synspunkter, saken og egen situasjon, tjenestetilbudet og sine rettigheter (BLD 2014). I tillegg skal barnet informeres om hvilke valg og beslutninger som må treffes og konsekvenser av disse. Medvirkningsforskriftens § 5 viser til at barnets medvirkning skal sees på som en prosess, ”...en prosess som må utøves under hele sakens forløp i barnevernet” (BLD 2014). Det vil si at barnevernet fortløpende må følge opp barnets rett til medvirkning. Forskriften viser i tillegg til at barnet ikke må utsettes for press til å medvirke.

Barnet har rett til medvirkning gjelder også ved beslutning om samvær og ved oppnevning av tilsynsfører. Regjeringen fremhevet i Prop. 106 L, 2012-2013 at fosterhjemmet også skal legge til rette for barnets medvirkning og ivareta barnets rett til å bli hørt.

I forslag til ny barnevernlov foreslås det at barnets beste skal fremgå av en overordnede bestemmelsen (BLD, 2016). Prinsippet om barnets beste skal gjelde alle handlinger og avgjørelser etter loven som berører et barn. ”Det foreslås krav til at det skal fremgå av vedtaket hvordan barnets beste er vurdert, herunder betydningen av barnets mening” (BLD 2016:54). Barnevernlovutvalget fremhevet i loven at barnets synspunkter er et sentralt moment i barnets beste vurderingen (ibid.). Barnets rett til å medvirke er foreslått presisert i ny paragraf i forslag til ny barnevernlov (BLD 2016). Barnevernslovutvalget foreslo å styrke barnets rett til medvirkning, og at retten skal fremgå av en ny innledende bestemmelse der det kommer tydelig frem at barnet har «rett til å medvirke» (BLD 2016:57). Bestemmelsen vil både gi barnet en rett og pålegger barnevernstjenesten en plikt til å sørge for at barnets rett blir oppfylt. Barnevernlovutvalget la til grunn at med medvirkning menes at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og ha rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter (BLD 2016:57).

I det følgende vil jeg presentere forskning om barns medvirkning i barnevernet, knyttet til det å flytte og bo i fosterhjem.

Helsetilsynets tilsyn med barnevernet

Helsetilsynet gjennomførte to landsomfattende tilsyn som omhandler hvordan kommunene utfører sine lovpålagte oppgaver knyttet barns rett til medvirkning og på fosterhjemsområdet (Helsetilsynet 2012; 2015). Det er ført tilsyn med saksbehandlingen. Barna det gjelder er ikke snakket med. Det er derfor lovbrudd eller forbedringspunkter, og ikke barnas erfaringer som er dokumentert. Tilsynsrapporter fra 44 norske kommuner viser et gjennomgående mangler ved barns medvirkning (Statens helsetilsyn 2012). Det var tilfeldig om barna var snakket med eller ikke. Noen kommuner hadde ikke etablert rutiner for samtaler med barn, andre fulgte ikke opp sine egne rutiner. Helsetilsynet pekte også på barnevernets begrensende kompetanse når det gjaldt å bidra til barns medvirkning. Rapporten viste behov for kompetanseheving på flere områder, både når det gjaldt hvordan barn under omsorg opplever egen medvirkning, samtaleformer som fremmer medvirkning, økt kunnskap om betydningen av barns medvirkning og økt kunnskap om hvordan medvirkning kan skje (Statens helsetilsyn 2012). Tilsynet med barneverntjenestens oppfølging av barn i fosterhjem baserte seg på 94 barneverntjenesters som var valgt ut fra kunnskap om svikt eller risiko for svikt, og utvalget var dermed ikke representativt for alle kommuner (Helsetilsynet 2015). Det ble funnet

lovbrudd og/eller forbedringsområder i 71 av 94 barneverntjenester. Tilsynet fant svikt i oppfølging av barnets rett til medvirkning og barneverntjenestens besøk i fosterhjemmet (ibid.). Barn som bor i fosterhjem skal ha minimum fire besøk i året fra barneverntjenesten, og tilsynet avdekket for få besøk. Besøkene er det viktigste møtepunktet mellom barnet, fosterforeldrene og barneverntjenesten. For få besøk i fosterhjemmet svekker i seg selv barnets mulighet for medvirkning i saker som angår dem. Tilsynet fant at barnet ikke var snakket med selv om det var gjennomført besøk (ibid.). Funn viste at det var gjennomført utvidet samvær med foreldre uten at det fremgikk om barnet fikk uttale seg til dette på forhånd eller om barnets synspunkt var vektlagt. Tilsynsrapporten viste at når barnet i fosterhjem ikke får den oppfølgingen av barnevernet som de har krav på blir barnet fratatt viktige muligheter for direkte medvirkning og mottak av informasjon (Helsetilsynet 2015). Disse rapportene er med på å synliggjøre behovet for videre kunnskapsutvikling når det gjelder barns medvirkning i barnevernet.

Forskning om barns medvirkning

Barns rett til medvirkning ved innflytting og oppvekst i fosterhjem berører deres rolle som aktører og selvstendige rettssubjekt. Barn som flytter i fosterhjem er i en særlig sårbar situasjon. Hvordan barnevernet vurderer barnets situasjon som rettighetshaver opp mot deres behov for beskyttelse og omsorg kan få betydning for barns medvirkning. Det kan være en tvetydighet i forholdet mellom barnet som selvstendige subjekt med egne rettigheter, og vurderingen av deres sårbarhet som følge av alder og utvikling. Barns medvirkning har generelt fått større oppmerksomhet de siste par tiårene, av flere årsaker. Barn har unike og viktige bidrag som vi ikke kan bli klar over uten å involvere dem direkte.

Kunnskapsstatusen som omhandlet nordisk og til dels europeisk forskning om fosterbarns behov, i perioden 1980 til 2009, konkluderte med at barn og unges egne erfaringer med og refleksjoner over flyttingen i fosterhjem er et forsømt område i forskningen (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010). Kunnskapsstatusen viste til behovet for mer forskning omkring barn og unges syn på egen fosterhjems plassering, samt behovet for mer kunnskap om hvordan barn opplever retten til medvirkning. Videre pekte den på behovet for mer kunnskap om hvordan barn og unge kan involveres i prosesser som angår dem i forbindelse med å flytte og bo i

fosterhjem (ibid.). Utredningen ”Ungdom, makt og medvirkning” tok for seg muligheten ungdom har til medvirkning, og så spesielt på situasjonen til barn som var under offentlig omsorg (BLD 2011). Det fremkom utfordringer knyttet til hvordan unge blir møtt av de som er satt til å hjelpe dem. Ut fra dette ble myndighetene anbefalt å utrede hvordan barnevernet kan tilføres mer kompetanse om betydningen av medvirkning og kunnskap om hvordan medvirkning kan skje (BLD 2011:15). Utvalget foreslo en lovendring for sikre at barnevernet dokumenterer på hvilken måte barnet har vært delaktig i egen sak og hva som er barnets syn i saken (BLD 2011:104). Denne lovendringen er foreslått i forslag til ny barnevernlov (NOU 2016:16).

Tidligere forskning vist at medvirkning har flere viktige aspekter og positive effekter. Medvirkning antas å ha positive virkninger for barnets psykiske helse (Vis, Strandbu og Holtan, et al. 2011). Vis mfl. fant 21 studier i sin forskningsgjennomgang som viste mulig sammenheng mellom barns deltakelse og deres psykisk helse (2011). De fant tre hovedgrunner til den positive helseeffekten medvirkning kan gi barn. For det første når barn har erfart at voksne er interessert i å høre på hva de har å si, øker dette sannsynligheten for at de selv vil melde fra dersom de senere i livet skulle bli utsatt for noen form for overgrep eller omsorgssvikt (ibid.). Barns medvirkning kan bidra til å avdekke tilfeller av omsorgssvikt, som igjen er med på å sikre barnets beskyttelse. For det andre kan det å delta i en beslutningsprosess ha mange likhetstrekk med terapeutiske prosesser (ibid.). Den terapeutiske effekten av medvirkning kan vise seg ved at barnet gjennom dialogen får hjelp til å bearbeide vanskelige opplevelser, eller hjelp til å løse konkrete problemer eller vanskeligheter barnet står ovenfor. Barnet kan gjennom dialogen bedre forstå sin egen situasjon eller bli forberedt på inngripen fra barnevernet. Det å få forståelse og gi mening til hendelser har betydning for barnets psykiske helse. Det å mangle oversikt, forståelse og kontroll med hva som skjer i ens eget liv kan føre til en hjelpeløshet hos barnet som kan få konsekvenser for dets psykiske helse. Medvirkning kan i dette perspektivet sees på som helsefremmede da det gir barnet mulighet til et sammenhengende barneliv. For det tredje viste forskningsgjennomgangen at der barnet har deltatt i beslutningsprosesser, bidrar dette til en bedre forståelse av barnets situasjon, noe som kan gjøre at de tiltak som iverksettes er bedre tilpasset barnets behov (ibid.).

Barns medvirkning har vist seg å være en særlig utfordring for barneverntjenesten. Flere forskningsprosjekter har vist at langt fra alle barn og unge involveres i barnevernets

beslutningsprosesser selv om de skulle være gamle nok til å danne seg en mening. Det er varierende hva de involveres i og om de involveres i hele prosessen (Seim & Slettebø 2007; Thrana 2008; Bakketeig og Bergan 2013; Vis, 2014; Jensen 2014). En intervjuundersøkelse viste at ungdommene i liten grad ble hørt, og enda færre hadde fått være med på å bestemme noe om hva som skulle skje med dem (Seim og Slettebø 2007). Undersøkelsen baserte seg på erfaringene 20 ungdommer i alderen 13 til 18 år hadde med medvirkning knyttet til undersøke og tiltak. Ungdommene ønsket ikke saksbehandlere som overlot alle beslutninger til dem, men de ønsket å bli spurt og diskutert med og å få være i dialog om hva som skulle skje med dem (Seim og Slettebø 2007). Jeg har funnet få undersøkelser om barns erfaring med medvirkning knyttet til å flytte inn og vokse opp i fosterhjem. Bakketeig og Bergan intervjuet 24 ungdommer i alderen 15 til 23 år med fosterhjemserfaring, og seks saksbehandlere i barnevernet for å belyse i hvilken utstrekning ungdom involveres ved valg av fosterhjem og i prosessen frem mot flytting inn i fosterhjemmet (Bakketeig og Bergan 2013). Ungdommenes erfaring med medvirkning ved flytting til fosterhjem varierte, noen opplevde høy grad av involvering, mens andre hadde opplevd liten grad. Samtidig viste funnene at ungdommenes reaksjon på manglende involvering var forskjellig, der noen ikke følte behov for større grad av involvering, mens andre var frustrerte og hadde ønsket mer (ibid.). Fremstillingen viste at ungdommens behov for medvirkning var forskjellig både ungdommene i mellom og i de ulike sammenhenger de forventes å medvirke i. Ulike behov hos ungdommene stilte krav om en individuell, relasjonell og dynamisk tilnærming til deres medvirkning (ibid.). Undersøkelsen belyste behovet for en prosessorientert tilnærming til medvirkning der det tilrettelegges for medvirkning på flere tidspunkter både før, under og etter innflyttingen i fosterhjemmet (Bakketeig og Bergan 2013:107). En dansk doktoravhandling tok for seg ti barn i alderen 10 til 18 år og deres erfaringer med sosiale myndigheters medvirkningspraksis (Jensen 2014). Barna mottok enten forebyggende hjelp eller var under omsorg. Avhandlingen pekte samlet på at barn beskrev sosialmyndighetenes medvirkningsprosess som problematisk og vanskelig å håndtere. Mange barn opplevde ikke å reelt medvirke, men mer en symbolsk medvirkning eller ikke å medvirke i kontakten med barnevernet (ibid.). De fleste barna opplevde myndighetenes utøvelse av medvirkning som ”window-dressing” (ibid.). Jensen la i det at barn deltar som symboler på at prosedyrer ble overholdt, mens de i realiteten ikke har innflytelse på beslutningene.

Hva barn erfarer som viktig når de skal medvirke

Flere undersøkelser, både norske, nordiske og engelske, har vist at hvilken informasjon barnet får, og hvordan deres informasjonsbehov blir ivaretatt, er en viktig dimensjon når det skal tilrettelegges for medvirkning (Thomas 2000; Seim 2007; Vis 2007; Thrana 2008; Bakketeig & Bergan 2013; Bakketeig 2015). Det å få informasjon er viktig i seg selv, både for å vite hva som skal skje, og hvorfor det skjer (Thomas 2000; Vis 2007; Thrana 2008). Informasjonen har betydning for barnas mulighet til å se sammenheng i tilværelsen.

I en studie utført av Vis ble 24 barn i aldre 7 til 12 år spurt om hva som var viktig for dem når de skulle si hva de mente og delta i beslutninger i egen barnevernssak (2007). Det viktigste for barna var å få vite hva som skjer, få si sin mening, bli lyttet til, og at de voksne tok gode avgjørelser (Vis 2007). I de tilfeller der barnets behov og rett til informasjon ikke ble håndtert på en god nok måte, førte det for det første til at barnets mulighet for deltakelse ble redusert, og for det andre at sjansen økte for at barnet ikke forsto de beslutningen som ble fattet (ibid.).

Tidligere forskning har vist at ikke alle ungdommer erfarer å få den informasjonen de etter barnevernloven og fosterhjemsforskriften hadde krav på (Bakketeig og Bergan 2013). Resultatene fra undersøkelsen viste at behovet for informasjon opplevdes forskjellig hos ungdommene. Noen kunne oppleve at de hadde fått for mye informasjon, mens andre opplevde å ha fått for lite (Bakketeig og Bergan 2013:91). Forhold som fikk betydning for hvor godt ungdommen var blitt informert om retten til medvirkning, var deres alder, sakens ulike faser og praksis for medvirkning og organisering av arbeidet ved barnevernskontoret, samt antallet barn saksbehandleren hadde ansvar for (ibid.).

En annen dimensjon forskning har synliggjort er behovet for barnevennlige medvirkningsformer, der barnevernets dialog og relasjonskompetanse er viktige faktorer ved tilrettelegging av barns medvirkning (Seim, 2007, Vis 2007; Thrana, 2008; Jensen, 2014). Det fremstår som viktig for barn å få en god relasjon til en person i barnevernet, og at de erfarer å bli hørt og trodd på (Seim og Slettebø 2007). Det å bli hørt kan for ungdom handle om samtalen der dialogen og det å bli tatt på alvor er vesentlig (Thrana 2008). Ungdommen fremhevet betydningen av barnevernkonsulentens kompetanse i å snakke med barn som viktig for sin mulighet til medvirkning (ibid.). Barnevernet må forstå ungdommen og hva de

uttrykker. Dialogen ble også avgjørende for hvordan relasjonen ble mellom ungdommen og barnevernet (Thrana 2008).

Barn vil gjerne medvirke i spørsmål som omhandler sin livssituasjon når de er i kontakt med sosiale myndigheter og dette forutsetter barnevennlige medvirkningsformer (Jensen, 2014). Avhandlingen viste at dersom det skal være reell medvirkning har barna behov for støtte til å mestre de formelle medvirkningssammenhengene (ibid.). Barna ønsket støtte til å styrke egen kompetanse i å samarbeide med sosiale myndigheter, slik at opplevelser med å medvirke ble håndterbare (Jensen, 2014).

Forskning om ungdoms erfaringer med medvirkning knyttet til hjelpetiltak fant at stabilitet i saksbehandlerrelasjonen så ut til å være en sentral faktor, der relasjonen ga grunnlag for å utvikle et tillitsforhold (Bakketeig 2015). Videre viste erfaringene at det var viktig at kontakten med saksbehandler var tilpasset den enkeltes behov i ulike faser (ibid.).

En undersøkelse fra England der 47 barn som var under omsorg av det britisk barnevernet ble spurt om deres synspunkter på egen deltakelse, ble det identifiserte ni ulike forhold ved deltakelsesprosessen som fikk betydning for barnet (Thomas 2000). Disse var å bli lyttet til, få si sin mening, få støtte, få vite hva som skjer, få valg, få tid til å tenke gjennom ting, at voksne ikke utøver press, at voksne tar gode avgjørelser og at barnet får det som det vil. Barna rangerte det å bli hørt på som viktigst, mens det å få viljen sin ble vurdert som minst viktig (ibid.). Det vesentlige var å få muligheten til å si sin mening, få hjelp til å uttrykke denne, og å oppleve at deres mening ble lyttet til. Barna i undersøkelsen ga følgende grunner for at de burde bli hørt; det er vårt liv det gjelder, det er mer rettferdig, det fører til bedre avgjørelser, barn lærer av å delta og voksne lærer av barn slik at det kan bli bedre avgjørelser (ibid.). Sett fra barnets perspektiv syntes det klart at barn selv mente de bør delta og si sin mening i saker som angår dem (ibid.). Tidligere forskning har også vist at ungdommene ønsket å ha stor grad av selvbestemmelse over samvær med foreldre, valg av venner og hva de gjorde på fritiden (Thrana 2008).

Faktorer som har betydning for barns mulighet til å medvirke

Tidligere forskning har identifisere faktorer og/eller barrierer som kan forklare hvorfor det er vanskelig å realisere barns rett til medvirkning i barnevernet (Strandbu 2010; Vis, Holtan, &

Thomas, 2012; Christiansen 2012; Bakketeig og Bergan 2013; Vis 2014). Ved gjennomgang av forskningen viser to hovedfaktorer seg gjeldende; organisatoriske forhold og forhold ved barnevernsarbeideren. I tillegg vil forhold ved selve saken, normer, regler, lover og politikk prege konteksten for barns medvirkning. Jeg fant i mindre grad forskning som tok for seg forhold ved selve barnet, foreldrene eller fosterforeldrene som betydningsfulle for realisering av barns medvirkning.

Forskning har vist at sannsynligheten for at barnets mening påvirker barnevernets vurderinger var langt større der barnevernet var enig i barnets synspunkter enn der det ikke forelå enighet (Vis 2014). Verken barnets alder, kjønn, kvaliteten på samarbeidet mellom barnevernsarbeider og foreldre eller graden av barnevernsarbeiderens bekymring fikk signifikant betydning for barnets deltakelse (Vis 2014:44). To faktorer som er vesentlige for at medvirkning skal finne sted, er relasjon til barnevernkonsulenten og en tilpasset medvirkningsprosess der barnets forventninger og muligheter er tatt hensyn til (Vis, Strandbu, Holtan, & Thomas 2011; Bakketeig og Bergans; 2013). Jeg har ikke funnet forskning som går nærmere inn på forhold som barnets evner og kompetanse til å medvirke.

Forhold ved barnevernsarbeideren

Barnevernsarbeiderens oppfattelse og forståelse av barn kan være et hinder for barns deltakelse (Strandbu 2011; Christiansen 2012). En undersøkelse av Vis et al. viste at ønsket om å beskytte barna mot potensielle skadelige følger av å medvirke, var en sentral begrunnelse blant saksbehandlere og barnevernsstudenter mot å la barn medvirke (2012). Bakketeig og Bergan fant at hensynet til beskyttelse og involvering vurderes ulikt mellom saksbehandlere både mellom og innenfor samme barneverntjeneste når det gjaldt å vurdere når barn bør involveres ved flytting i fosterhjem (Bakketeig og Bergan 2013:100). Det underliggende dilemma er hele veien om barn skal involveres eller beskyttes. Denne vurderingen vil sannsynligvis påvirkes av hvilket barneperspektiv man som barnevernsarbeider legger til grunn. Beskyttelse i form av å ikke bli involvert i prosessen med å finne fosterhjem, opplevdes av noen ungdom ikke som beskyttelse, men som belastende fordi det skapte usikkerhet og utrygghet (Bakketeig og Bergan 2013:104).

En gjennomgang av forskningslitteraturen om barns deltakelse identifiserte hvilke faktorer som fikk betydning for om barn involveres i beslutninger (Vis, 2014). Det fantes store lokale

variasjoner mellom barnevernsansatte, og ansattes synspunkter og holdninger spilte inn når det gjaldt å etterspørre barnets mening (ibid.). Barnevernsarbeidere som mener at deltakelse er skadelig for barn vil kunne i mindre grad legge til rette for medvirkning.

En annen barriere er barnevernsarbeideres metodiske kompetanse i å snakke med barn (Strandbu 2010; Strandbu 2011; Vis, Holtan, & Thomas 2012). De fant at noen unnlot å snakke med barn og begrunnet dette med å mangle den rette kompetansen eller føle seg ukomfortable i det å snakke med barn eller å ha dem som deltakere i møter. Ett annet forhold var at barnevernet manglet tilstrekkelig fokus på og bevissthet om retten barn har til å delta, samt at kontakt med barn ikke ble prioritert (Strandbu 2010:73).

Forhold ved saken og beslutningsprosessen

Fasen i en barnevernssak kan få betydning for barnets medvirkning. For eksempel kan det være et sterkere fokus på å informere barnet i undersøkelsesfasen enn i omsorgsfasen (Bakketeig og Bergan 2013). Forhold ved sakene og beslutningsprosessen kan spille inn på barnets deltakelse (Vis 2014). Sannsynligheten for deltakelse var mindre dersom saken var karakterisert som omsorgssvikt eller overgrep, og mer sannsynlig dersom saken var knyttet til andre bekymringer (Vis 2014:44). Et institusjonelt dilemma ved retten til medvirkning i valg av fosterhjem kan oppstå når det ikke er alternativer å velge i (Bakketeig og Bergan 2013). I en slik situasjon kan retten til medvirkning bli en skinnrettighet. Når barnet kommer med ønsker til saksbehandler om hvordan et fosterhjem skal være, mens utvalget i realiteten er så lite at det er svært liten sannsynlighet for å kunne oppfylle noen av barnets ønsker, kan man stille spørsmål om det er etisk riktig å innhente barnets mening, selv om det er en egenverdi i det å bli hørt og tatt på alvor.

Organisatoriske forhold

Et organisatorisk forhold som ble trukket frem i flere undersøkelser, er barnevernsarbeiderens knapphet på tid (Strandbu 2011; Bakketeig og Bergan, 2013; Vis 2014). Knapphet på tid kan gjøre at barnets mening ikke blir etterspurt. Medvirkning forutsetter dessuten en relasjon mellom saksbehandler og barnet. Å oppnå en god relasjon krever tid og kontinuitet. Andre forhold kan være manglede strukturer, som egnede møtesteder for samtaler med barn (Strandbu 2011). Andre organisatoriske barrierer er en presset arbeidshverdag med ansvar for oppfølging av mange barn, begrenset åpningstid ved barnevernskontoret, og organisering av

arbeidet i ulike avdelinger (Bakketeig og Bergan 2013). En arbeidsdeling mellom saksbehandler og fosterhjem, der fosterforeldrene forutsettes å være de som holder kontakten med ungdommen, mens saksbehandlere tar i mot informasjon fra fosterforeldrene, kan ha avgjørende betydning for hvor godt barn og unge blir informert, og gjennom det får mulighet til å medvirke (ibid.). Organisatoriske hindringer kan gi snevre rammer for medvirkning og gjøre det vanskelig for barnevernet å få til medvirkning. Ut fra de organisatoriske utfordringene kan det se ut som om barnevernssystemet er lite tilpasset krav om en prosessorientert tilnærming slik barns medvirkning forutsetter.

Rådende verdier og normer

Hvilke handlingsmuligheter som barnevernet gir ansatte i form av ressurser, prioriteringer og styringsformer vil ha betydning for barns medvirkning (Christiansen 2012). Handlingsrommet vil påvirkes av rådende verdier og normer nedfelt i lover og uttrykt gjennom politikk, samt kulturelle forutsetningen som omgir dem som arbeider innenfor barnevernfeltet (Christiansen 2012:28). Saksbehandlerne i undersøkelsen til Bakketeig og Bergan trakk frem viktigheten av at det var ”kultur” for medvirkning, at organisasjonen måtte være åpen for medvirkning, at det ble gitt anledning og det må ligge en forpliktelse i organisasjonen for at barn skal medvirke (Bakketeig og Bergan; 2013 jf. Shier 2001).

Oppsummering

Jeg har valgt å sammenfatte faktorene som kan ha betydning for barns muligheter til å medvirke i en sirkulær modell, da min forståelse er at faktorene innvirker i samspill med hverandre, se figur under.

Faktorene i figuren virker samtidig, og vil påvirke hverandre og av den grunn er det viktig å se på virkningen av dem både hver for seg og sammen.

Jeg har ikke funnet forskning som tar for seg fosterforeldre eller foreldres betydning for barnets mulighet til å medvirke. Jeg har ikke funnet forskning som har tatt for seg forhold ved barnet som eget initiativ eller holdning til barnevernet.

Forskningen på feltet synliggjør at det fortsatt er en utfordring å sikre barns medvirkning i barnevernets arbeid. Det er fortsatt behov for forskning på medvirkningspraksis i barnevernet, hvordan barn opplever medvirkning og hvilke forhold som påvirker deres muligheter.

Forskning som har studert barns deltakelse, fra barnets perspektiv, fra ansattes perspektiv og ved gjennomgang av barnevernsdokumenter, konkluderer med at barns medvirkning kan bli bedre tilrettelagt.

Barnevernets metodiske kompetanse i å snakke med barn og legge til rette for barnevennlige medvirkningsformer er viktige forhold når barns medvirkning skal realiseres. Barnevernets dialog og relasjonskompetanse, i tillegg til den ansattes syn på barn er avgjørende for muligheten barn får til å medvirke. Barn ønsker å medvirke sammen med voksne. Jeg har ikke funnet forskning som tar for seg medvirkning i hverdagen i fosterhjemmet, eller hvordan legge til rette for medvirkning som hverdagspraksis.

3. Teoretiske perspektiver og begreper

I dette kapittelet presenterer jeg medvirkningsteori og systemisk perspektiv som overordnet rammeverk for undersøkelsen. I tillegg gjør jeg rede for begrepene barnets perspektiv og barneperspektiv da forståelsen av dette vil kunne ha betydning for forståelsen av barns medvirkning og hvordan tilrettelegge for det.

Barnets perspektiv og barneperspektiv

Forståelse av barnets perspektiv og eget barneperspektiv får betydning for hvordan barnevernet tilrettelegger for medvirkning. Bevissthet om å få frem barnets perspektiv, og ha et bevisst forhold til hvilket barneperspektiv som ligger til grunn for praksis, vil være med på å danne grunnlaget for hvordan både barnevernet og den enkelte ansatte tilrettelegger for medvirkning. Perspektivene har for meg vært nyttig i denne studien, og i mitt forsøk på å få frem barnas perspektiv på medvirkning. Jeg vil her beskrive de to perspektiver nærmere.

Utgangspunktet for barnets perspektiv er hvordan barn selv ser, hører, opplever, føler og tolker det som skjer rundt dem (Tiller 2000). Barnets forståelse forandres i takt med barnets utvikling og påvirkes av forandringer i barnets omgivelser (Slettebø 2008). Barnets perspektiv kan forstås som et innenfra perspektiv, et perspektiv der barnets indre verden hjelpes frem (Gamst og Langballe 2004). Den voksne må legge til rette for at barnet får mulighet til å få frem sin forståelse, følelser og tanker. Å ha et barneperspektiv betyr at den voksne søker å forstå og sette seg inn i barnets tanker og oppfatninger og ut fra det kan handle til barnets beste (Skivenes og Strandbu 2005). Barnets perspektiv er et eget perspektiv. Barnet ser verden på sin måte og de har sitt perspektiv på verden på lik linje med voksne. Ut fra Tillers definisjon av barnets perspektiv vil det bare være barnet selv som kan se ut fra barnets synsvinkel (Tiller 2000). Den voksnes barneperspektiv vil være farget av den voksnes forforståelse og de tolkningene den voksne gjør av informasjonen fra barnet og konteksten rundt. Får å få økt innsikt i barnets verden må den voksne utforske verden sammen med barnet (Tiller 2000).

For meg fremstår det å ha et barneperspektiv som en holdning, der den voksne streber etter å forbli nysgjerrig på barnet, ved å utforske det som blir uttrykt i dialogen og i relasjonen. Dette er en annen tilnæringsmåte enn å se på barn som en informant som skal gi informasjon. Den voksne blir sammen med barnet en medkonstruktør av mening, og ikke en

informasjonsinnheter eller informasjonsleverandør. Det er relasjonen mellom barnet og den voksne som danner konteksten for barnets perspektiv og mitt barneperspektiv. Det barnet forteller må tolkes ut fra relasjonen mellom oss. Ut fra dette blir maktforholdet mellom barnet og den voksne sentralt. Gamst og Langballe fremhevet det som vesentlig å bestrebe seg på å oppnå et mest mulig symmetrisk forhold i relasjonen for å innta et barneperspektiv (2004). Barnet har kunnskapen om sin situasjon som den voksne trenger, ved at den voksne søker barnets kunnskap kan likevekten mellom den voksne og barnet øke. Barneperspektivet og syn på barnets perspektiv vil igjen være influert av samfunnets oppfattelse av hvordan verden ser ut for barn, som gjenspeiles i lovgivning, forskning og media, og bygger på FNs barnekonvensjon (Slettebø 2008). Disse perspektivene blir sammen med de juridiske forpliktelsene i barnekonvensjonen og barnevernloven en måte å undersøke om barnet opplever, og har grunn til å oppleve, at deres medvirkning utgjør en forskjell.

Systemisk perspektiv på barns medvirkning

I studien har jeg benyttet systemisk perspektiv for å utforske barns medvirkning. Perspektivet er benyttet ved sammenstillingen av forskning, under intervjuene, og ved analysen av mine funn. Perspektivet har jeg forsøkt benyttet gjennomgående. Jeg vil her redegjøre for systemisk perspektiv.

Kenneth Gergen hevder at mening konstrueres i relasjoner, og dialogen står sentralt i utvikling av mening (Gergen og Gergen 2011). Et viktig aspekt ved systemisk tenkning er sammenhengen mellom relasjon og dialog. Systemteori og systemisk tenkning angir en teoretisk ramme for hvordan man kan forstå menneskers samhandling med hverandre. Oppmerksomheten er rettet mot kommunikasjon, relasjon og samspill, til forskjell fra en mer individ- og egenskapsorientert forståelse. Jeg har ved hjelp av systemisk perspektiv sett på hvilken betydning barnas relasjonelle og dialogiske erfaringer har fått for deres medvirkning.

Systemisk tenkning har sin bakgrunn i generell systemteori slik den ble utviklet av Von Bertalanffy og Gregory Bateson, og senere sosialkonstruktivister som Kenneth Gergen (Ølgaard 2004; Bateson 2005; Jensen 2009; Gergen og Gergen 2011). Batesons systemiske tenkning er et alternativ til den mekaniske forståelsen av verden. Mens det mekaniske menneskesynet er preget av lineære årsaksforklaringer, er systemisk tenkning opptatt av sirkulære forklaringer på fenomener som oppstår. Utgangspunktet var at mennesket er en del

av et hele, som det ikke kan sees uavhengig av. Alt av det mennesket foretar seg må forstås i den sammenhengen det er i. Bateson utviklet på bakgrunn av dette et begrepsapparat for å kunne anvende et kommunikasjonsperspektiv på å forstå problemer, fenomener og hendelser (Ølgaard 2004). Systemisk tenkning er derfor en måte å benytte kommunikasjonsteori for å forstå samspill i familien og andre sosiale systemer. I studien undersøkte jeg barns erfaring med medvirkning ut fra ett systemisk perspektiv. Systemisk perspektiv handler om å se barn, foreldre, fosterforeldre, øvrig familie og nettverk i tillegg til barnevernsarbeideren, som systemer av relasjoner som står i et gjensidig sirkulært samspill.

Et sentralt begrep i kommunikasjonsteoretisk tilnærming basert på systemisk tenkning er sirkularitet. Sirkularitet innebærer at en hendelse sees i sammenheng med andre begivenheter som foregår samtidig, griper inn i hverandre og gjensidig påvirker hverandre (Jensen og Ulleberg 2011). Dette betyr at barnet og den/de voksne gjensidig påvirker relasjonen dem i mellom. En grunnleggende ide er at adferd hos et medlem av systemet er relatert til adferd hos andre medlemmer. Systemet er en helhet som fungerer gjennom den gjensidige avhengigheten det er mellom delene. Når barnet flytter til et fosterhjem omfatter dette to familier; opprinnelsesfamilien og fosterfamilien, og det er to sett med medarbeidere i dette systemet; barneverntjenesten og fosterforeldrene. Det som binder systemene sammen er barnet. Flytting av barn til fosterhjem skaper et nytt triangulært system (Minuchin, Colapinto og Minuchin 2008). Minuchin mfl. fremhever viktigheten av kvaliteten på kontakten mellom systemene som avgjørende for barnets videre utvikling (ibid:146). Jeg har derfor vært opptatt av å se de relasjoner som innvirker på barnets medvirkning. I tillegg har jeg benyttet sirkulær forståelse i møte både med annen forskning, teori og i analysen av mine funn. Jeg har sett på faktorer som innvirker samtidig og i forhold til hverandre.

Et annet begrep som er sentralt i systemisk tenkning er kontekst. En kontekst er den sammenhengen et fenomen opptrer i. Sammenhengen består av mennesker, stedet det foregår og tiden det foregår i (Jensen og Ulleberg 2011). Bateson benytter begrepet kontekst for å forstå hvordan menneskelig erkjennelse fungerer, og kan bety psykologisk forståelsesramme eller vår personlige observasjonsramme (Bateson 2005). Kontekst vil her betegne den kommunikasjonsmessige, meningsbærende rammen vi forstår fenomener innenfor, og som hjelper oss til å tolke det vi ser. Dersom konteksten blir utydelig eller forvirrende, blir det vanskelig å opprettholde en kommunikasjon og adferd som fungerer. Problemer kan oppstå når deltakere i en samtale har ulike kontekster som forståelsesramme under samtalen. Et av

det systemiske perspektivets viktigste bidrag er metaperspektiv, som kan hjelpe oss til å oppdage de kontekster vi befinner oss i (Dallos og Draper 2007). Et metaperspektiv på kontekst kan være til hjelp for å reflektere over mønstre, maktstrukturer, organisatoriske forhold, egne handlinger og andre bidrag som virker inn på dialog og kommunikasjon. Gjennom studien har jeg forsøkt å ha ett metaperspektiv på fenomen jeg har studert.

Et annet aspekt ved kommunikasjon basert på systemisk tenkning er at alle kommunikasjon består av et innholds- og et relasjonselement. For å forklare dette introduserte Bateson begrepene analog og digital kommunikasjon som betegnelse på de to nivåer eller former for kommunikasjon vi har (Bateson 2005). Begrepene må sees i sammenheng og bærer gjensidig mening til hverandre. Digital kommunikasjon er det entydige i kommunikasjonen, bestående av enkeltord, tegn og symbolske handlinger (Ølgaard 2004). Det er ord, tegn og symboler som må læres for å forstås. Den digitale kommunikasjonen er knyttet til innholdet eller forståelsen i kommunikasjonen (Ølgaard 2004). Den analoge kommunikasjonen dreier seg om de mangetydige uttrykkene, som tonefall, kroppsspråk, pauser og ansiktsuttrykk. Det er et nivå som vi tolker automatisk og det omhandler alltid relasjonen (Bateson 2005). Bateson hevdet ut fra dette at det ikke er mulig å ikke-kommunisere. Det betyr at all adferd tolkes og innebærer kommunikasjon i en eller annen form. Ut fra denne forståelsen er mennesket meningsseekende og tolkende, vi tolker den andres analoge uttrykk og det er dette vi forsøker å forstå og tillegge mening. Den tolkningen vi velger og den meningen vi tillegger vil være avhengig av relasjonen vi har. Det er våre tolkninger som danner rammen for våre reaksjoner og bidrar til å utvikle relasjonen (Bateson 2005). Ved å ha et systemisk perspektiv på medvirkning vil målet være å få frem barnets mening. Gjennom å hjelpe barnets mening frem vil barnets syn tilføre ny kunnskap til systemet barnet er en del av. Det er denne kunnskapen som gir informasjon og skaper nye muligheter, som kan være med på å skape en forskjell for barnet. Jeg har vært opptatt av kommunikasjonen barna har erfart knyttet til det å medvirke.

Relasjonelt og dialogisk perspektiv

Jeg mener kvaliteten på relasjonen og dialogene er betydningsfulle når barns medvirkning skal realiseres. Et dialogisk perspektiv på medvirkning legger vekt på kvaliteten i kommunikasjonen som avgjørende for barnets forutsetninger for å gjøre seg forstått i samtalen. Ut fra denne forståelsen vil måten man kommuniserer med barnet på ha mer å si for meningsinnholdet enn barnets forutsetninger og evner. En dialog er en felles konstruksjon

som skapes gjennom relasjonell aktivitet mellom samtaleparter, som et samarbeidsprosjekt (Gamst 2011:38). I en relasjonell og dialogisk kommunikasjon bidrar både barnet og den voksne til meningsinnholdet som fremkommer.

Harlene Anderson beskriver en filosofisk holdning til terapi der terapeutens mål er å etablere en dialog som passer den andre, og som skaper mulighet for personens eget initiativ og gir det frihet og mulighet til å uttrykke egen mening (Anderson 2003). Holdningen kan være betydningsfull når det skal skapes dialoger som fremmer barns medvirkning. Anderson beskriver holdningen som en måte å være på i forhold til våre medmennesker, der klienten bidrar med ekspertise på innholdet (ibid.). Klienten er eksperten på sine livserfaringer, mens terapeuten bidrar med ekspertise på prosessen. Ut fra en slik holdningen vil barnevernsarbeiderne ha fokus på prosessen og tilrettelegging av dialogen der barnets fortelling er i fokus. Det sentrale er barnevernsarbeidernes ærlige og oppriktige evne til å være mottakelig for å komme barnet i møte, respektere, lytte og være engasjert i barnets historie. Denne holdningen har ikke fokus på å beskrive, forklare eller fortolke handlinger, fokuset er på å være en samtalepartner der terapeuten er aktiv, men ikke styrende. Målet er å skape en samtale der barnet føler seg hjemme. Anderson beskriver den dialogiske samtalen som en felles undersøkelse, som kjennetegnes ved at vi er der sammen, vi snakker med hverandre isteden for til hverandre (2003). Målet er ikke at terapeuten eller barnevernkonsept skal bli informert, men at den andre, her barnet, gjennom spørsmål skal få muligheten til å motta ny informasjon, som gir mulighet til å utvikle egen mening og øke sin forståelse. Barnet blir gitt mulighet til å danne seg mening, få mulighet til å uttrykke denne og dialogen blir forutsetning for medvirkning. Gjennom denne måten å samtale på gir vi både barnet og systemet rundt barnet en mulighet til å endre seg. Dialogen er en prosess der jeg forsøker å forstå den andre. Holdningen til dialogen skaper ramme for samtalen, og gir barnet mulighet til å få et rom, både fysisk og psykisk forstand, for å uttrykke seg, virke og handle med andre.

Teoretisk modell for barns medvirkning

For å belyse barns medvirkning i denne oppgaven har jeg benyttet Harry Shier sin modell for medvirkning (2001). Modellen bygger på "The ladder of participation" (Hart 1992). Shier presenterte i 2001 en videreutvikling av Harts modell for barns medvirkning. Modellen graderer barns medvirkning i fem nivåer, fra lite til mye deltakelse. Modellen tar også for seg

hvordan å legge til rette for barns medvirkning gjennom tre organisatoriske forutsetninger (Shier 2001). Jeg vil nå beskrive modellen og dens organisatoriske forutsetninger i figuren under.

Figur 1 Shier 2001, modell for medvirkning

Grad av medvirkning	Organisatoriske forutsetninger a) Åpning b) Anledning c) Forpliktelse
5. Barnet deler makt og ansvar for beslutningen	a) Vil du dele makt med barnet? b) Er det en fremgangsmåte som gjør det mulig å dele makt og ansvar? c) Er det et krav om at barn og voksne deler makt og ansvar?
4. Barnet blir involvert i beslutningsprosessen	a) Vil du la barnet ta del i beslutninger? b) Er det en fremgangsmåte som gjør det mulig at barnet deltar i prosessen? c) Er barneverntjenestens arbeid organisert slik at barnet skal bli involvert i beslutningsprosesser?
3. Barnets synspunkt blir tatt hensyn til	a) Vil du ta hensyn til barnets synspunkt? b) Er den måten du tar beslutninger på tilrettelagt for å ta barnets synspunkt med? c) Er barneverntjenestens arbeid organisert slik at barns synspunkt skal tillegges vekt?
2. Barnet får hjelp til å uttrykke sitt synspunkt	a) Vil du støtte barnet i å uttrykke mening? b) Legger du til rette for meningsdannelse? c) Er barneverntjenestens arbeid organisert slik at barnet skal bli gitt støtte til å uttrykke mening?
1. Barnet blir lyttet til	a) Vil du lytte til barnet? b) Legger du til rette? c) Er barneverntjenestens arbeid organisert slik at barnet skal være lyttet til?

Modellen er fremstilt med et startpunkt nr. 1 og nr. 5 som slutt punkt (Shier 2001:111). Det er tre organisatoriske forutsetninger for medvirkning ved de fem ulike nivåene. Det kreves av den voksne å stille seg selv spørsmålet om de tre forutsetninger er tilstede på hvert av de fem nivåene i modellen. Forenklet kan man si at modellen handler om tre spørsmål som kan stilles til profesjonell praksis om medvirkning; vil du?, kan du?, skal du?. Shier forestilte seg at medvirkningen skjer gradvis trinn for trinn, jo høyere opp på trinnene i modellen, jo mer involvert er barnet i de beslutninger som blir tatt.

Formuleringer i barnekonvensjonen og norsk barnevernlov om at barn skal bli lyttet til samsvarer med det første nivået i Shiers modell. Barnekonvensjonen og barnevernloven paragraf 6-3 blir oppfylt ved nivå 3. De tre første nivåene er et minimum for å følge intensjonen i artikkel 12; barn blir lyttet til, de får hjelp til å uttrykke sine synspunkt og disse blir tatt hensyn til. Barnet blir her konsultert, og deres synspunkter inngår som en del av avveiningene når det gjelder beslutninger som skal tas. Det er ikke det samme som å bli involvert. Involvering forutsetter at barn trekkes inn i pågående beslutningsprosesser, som i Shiers femte og øverste nivå, der barnet deler makt og ansvar for de beslutningene som tas.

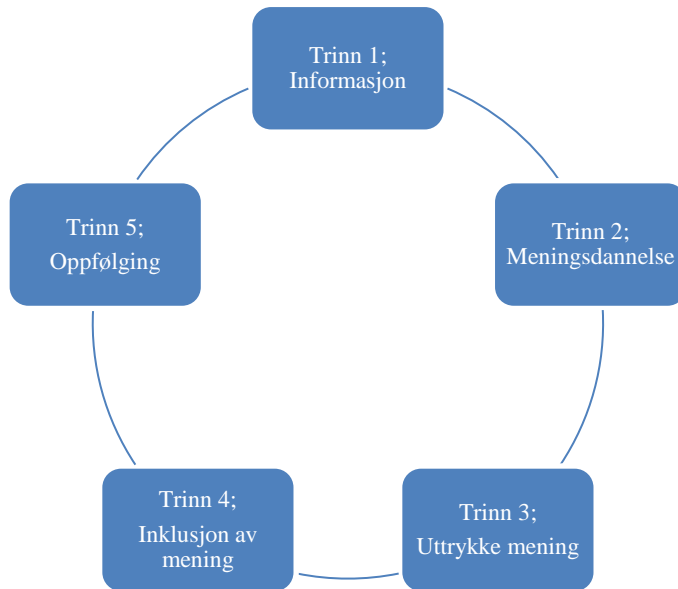
Modellen er opptatt av å ikke presse barn til å påta seg et ansvar de ikke vil ha, eller som ikke er tilpasset alder og modenhet. Å dele makt og ansvar plasseres på høyeste nivå i modellen. Det er viktig å være bevisst på at det å delta i beslutninger på en måte som medfører ansvar, kan oppleves belastende (Thomas 2007:205). Hverdagsinnflytelse betyr også mye for barn. Det behøver ikke å bety at man er med å ta dele i alle beslutninger, men at man kan påvirke sin situasjon. Modellen til Shier tar ikke for seg hvordan barnets perspektiv blir utviklet, hvordan det blir til, hvem det blir til sammen med, eller konteksten det blir til i. Den voksne blir i modellen fremstilt som en tilrettelegger. Jeg vil argumentere for at det ikke er nok å benytte denne modellen for å forstå eller tilrettelegge for barns medvirkning. Medvirkning fremstår for meg som en sirkulær prosess, noe Strandbu og Vis viser i veilederen ”Barns deltakelse i barnevernsaker” (2008). Her blir medvirkning ikke fremstilt som en engangshendelse som starter med informasjon og avsluttes med oppfølging, men som en sirkulær prosess som ikke tar slutt. Modellen til Strandbu og Vis presenteres i det neste kapitlet.

Forutsetninger for medvirkning

I veilederen om barns deltakelse i barnevernet av Strandbu og Vis pekes det på tre forutsetninger for å inkludere barnets perspektiv i beslutningsprosesser (2008). Den første forutsetningen er å tilrettelegge medvirkning som en prosess. Medvirkning beskrives som en sirkulær prosess, der informasjon, meningsdanning, meningsutveksling, inklusjon av barnets argumenter og oppfølging er delkomponenter. For det andre er det avgjørende at det finnes arenaer der barnet kan dele sine meninger og få uttrykke sitt syn. For det tredje må deltakelse

tilrettelegges utfra det enkelte barnets situasjon, og dialogen med barnet er her avgjørende. Veilederen viser at informasjon må utveksles, bearbeides og integreres for at barn og unge skal få følelsen av å ha medvirket og ha forstått beslutninger, se figur under.

Figur 2 Medvirkning som prosess (Vis og Strandbu 2004)

Modellens trinn 1 omhandler både retten barnet har til å bli informert om sin juridiske rett til å bli hørt, informasjon om barnevernets rolle, informasjon om egen sak, men også informasjon som er nødvendig for å kunne forstå og håndtere egen livssituasjon. Her blir informasjon forstått som en forutsetning for å kunne danne egen mening (Vis og Strandbu 2004). Trinn 2 omhandler barnets meningsdannelse. Barnets mening blir til i relasjon med andre mennesker og i konkrete sosiale kontekster. Barnevernkonsulenten og fosterforeldrene kan her forstås som medkonstruktør av barnets mening, mer enn en innhenter av informasjon eller som informasjonsgiver. Det er dialogen og relasjonen dem i mellom som er sentral for barnets mulighet til meningsdannelse (Gergen og Gergen 2011). Trinn 3 omhandler å bli gitt mulighet til å uttrykke mening, slik at barnets tanker og meninger gjøres kjent. Det legges vekt på at meningen blir hjulpet frem (Vis og Strandbu 2004). Trinn 4 handler om hvordan barnets mening tas i mot, og vurderes på lik linje med andre innspill. Trinn 5 omhandler oppfølging av barnet når det har deltatt i en beslutningsprosess ved å sjekke ut hvordan barnet har det, om barnets forståelse, hva barnet tenker om egen deltakelse og det som ble bestemt (Vis og Strandbu 2004).

En av forutsetning for å medvirke er at barnet får mulighet til meningsdannelse. I Strandbu og Vise (2008) sin modell er informasjon og meningsdanning de to første trinnene i en sirkulær prosess. Gulbrandsen et al. Påpekte at barnevernet ofte legger et rettighetsbasert deltakelsesbegrep til grunn, og i liten grad legger til rette for meningsarbeid hvor barn hjelpes til å skape en forståelse av seg selv og sin livssituasjon (2012). Barn skaper sin forståelse gjennom dialog med andre mennesker.

En side av mange barnevernssaker, er nettopp at barna ikke har hatt gode betingelser for å utvikle en forståelse som kan hjelpe dem videre, for eksempel til å danne og å gi uttrykk for synspunkter som kan være til hjelp for dem (ibid:55).

For at barnet skal få mulighet til å uttrykke egen mening må det forstå. Det å skape mening må forstås som en prosess som det må tilrettelegges for, noe modellen til Strandbu og Vis viser. Forståelse er en forutsetning for utvikling av synspunkt. Jeg mener det er en avgjørende forutsetning å tilrettelegge for prosesser der barn kan få støtte til å utvikle mening og få uttrykke seg for å realisere barns medvirkning.

Oppsummering

For å få økt innsikt i barnets verden må den voksne legge til rette for at barnets perspektiv hjelpes frem. Den voksne må legge til rette for at barnet får mulighet til å få frem sin forståelse, sine følelser og tanker. Det er relasjonen mellom barnet og den voksne som danner kontekst for barnets perspektiv og den voksnes barneperspektivet. Dersom konteksten blir utydelig eller forvirrende, blir det vanskelig å opprettholde en kommunikasjon som fungerer. Systemisk perspektiv angir en teoretisk ramme for forståelse av menneskelig samhandling. Utgangspunktet er at mennesker er en del av et hele, som det ikke kan sees uavhengig av. Her handler systemisk perspektiv om å se barn, foreldre og fosterforeldre, barnets nettverk og barnevernet som systemer av relasjoner som står i et gjensidig sirkulært samspill. I dette perspektivet blir medvirkning forstått som en sirkulær prosess som ikke tar slutt. Medvirkning kan forstås som en sirkulær prosess der barnet får mulighet til å danne mening og uttrykke denne, bli lyttet til og tatt hensyn til, der barnets mening konkret påvirker resultatet og barnet erfarer ivaretagelse. Dette sees på som en sirkulær og kontinuerlig prosess. Medvirkning i systemisk perspektiv vil ha som mål å få frem barnets mening, for å kunne tilføre barnets kunnskap til systemet barnet er en del av. Dialogens kvalitet vil være en avgjørende forutsetning for barnets mulighet til å gjøre seg forstått. I en relasjonell og dialogisk

kommunikasjon bidrar både barnet og den voksne til meningsinnholdet som fremkommer. Shiers modell for medvirkning synliggjør i hvor stor grad barnet får medvirke, samt i hvilken grad organisatoriske rammer er på plass for å realiserer barnets medvirkning.

4. Metode

I dette kapittelet redegjør jeg for studiens metode. Innledningsvis beskrives den vitenskapsteoretisk forankring jeg har valgt for studien. Deretter vil jeg redegjøre for kvalitativ metode og det kvalitative forskningsintervjuet. Videre vil jeg redegjøre for utvalg, rekruttering samt gjennomføring av intervjuene. Jeg beskriver så analysemetoden som er brukt for å analysere datamaterialet. Jeg vil gjøre rede for forskningsetiske hensyn, forståelse av egen rolle og forforståelse. Avslutningsvis diskuterer jeg studiens kvalitet med utgangspunkt i reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.

Vitenskapsteoretisk forankring

Studiens overordnede mål er å utvikle kunnskap om hvordan barn som bor i fosterhjem medvirker og hvilke forhold som påvirker deres muligheter til å medvirke. Fordi jeg ønsket å analysere barnas egen opplevelse av medvirkning, fremsto en fenomenologisk analyse som hensiktsmessig. Jeg har derfor valgt et fenomenologisk vitenskapsteoretisk ståsted. Hovedformålet med fenomenologisk forskning er å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av intervjupersonene, ut fra forståelsen av at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter. Jensen og Ulleberg beskrev den fenomenologiske tilnærmingen til verden som en metodisk tilnærming, der det ikke er mulig å skille forskeren fra det som blir utforsket (2011). Ut fra dette vil jeg som forsker og fenomenet som utforskes forstås som en helhet, da resultatet har fremkommet som et produkt av min tilnærming. Det er jeg som har gitt resultatene mening.

Den fenomenologiske tilnærmingen til forskningen ble utviklet av den tyske filosofen Edmund Husserl (1859 – 1938). I det fenomenologiske vitenskapsteoretiske perspektivet er fokuset rettet mot menneskelige erfaringer og ønsket om å utforske *hva* er erfart og *hvordan* er det erfart (Wertz, et al. 2011). Husserl var opptatt av hvordan verden ble konstituert gjennom vår bevissthet. Min forståelse er at bevisstheten alltid er rettet mot noe annet enn seg selv, vi forsøker å danne oss en mening om det vi sanser og forestiller oss både gjennom erfaringer og fantasi. Vi forholder oss til et fenomen med en forforståelse og kan således ikke stille oss utenfor fenomenet som en objektiv tilskuer. Husserl introduserte begrepet *epochè*. Epochè er prosessen vi inngår i når vi forsøker å se bort fra de oppfatninger vi tidligere har

dannet oss når det gjelder det vi studerer, dette kalles *bracketing* (Langdridge 2006). Bracketing innebærer at vi på ulike stadier i forskningsprosessen skal arbeide for å sette våre egne forforståelse til side. Det er en erkjennelse av at det ikke går an å se bort fra egen forforståelse, samtidig som vi forsøker å ta kontroll over betydningen av den for å kunne gjøre en kvalifisert og systematisk tolkning av det vi ser og hører (Malterud 2011:173). I denne undersøkelsen har dette vært et viktig perspektiv da jeg forsket på et praksisfelt jeg selv var en del av. Det har vært viktig for meg å ha fokus på egen forforståelse i møte med barna og det de fortalte. Utfordringen har vært å sikre at forforståelsen ikke fører til misforståelser eller feiltolkning. Det har krevd av meg at jeg har anerkjent og reflektert over min egen forforståelses betydning for forskningsprosessen og resultatet gjennom hele prosessen. Epochè som prosess har vært en hjelp til å kunne møte både intervjuene og analysen med en innstilling om å rette oppmerksomheten bort fra mine egne interesser og mot fenomenet barns medvirkning. Samtidig har denne prosessen tydeliggjort for meg hvilken betydning jeg har hatt for resultatet. Empirien som jeg fremstiller vil være filtrert gjennom mine tolkninger av barnas erfaringer. Min intensjon har vært å frembringe en mest mulig sannsynlig tolkning, og at denne skulle være så nært opp til den opprinnelige mening som mulig. Gjennom stadig å veksle mellom teori, forskning, eget faglig ståsted og selvrefleksjon i møte med barnas beskrivelser, har dette ført til nye erkjennelser som har ført til ny forståelse og nye perspektiver på fenomenet barns medvirkning.

Kvalitativ metode

Ut fra problemstillingen og det vitenskapsteoretiske ståstedet for denne studien, har det vært mest hensiktsmessig å ha et kvalitativt forskningsdesign. Kvalitativ metode bygger på teorier om menneskelig erfaring og fortolkning der målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale og kulturelle fenomener, slik det oppleves for de involverte selv (Malterud 2011). Målet med undersøkelsen var å komme i direkte kontakt med og få et nært forhold til fenomenet barns medvirkning, både når det gjaldt datainnsamling og tolkning. Malterud beskrev kvalitativ tilnærming som godt egnet for utforskning av dynamiske prosesser som samhandling, utvikling, bevegelse og helhet (Malterud 2011:27). Denne tilnærmingen passet godt til min forståelse av medvirkning som dynamiske prosesser. Kvalitativ metode gir mulighet til å utvikle kunnskap om barns medvirkning i barnevernet ved å få frem barns mening og erfaring, og hvilken betydning fenomenet har for dem. I følge Malterud vil kvalitative

undersøkelser være egnet til å fange opp mangfold og nyanser ved et fenomen (ibid). Denne studien kunne også vært en kvantitativ studie, dersom jeg ville undersøkt omfang, fordeling eller effekt, eller si noe om forskjeller eller samvariasjon mellom informantens opplevelser. For å kunne gjennomføre en kvantitativ undersøkelse på temaet måtte jeg hatt et annet fokus for problemstillingen, et større materiale og et mer strukturert intervju. Det er lite forskning på barns opplevelse av medvirkning i barnevernet, og spesielt når det gjelder barn som er under barnevernets omsorg og bor i fosterhjem (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Bakketeig 2015). Ut fra undersøkelsens eksplorerende karakter har et kvalitativt forskningsdesign vært egnet til å besvare forskningsspørsmålene.

Kvalitativt forskningsintervju

I prosessen med innsamling av data har jeg benyttet meg av kvalitative forskningsintervju. Et slikt intervju søker å innhente beskrivelser av barnets livsverden. Livsverden er verden slik vi møter den i dagliglivet (Kvale og Brinkmann 2009). Jeg har benyttet semistrukturert intervju. Semistrukturert intervju som metode er basert på et fenomenologisk perspektiv der forskeren forsøker å forstå barnets opplevelser, samt hvordan barnet reflekterer over dette (Kvale og Brinkmann 2009). Denne formen for intervju ligger nært opp til en samtale i dagliglivet, men har et formål og følger en intervjuguide (Kvale og Brinkmann 2009). Målet mitt var å skape en samtale der barnet fikk rom til å fortelle ganske fritt om hendelser og erfaringer slik det hadde betydning for dem, og på en måte som gjorde det mulig for meg å forstå. Jeg ville skape en atmosfære som bar preg av at barna opplevde at det var der fordi de hadde noe viktig å fortelle meg, gjennom å vise min nysgjerrighet for hva de hadde å lære meg. Metodisk bidro semistrukturert intervju til at jeg kunne forfølge temaer som dukket opp i samtalen mer detaljert. Det var viktig for meg under intervjuet å være åpen for temaer som ikke var planlagt i forkant. Intervjuet ble lagt opp i samtaleform, der jeg som intervjuer i minst mulig grad styrte barnet, spørsmålene var ledetråder for å få frem relevant informasjon. Hvordan jeg utforsket temaene varierte noe ut fra det enkelte barnets situasjon. Intervjuguiden betraktet jeg som ”mat” til forskningstema, for å sikre at samtalen dekket undersøkelsens områder, og samtidig hjalp meg til å ha fokuset på barnets feedback og utforske den enkeltes mening underveis.

Semistrukturert intervju bygger ofte på en teamguide eller intervjuguide. I denne studien ble intervjuene utført i overensstemmelse med intervjuguiden, som ble utarbeidet i samarbeid med leder av forskningsprosjektet; "Fosterhjem for barns behov" ved NOVA sommeren 2012. Siktemålet var å få tak i barnets egen forståelse av medvirkning i de sosiale sammenhenger barnet inngikk i. Det var fire hovedtemaer i intervjuguiden; barnets opplevelse av medvirkning i fosterhjemmet når det gjaldt hverdagen og ved spesielle begivenheter som feiring av bursdag og konfirmasjon, medvirkning knyttet til barnevernssaken, barnets ønsker til medvirkning og hvordan legge til rette for medvirkning (vedlegg 1). Temaene var hentet fra litteratur, annen forskning, og mine profesjonelle erfaringer.

Ved utarbeidelsen av intervjuguiden forsøkte jeg å formulere spørsmål som var mest mulig åpne, for å få frem fortellingene til barnet. Jeg stilte konkrete spørsmål både ut fra det barnet fortalte, for å få frem detaljer og nyanser, men også for å få svar på tema for undersøkelsen. I tillegg til åpne og konkrete spørsmål stilte jeg utfyllende spørsmål, der jeg var opptatt av å sjekke ut min forståelse av det som ble fortalt. Jeg stilte reflekterende spørsmål, for å få frem barnas refleksjoner rundt det å medvirke. Der hvor reflekterende spørsmål ble stilt ga det et rikere materialet. Ved at jeg under intervjuene inntok ulike posisjoner fra aktiv deltagende, til å skifte posisjonen til lyttende og reflekterende hjalp, det meg til å få frem ulike sider ved temaet.

Jeg har vært oppmerksom på mitt eget bidrag til hvilke historier som ble fortalt. Mine spørsmål har jeg også kunnet se på som intervensjoner, da det har kommet frem historier som ikke var uttalt eller kjente for barnet jeg snakket med. Jeg har sammen med barnet vært deltakende i å skape nye meninger i samtalen. For enkelte ble intervjuet en samtale der de selv skapte ny mening til tidligere opplevelser.

For å gjøre meg kjent med barnets kontekst ble fosterforeldrene intervjuet før intervjuet med barna, slik at intervjuet med barnet kunne tilpasses barnets situasjon. Kontekst i denne sammenhengen var hvem som utgjorde fosterfamiliene, kontakten barnet hadde med annen familie eller ander opplysninger som var vesentlig for meg å vite før jeg traff barnet. Jeg benyttet kunnskapen fosterforeldrene ga meg til å stille relevante utdypende spørsmål i samtalen med barnet. Dette for å kunne gi barnet den støtten som en kontekstinformert voksen kan gi barnet i samtalen, og gi barnet en større sjanse til å bli forstått. Kunnskapen fosterforeldrene ga gjorde at jeg lettere forsto det barnet fortalte. En fare ved å intervju

fosterforeldrene i forkant var at jeg kunne bli farget av deres historier, og at barnet kunne få en forforståelse av at fosterforeldrenes historier var viktigere eller ”sannere” enn deres. Jeg forsøkte å forebygge dette ved å fortelle barnet hvorfor jeg snakket med fosterforeldrene først, og hva målet med den samtalen var. Jeg arbeidet også aktivt med egen forforståelse i møte med barnet og var bevisst at fosterforeldrenes historier kunne farge mitt møte med barnets historie.

Jeg hadde ønsket å innlemme intervjuene med fosterforeldrene i denne studien, men grunnet det omfattende materialet jeg hadde, både fra intervjuet med barna og fosterforeldrene, ble det ikke mulig innenfor denne oppgavens rammer.

Utvalg og rekruttering

Strategisk utvalg

For å rekruttere informanter til undersøkelsen valgte jeg å benytte et strategisk utvalg. Barna ble valgt ut fra at de hadde kvalifikasjoner som var relevante for min problemstilling og undersøkelsens teoretiske perspektiv. Dette er i tråd med Thagaards beskrivelse av strategisk utvalg (Thagaard 2009). I samarbeid med forskningsprosjektet jeg var tilknyttet var målet å rekruttere inntil 15 barn i alderen 12 til 17 år, og deres fosterforeldre. Barna skulle ha vært under omsorg av barneverntjenesten i minimum to år og bo i fosterhjem. Det var ønskelig at barna skulle representere begge kjønn, ha en aldersspredning og ha erfaring med ulike former for fosterhjem. Målet mitt var å rekruttere et utvalg med variasjon for å kunne gi størst mulig bredde. Jeg vurderte at det å intervju barn med ulik kjønn, alder og fosterhjemstype ga mulighet for større mangfold av beskrivelser. Mangfoldige beskrivelser er et gode i kvalitative undersøkelser (Malterud 2011).

Aldersgruppen ble valgt ettersom de har hatt rett til medvirkning siden de var syv år, og av den grunn har erfaring med medvirkning over tid. Jeg vurdert det som en fordel at de hadde bodd i fosterhjemmet i minst to år. Tidsaspektet ga mulighet til flere og varierte erfaring med å medvirke både når det gjelder kontakten med barneverntjenesten og i fosterhjemmet. Det fantes lite forskning om denne gruppens erfaringer med medvirkning (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010). Avgrensningen til 17 år ble gjort da fokuset i undersøkelsen var rettet mot barn i fosterhjem og ikke ungdom som var på vei over i ettervern.

Rekruttering

Jeg rekrutterte og startet opp intervjuene fortløpende. Rekruttering og intervjuperioden strakte seg fra september til og med oktober 2012. I samarbeid med NOVA utarbeidet jeg informasjonsskriv til barnet, fosterforeldrene og barneverntjenesten hvor det ble redegjort for hensikten med undersøkelsen, studiens design og at det var frivillig å delta (vedlegg 2, 3, og 4).

For å komme i kontakt med barna og deres fosterforeldre var jeg avhengig av tillatelse fra voksne rundt barnet. Nasmann benytter betegnelsen portvoktere om voksen som styrer forskeres tilgang til informanter (2012). Hos meg var portvokterne barnevernleder, teamleder og barnevernkonsulenter, i tillegg til fosterforeldrene. For å rekruttere informanter tok jeg kontakt med barnevernledere ved seks ulike barneverntjenester på Østlandet. Alle barnevernlederne var positive til undersøkelsen og satte meg i kontakt med aktuelle teamledere og barnevernkonsulenter i den enkelte barneverntjeneste. Barnevernkonsulent kontaktet aktuelle fosterhjem ut fra undersøkelsens kriterier. De barn og fosterforeldre som sa seg interessert fikk tilsendt informasjonsskrivene fra barneverntjenesten. Når fosterforeldre og barn bekreftet til barneverntjenesten at de ønsket å delta, tok barnevernkonsulent kontakt med meg. Barnevernkonsulenten opplyste meg om barnet og fosterforeldrenes navn, adresse, telefonnummer, barnets alder og type fosterhjem. Jeg fikk opplyst om fosterhjemmet var i barnets nettverk, familie, eller ikke, samt om det var et forsterket fosterhjem. Ut over dette hadde jeg ingen opplysninger fra barneverntjenesten. Jeg fikk ingen informasjon om hvor mange barn eller fosterforeldre som ble spurt og ikke ønsket å delta i studien.

Jeg ringte så fosterforeldrene for å avtale tid for intervju. I telefonsamtalen forsikret jeg meg om at barnet var informert om undersøkelsen og at de hadde fått informasjonsskrivene. Det var flere fosterforeldre som ønsket å delta enn det var barn. I en fosterfamilie var ikke barnet informert om undersøkelsen, men det gjorde fosterforeldrene før intervjuet. Av de rekrutterte barna og fosterforeldrene var det ett barn som tett opp til intervjutidspunktet trakk seg fra å delta. Barnet tok selv kontakt med meg og trakk sitt muntlige samtykke til deltakelse. Det tolket jeg dithen at barnet hadde samtykket frivillig, var informert om egen deltaksess rett og hadde reel medvirkning i egen deltakelse i undersøkelsen.

Utvalget

Utvalget besto av syv barn i alderen 12 til 17 år, tre gutter og fire jenter. De fleste hadde flyttet til fosterhjemmet før fylte fire år, og bodd i fosterhjemmet mellom ti og 16 år. Barna som flyttet før de var fire år bodde hovedsakelig i fosterhjem i eget nettverk eller slekt. Tre av barna hadde bodd i mer enn ett fosterhjem. To av barna bodde i forsterkede fosterhjem.

Figur 3 Utvalg

Alder ved flytting	Antall barna	Botid i fosterhjemmet	Fosterhjemstype
Under 4 år	4	Mellom 10 - 16 år	Slekt- og nettverks fosterhjem
Mellom 8 - 11 år	2	4 år	Slekt- og forsterket fosterhjem
13 år	1	2 år	Forsterket fosterhjem

Utvalget representerte ikke den mest vanlige formen for fosterhjem, fosterhjem utenfor barnets slekt og nettverk som ikke mottar noen form for forsterkning. Jeg har ikke analysert grunnen til at utvalget ble slik, da det kan være mange faktorer til at det var nettopp disse barna og deres fosterforeldre som samtykket i å delta. Det kan være forhold ved barnet, fosterforeldre, barnevernkonsulenten, samarbeide dem i mellom eller selve prosessen i barnevernssaken som gjorde at utvalget ble slik det ble.

Gjennomføring av intervju

Før gjennomføring av intervjuene hadde jeg et prøveintervju. Barnet som ble intervjuet var ett av barna jeg hadde fulgte opp i rollen som barnevernkonsulent. Det viste seg at intervjuguiden fungerte godt og ga svar til problemstillingen. Intervjuet ble inkludert i materialet. Ett av de rekrutterte barna hadde jeg hatt en profesjonell rolle til flere år tilbake. Det var viktig for meg at barnet ble gjort kjent med dette før vi møttes, slik at valg om deltakelse ble tatt med kunnskap om at vi tidligere hadde møttes, og at barnet nå møtte meg i rollen som forsker når det gjaldt tema for undersøkelsen. Fosterforeldrene formidlet dette til barnet. Barnet begrunnet kjennskapet til meg som en av de avgjørende faktorene for egen deltakelse. En av fosterforeldrene som deltok hadde jeg møtt tidligere. Dette ble formidlet i forkant og jeg ga fosterforeldrene mulighet til å tenke over om de ønsket å delta, noe de ønsket. I ettertid har jeg reflektert over at både prøveintervjuet og intervjuet med barnet som kjente meg fra tidligere ga rike erfaringsbeskrivelser. Det å både stille spørsmål ut fra kjennskap og det at vi

allerede hadde en relasjon, kan se ut til å ha fått betydning for rike beskrivelser fra disse to intervjuene. Det kan se ut som disse barna turte å fortelle meg mer og jeg opplevde at de reflekterte friere. Jeg erfarte at relasjonen fikk betydning for dialogen og innholdet som kom frem under intervjuet.

Barnet og fosterforeldrene ble spurt hvor de ønsket å bli intervjuet. Alle ønsket å bli intervjuet i fosterhjemmet, med unntak av en som valgte mitt kontor. Jeg spurte barnet hvor i hjemmet de ville intervjues, og om de ville at fosterforeldrene skulle være tilstede eller ikke. Ett barn valgte å ha fostermor tilstede under hele intervjuet, hos en annen var fostermor tilstede under deler av intervjuet. To av barna valgte at intervjuet skulle gjennomføres på deres rom. De resterende valgte enten stuen eller kjøkkenet. De fleste valgte å sitte med lukket dør, to valgte å sitte i et rom der det ikke var mulig å lukke døren. Ved å intervju barna i fosterhjemmet fikk barna en mulighet til å vise meg ting de var opptatt av, som musikk, kjæledyr, bøker og bilder av for eksempel foreldrene.

Alle samtykket til at intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Jeg forklarte barna at dette ble gjort da det var viktig for meg å få med alt de fortalte. Alle barna ble spurt om de hadde lest informasjonsskrivet. Samtlige hadde lest skrivet og hensikten med intervjuet ble forklart igjen. Barna ble også informert om taushetsplikt, opplysningsplikt, hvordan lydbåndet ville bli oppbevart og når det ble slettet. Jeg begrunnet hvorfor jeg ville snakke med dem, og jeg spurte igjen om barnet ville snakke med meg. Jeg forsøkte å formidle til barnet at de ble spurt fordi de har kunnskap og erfaringer som er viktig, og som andre kan lære av. Barna ble opplyst om at de kunne la være å besvare spørsmål eller trekke seg fra undersøkelsen når som helst, også etter at intervjuet var gjennomført. Jeg la vekt på at det ikke fantes riktige eller gale svar, og at det var barnets egne opplevelser, tanker og meninger som var viktig.

I den første telefonsamtalen til fosterhjemmet ga jeg informasjon om at intervjuet ville ta cirka en time. Intervjuene varte fra 20 til 60 minutter. De fleste ble avsluttet etter 40 minutter. Som intervjuer forsøkte jeg å lede samtalen med barna på en slik måte at de opplevde seg anerkjent, respektert og akseptert. Det gjorde jeg ved å stille åpne spørsmål og være nysgjerrig på det de formidlet. Hensikten med intervjuet var ikke bare å få svar på spørsmål, men å bruke samtalen til å oppdage forhold som knyttet seg til det å medvirke og som informantene selv var opptatt av. Mitt mål var at barna skulle fortelle fritt fra sine erfaringer på en mest mulig beskrivende måte. Min tilstedeværelse kom frem ved at jeg etterspurte

detaljer i barnas beskrivelser, og jeg forsøkte å være sensitiv for temaer barnet fant ubehagelig å snakke om, og det ble det styrende. For eksempel kunne enkelte av barn svare *vet ikke* eller *husker ikke*, da stilte jeg ikke utdypende spørsmål, men spørsmål som ledet barnet videre.

De fleste av barna var positive, interesserte og viste engasjement under intervjuene. Flere av barna beskrev det som positivt å delta. En sa; ”Det gikk fint, må jo stille opp. Det er jo ikke noe problem å snakke om hvor bra man har det”. Flere opplevde intervjusamtalen annerledes enn samtalen de hadde med barnevernet. En beskrev opplevelsen ved å delta slik;

Det gikk greit, for du har ikke gått sånn veldig fort frem, i forhold til hvordan tilsynsføreren min går, så går du veldig tregt. For de går liksom sånn rett på sak, et spørsmål og så rett på sak igjen. Og så går de videre, og så blir det bare hardere og hardere.

Jeg opplevde intervjuene som forskjellig fra samtalen jeg har hatt i mitt arbeid som barnevernkonsulent. Min opplevelse var at jeg gjennom intervjuene fikk mer kunnskap om hvordan barnet opplevde egen situasjon knyttet til medvirkning og fikk i større grad frem deres refleksjoner. Denne erfaringen fikk meg til å reflektere over min holdning til barnet som ekspert. Når denne holdningen ligger til grunn for samtalen, gir det meg en unik mulighet til å få frem barnets erfaringer og refleksjoner. Det ble en erkjennelse av at min holdning til barnet er avgjørende for hva barnet vil dele med meg. Holdningen til barns medvirkning handler for meg om at barnet er ekspert i eget liv. Videre at den voksne må ha bevissthet om egen rolle som tilrettelegger for å få frem barnets kunnskap. I arbeidet med denne studien har det blitt tydelig for meg hvordan barnevernets holdning til medvirkning får betydning for barnets mulighet til å uttrykke seg. Det å forstå medvirkning som en mulighet til å bli informert av barnet, og ikke at barnevernsarbeideren skal være den som til en hver tid innehar posisjonen som den som gir informasjon.

Analysemetode

For å systematisere og strukturere materialet valgte jeg en fenomenologisk meningsfortetting av datamaterialet og fulgte i hovedsak Malterud sin fenomenologiske analysemetode (2011). Analysen er anbefalt gjennomført i fire trinn, der stikkordene er 1) å få et helhetsinntrykk, 2) å identifisere meningsbærende enheter, 3) å abstrahere innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene og 4) å sammenfatte betydningen av dette (Malterud 2011). Jeg har underveis

arbeidet fleksibelt og beveget meg frem og tilbake mellom de ulike analysetrinnene, og erfart prosessen som sirkulær. I det følgende utdyper jeg hvordan de fire trinnene er benyttet i analysen av materialet, samt hvordan av transkripsjonen er utført.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Ved selv å utføre transkripsjonene ble jeg godt kjent med materialet. Transkripsjonen er en konstruksjon av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form, hvor man må foreta avveininger til hvor nært opptil det muntlige man ønsker å være (Kvale og Brinkmann 2009). Jeg har vært opptatt av å ivareta det opprinnelige materialet slik barnas erfaringer og meninger ble formidlet og oppfattet. Ord som ”ikke sant”, ”på en måte”, ”liksom” ble i varierende grad gjengitt. Disse ordene ble utelatt der de gjentas flere ganger etter hverandre i ett utsagn. Ved å ikke ta med disse ordene i transkripsjonen bidro det til at innholdet i utsagnet ble tydeligere, da gjentakleser av ”fyllord” kan tildekke innholdet ved repetisjon. Det var teksten som fremkom under intervjuene som ble gjort til gjenstand for analysen. Jeg lyttet til lydopptakene og leste transkripsjonene flere ganger før jeg startet kategoriseringsprosessen. Formålet var å bli godt kjent med informantenes fortellinger og nedtegne det jeg umiddelbart syntes var spennende hos den enkelte. For å identifisere informantene fra hverandre, fikk informantene en tallkode, i tillegg til en egen fargekode i den transkriberte teksten. Transkripsjonsprosessen resulterte i 135 sider tekst, som utgjør undersøkelsens empiriske materiale.

Trinn 1. Helhetsinntrykk

I første trinn leste jeg gjennom materialet for å få et helhetsbilde. Jeg så etter temaer som kunne si noe om barnas erfaringer med medvirkning, og om hvilke forhold som påvirket barnas muligheter. Jeg forsøkte å stille meg åpen for de inntrykk teksten formidlet og reflekterte over ulike måter å forstå barnas utsagn på. Jeg arbeidet aktivt med å sette min forforståelse til side. Helheten var viktigst for meg i denne fasen, og ikke i øyenfallende detaljer. Det var utfordrende å ikke bli opptatt av detaljene og kun forholde meg til de store linjene i materialet på dette stadiet. Jeg fant det vanskelig å ikke begynne systematiseringen av materialet allerede på dette tidspunktet. Første trinn i å systematisere materialet ga følgende slutning, at materialet kunne sorteres i to deler. Den ene delen besto av barnas medvirkningserfaringer. Den andre delen av forhold som påvirket deres medvirkningsmulighet.

Jeg konstruerte et notat hvor umiddelbare hovedtendenser i materialet ble registrert. Allerede nå kunne jeg se at mange av de temaene jeg hadde merket meg hang sammen, og var egnet til å slås sammen på et senere tidspunkt. Jeg så også temaer som ikke var relevant for problemstillingen. Jeg endte opp med to hovedtemaer, med hver sine fire undertemaer. Under del en, barnas erfaringer med medvirkning, kom jeg frem til følgende temaer; 1) valg av fosterhjem, 2) valg av tilsynsfører, 3) samvær, og 4) medvirkning i fosterhjemmet. Under del to, forhold som påvirket deres medvirkningsmuligheter, kom jeg frem til følgende temaer; 1) forhold ved barnet, 2) kontakt med barnevernet, 3) samarbeid, og 4) konsekvenser av medvirkning.

Trinn 2 Meningsbærende enheter

I det andre trinnet startet jeg med en mer systematisk gjennomgang av materialet for å identifisere meningsbærende enheter. Malterud anbefaler å velge ut tekst som på en eller annen måte bærer med seg kunnskap om ett eller flere av temaene fra første trinn og som har sammenheng med problemstillingen (2011). Jeg tok for meg tre av de transkriberte intervjuene som representerte en viss bredde når det gjaldt innhold, barnets alder, kjønn og type fosterhjem. Jeg gikk systematisk gjennom disse tre, linje for linje, for å identifisere meningsbærende enheter. Jeg valgte ut tekst som bar med seg kunnskap om temaene fra første trinn og som hadde sammenheng med problemstillingen. Teksten merket jeg med farge ut fra hvilken informant som uttalte seg. Jeg brukte temaene fra første trinn som veiviser for å finne tekstbiter, som etter sitt innhold ble merket med en kode. Kodene ble brukt til å samle tekstbiter som hadde noe felles. Under tema fra første trinn; *kontakt med barnevernet*, utviklet jeg koder som *informasjon*, *skape mening*, *relasjon* og *oppleve seg hørt*. I denne forbindelsen kodet jeg alle utsagn i teksten som omhandlet barnas utsagn om informasjon. Sitatene som dannet grunnlag for de meningsbærende enhetene ble i denne fasen lagt inn i egne dokumenter. Jeg brukte kodegruppene fra tre av intervjuene til å identifisere meningsbærende enheter i de fire siste. Kodegruppene endret seg og nye perspektiver kom frem, som medførte at jeg måtte gå tilbake til de tre første intervjuene. Prosessen var dynamisk, der jeg forholdt meg til delene og helheten i teksten ved å måtte se transkripsjonene stadig på nytt i lys av nye funn.

Trinn 3 Kondensering – fra kode til mening

I analysens tredje trinn abstraherte jeg den kunnskapen som hver av kodegruppene representerte, og la til side den delen av materialet der jeg ikke hadde identifisert meningsbærende enheter. Under hver kode fortettet jeg barnas uttalelser til kortere formuleringer hvor den umiddelbare meningen i det som ble sagt kom frem.

Deretter sorterte og fortettet jeg de meningsbærende enhetene i grupper etter koder. Jeg utarbeidet sitater for å gjenfortelle og sammenfatte det som befant seg i subgruppene, fortrinnsvis ved å bruke barnas egne ord og begreper fra de meningsbærende enhetene. Dette var en måte å sammenfatte innholdet innenfor den enkelte subgruppe. Jeg oppdaget at noen av kodegruppene omfattet flere ulike nyanser som beskrev forskjellig meningsaspekt, som jeg videre sortert i subgrupper. Det ble gjort for å nyansere de ulike meningsbærende enhetene ytterligere. Jeg oppdaget også at relasjon som subgruppe oppstod under flere av kodegruppene, dette fikk meg til å reflektere over betydningen av relasjon i materialet. Det var utfordrende å kategorisere relasjonsaspektet under et tema, da det for meg så ut som det i materialet ble presentert under ulike temaer. I denne delen av prosessen ble det viktig for meg å hele tiden reflektere over hva tekstene kunne fortelle om min problemstilling. Jeg stilte meg spørsmål om likheter og variasjon i barnas utsagn, samt mer konkrete spørsmål, som hva fikk betydning for barnas mulighet til å medvirke? Hvordan og i hvilke sammenhenger medvirket de? Disse spørsmålene til teksten medførte nye sammenfatninger av de enkelte kodegruppene, som gjorde at jeg valgte å dele opp kodegruppene i tre temaer der det første handlet om medvirkningskontekster, det andre omhandler medvirkningserfaringer og det siste temaet gikk nærmere inn på hva som fikk betydning for å få til medvirkning. Gjennom analysen ble det tydelig for meg at barns medvirkning er en kontinuerlig prosess og det er mange faktorer som får betydning for deres mulighet til å kunne medvirke i hverdagen og knyttet opp til barnevernet.

Trinn 4. Sammenfatte betydning

I den fjerde og siste fasen satte jeg materialet sammen igjen, ved å sammenfatte kunnskapen fra hver enkelt kodegruppe og subgruppe. Jeg validerte funnene ved å se det opp mot det opprinnelige materialet. Gjennom hele prosessen med de- og rekontekstualisering gikk jeg stadig tilbake til transkripsjonene av intervjuene for å se om jeg holdt meg fenomen nær. Jeg forsøkte å klargjøre fenomenene, opplevelsene og erfaringene og gi dem en mer generell mening uten at barnas meningsinnhold eller hverdagsspråk gikk tapt. Det var utfordrende å

ikke skulle tolke innholdet, men omskrive det til et mer generelt språk. Til sist satt jeg igjen med en sammenfatning av det arbeidet som ble gjennomført i de foregående trinnene. Disse hovedtemaene og undertemaene danner grunnlaget for resultatpresentasjonen som blir presentert i kapittel fem, presentasjon av empiriske funn. Her illustrert i tabell under.

Hovedtema	Undertema
1. Medvirkningserfaringer	1.1 Ved valg av fosterhjem og ved spørsmål om tilbakeføring
	1.2 Ved samvær
	1.3 Ved konfirmasjon
	1.4 Valg av tilsynsfører
	1.5 I fosterhjemmet
2. Forhold som påvirker muligheten til å medvirke	2.1 Tilgjengelighet og møtearenaer
	2.2 Informasjon og meningsdannelse
	2.3 Dialog, relasjon og samarbeid
	2.4 Barnets initiativ

Gjennom å benytte fenomenologisk meningsfortetting utviklet jeg to hovedtemaer knyttet til barnas erfaringer med medvirkning. Det første hovedtemaet var barnas erfaringer med å medvirke, der undertemaene beskrev ulike kontekster de erfarte å medvirke i. Det andre hovedtema var forhold som innvirket på muligheten til å medvirke, der undertemaene viste til ulike forhold som påvirket muligheten.

Forskningsetiske hensyn

Informantene i studien tilhører potensielt en sårbar gruppe som har krav på beskyttelse. Ivaretagelsen av barna og de etiske sidene ved dette prosjektet har vært særdeles viktig. Barns deltakelse i forskning og deres krav på beskyttelse omtales i forskningsetisk komite, punkt 12 (Forskningsetiske komiteer 2006). I punkt 12 fremheves både betydningen av barnets bidrag i forskningen, men også at barnet har krav på beskyttelse som deltaker i forskning. Jeg har vært opptatt av å tilpasse metode og innholdet i studien til barnets alder og individuelle situasjon. Studien ble i samarbeid med NOVA meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som vurderte studien (vedlegg 5). For å tilrettelegge for det enkelte barn tok intervjuguiden utgangspunkt i barnets alder, og ved å intervjuer fosterforeldrene i forkant var siktemålet å tilpasse undersøkelsen barnas individuelle situasjon. Å gjøre barn i fosterhjem til informanter er juridisk og praktisk forskjellig fra det å intervjuer barn som bor sammen med

sine biologiske foreldre. Studien krevde informert og frivillig samtykke fra barnet, og samtykke fra barnevernet som hadde omsorgen for barnet. Barna ga muntlig samtykke i forkant og skriftlig samtykke i starten av intervjuet. Samtykket ble gitt etter at jeg hadde gjennomgått prosedyrene for ivaretagelse av anonymitet, konfidensialitet og det frivillige aspektet ved å delta. Alle aksepterte dette og underskrev samtykkeerklæringen før intervjuet startet.

Det å samtykke var ikke ensbetydende med at de alle likte å bli intervjuet. Et barn viste underveis ubehag og trøtthet gjennom sitt kroppsspråk. Av den grunn stoppet jeg intervjuet og snakket med barnet om det jeg observerte. Barnet fortalte om andre forhold som hadde innvirkning på intervjusituasjonen. Det som utfordret meg med situasjonen var at fosterforeldrene kom til og ville bistå barnet i å fortsette intervjuet. En måte for barn å begrense sitt samtykke på er å gi begrensede beskrivelser (Ulvik 2007). Jeg vurderte at barnet her viste med sin nonverbale kommunikasjon begrensning av sitt samtykke, og intervjuet ble avsluttet.

I intervjuene opptrådte barna som informanter og aktører, de viste engasjement, refleksjon og styrke. Intervjusituasjonen ble evaluert sammen med barnet før jeg avsluttet, både hvordan barnet opplevde min form og innholdet. De fleste barna formidlet at de likte å bli intervjuet. Spesielt trakk barna frem hvor viktig det var for dem å bli sett og hørt. De formidlet at de likte å bli spurt om sin mening, og at de syntes det var bra å delta i forskning.

I utarbeidelsen av resultatene har jeg skrevet om tekstene noe der anonymisering har vært nødvendig. Barnas kjønn er av samme grunn endret på en usystematisk måte. Et dilemma som oppstod var når barnevernansatte som hadde rekruttert deltakere spurte meg om jeg hadde fått deltakere til undersøkelsen av de fosterhjemmene de hadde rekruttert. Jeg refererte til mitt etiske ansvar for å beskytte informantenes integritet gjennom hele forskningsprosessen, og at dette var bakgrunnen til at jeg ikke kunne gi dem disse opplysningene. I ettertid har jeg reflektert over at dette burde blitt opplyst tydeligere i starten av mitt rekrutteringsarbeid overfor de barnevernansatte som rekrutterte.

Forståelse av forskerens rolle

Å arbeide med egen forforståelse har vært en prosess som startet med utarbeidelsen av tema for undersøkelsen og problemstillingen. Min forforståelse av barns medvirkning i barnevernet var at det i begrenset grad var tilrettelagt for medvirkning, og at medvirkning for barn i fosterhjem var komplekst. Utarbeidelsen av intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene medførte en bevisstgjøringsprosess knyttet til egen posisjon og forhold til tema medvirkning. Min posisjon som både student, barnevernpedagog og barnevernkonsulent for barn som bor i fosterhjem på intervjutidspunktet, hadde betydning i intervjusituasjonen. Mitt kjennskap til barnevernet har gitt muligheter og begrensninger. Jeg kjente de formelle rammene og hadde erfaring med å møte andre barn og fosterforeldre i fosterhjems konteksten. Temaene i intervjuguiden var også temaer i min profesjonelle praksis. Det å ha erfaring med temaene kan bidra til å skape en trygg ramme for meg og informantene, men kan også være med på å tildekke, stenge for utforskning da forhold kan bli behandlet som selvfølgelige eller meningsinnholdet kan bli tatt for gitt. Ved å se på interaksjonsprosessen i intervjuene økte jeg min bevissthet om egen påvirkning. Jeg gjorde dette ved å se etter temaer som ble oversett, hvilke spørsmål som åpnet opp eller lukket. Under transkripsjonen ble jeg oppmerksom på hvor jeg hadde stoppet å utforske og styrte tema i samtalen. Jeg oppdaget at dette ble gjort både bevisst og ubevisst.

I analyseprosessen måtte jeg hele tiden spørre meg selv om mine erfaringer og opplevelser med forskningstemaet farget min forståelse og oppfatning av informantenes erfaringer. Det en forsker velger å belyse i analysen og gjennom tolkninger av den transkriberte teksten, er ikke en nøytral prosess, men avspeiler forskerens rolle i forskningsprosessen (Thagaard 2009). Min utfordringen lå hele tiden i å være bevisst dette aspektet ved fortolkning av materialet. Det er en erkjennelse av at det ikke går an å se bort fra egen forforståelse, samtidig som jeg forsøkte å ta kontroll over betydningen av den for å kunne gjøre en kvalifisert og systematisk tolkning av det jeg så og hørte.

Studiens kvalitet

I kvalitative undersøkelser tar forskere utgangspunktet i en kunnskapsteoretisk erkjennelse av at det finnes mange ulike versjoner av virkeligheten som samtidig kan være gyldige (Malterud 2011). Dette viser til en posisjon der jeg som forsker ikke har i oppgave å fastslå at funnene

mine er sanne eller gyldige, men å vise at jeg har overveid rekkevidden av deres gyldighet og kan gi en begrunnet anvisning av hva de sier noe om.

Validitet

Å validere er å stille spørsmål om kunnskapens gyldighet, hva det er gyldig om, og under hvilke betingelser (Malterud 2011). Kvale og Brinkmann hevdet at valideringsarbeidet bør fungere som kvalitetskontroll gjennom alle stadier av forskningsprosessen (2009:254). I tråd med dette har jeg forsøkt å ivareta validiteten gjennom hele prosessen ved å gjøre den transparent og beskrive fremgangsmåtene som ble benyttet, gi innsikt i mine refleksjoner, valg og metodiske handlemåter. Jeg har gjort rede for utvalget av informanter, intervjusituasjonen, grunnlaget for tolkning og analyse. Videre har jeg validert mine funn opp imot annen forskning på feltet, for å klargjøre mulighetene og begrensingen ved versjonen jeg har kommet frem til.

Validiteten når det gjelder intervju dreier seg om troverdigheten av intervjupersonenes beskrivelser og kvaliteten av intervjuprosessen (Kvale og Birkmann 2009). Rammen for intervjuene bestemte hvilke historier barna fortalte, og barna kunne ha mange gode grunner til å formidle en spesiell versjon av historien til meg. Barn kan ha et ønske om å fremstå flinke og som gode deltakere, og ønske å fortelle om mestring fremfor strev. Ut fra dette var det viktig for meg å validere underveis i intervjuene ved å regelmessig sjekke min oppfatning med spørsmål til barnet som for eksempel; ”Forstod jeg deg rett når du sa at..”. Ved å gjøre dette underveis kunne min oppfattelse bli korrigert eller historien bli ytterligere utdypet. Jeg valgte ikke å sende utskrift av intervjuene eller utkast av resultatavsnitt til deltakerne for korreksjon og godkjenning. Det kunne ha styrket gyldigheten av mine tolkninger, samtidig som jeg var usikker på om dette ville medført at teksten ble ”sannere”. Materialet kunne blitt rikere og mer nyansert dersom informantene hadde blitt forelagt resultatet. Barna ville da fått anledning til å kommentere, utdype og stille spørsmål til mine tolkninger, som igjen kunne ført til videre kunnskapsutvikling.

Reliabilitet

Reliabilitet vurderer forskningens pålitelighet, om forskningsprosjektet er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte. Reliabiliteten kan både knyttes til kvaliteten av den informasjon prosjektet baserer seg på, og til vurderinger av hvordan forskeren anvendte og videreutviklet informasjonen (Thagaard 2009:199). Konteksten for innsamlingen av data og

relasjonen til informantene vil influere den informasjonen forskeren får (ibid.). Relasjonen og samtalene mellom barna og meg som intervjuer fikk betydning for hvilken informasjon jeg fikk. I noen av intervjuene ble det etablert en åpenhet og jeg fikk rike beskrivelser, andre igjen ga mer begrenset og overflatisk informasjon. Dette fikk betydning i den forstand at intervjuene varierte i hvor rike de var på beskrivelser av medvirkningserfaringer.

Reliabiliteten kan styrkes ved å gjøre forskningsprosessen transparent. Det innebærer at jeg gir en detaljert beskrivelse av analysemetoden. Jeg forsøkte gjennom hele analyseprosessen å fremstå transparent, ved at jeg hele tiden kunne spore hver prosess tilbake til det opprinnelige, og ved å beskrive analyseprosessen så detaljert som mulig. I tillegg har jeg forsøkt å legge vekt på teoretisk gjennomsiktighet ved å beskrive det teoretiske ståsted som representerer grunnlaget for mine tolkninger. Jeg har forsøkt å se hvert enkelt intervju opp mot helheten i undersøkelsen og opp mot teori om barns medvirkning for å få frem så autentiske funn som mulig. Å analysere medvirkning for barn ved flytting og når de bor i fosterhjem, innebærer å ta utgangspunkt i at barna er i en særlig sårbar situasjon. Min analyse av medvirkning og erfaring med medvirkning skjer innenfor en kontekst av marginalisering og sårbarhet. For barn i marginaliserte posisjoner kan det være ekstra barrierer for medvirkning, av språklig, kulturell, institusjonell og strukturell art (Backe-Hansen 2011). Jeg har gjennom hele forskningsprosessen vært dette bevisst.

Overførbarhet

Overførbarhet er en forutsetning for kunnskap som skal kunne deles med andre (Malterud 2011). Overførbarhet er avhengig av hvorvidt funnene gir mening ut over seg selv. I denne studien blir spørsmålet i første rekke om barnas erfaringer og refleksjoner fra egen medvirkning er gyldig for andre barn i barnevernet og som bor i fosterhjem. Studien analyserte et lite utvalg av barns opplevelse av medvirkning. Selv om barnas utsagn ikke er representativt for andre enn dem selv, kan de si noe allment. Funnene vil kunne gjenkjennes av andre barn som er i kontakt med barneverntjenesten og kan ha overføringsverdi til liknede situasjoner.

5. Presentasjon av funn

I det følgende presenterer jeg funnene fra intervjuene. Del 1 handler om barnas erfaringer med medvirkning. Del 2 handler om forhold som har betydning for å muliggjøre medvirkning.

Hvilke erfaringer har barn som bor i fosterhjem med å medvirke?

Jeg vil her presentere barnas erfaringer når det gjaldt forhold ved barnevernssaken som flyttingen til fosterhjemmet, spørsmål om tilbakeføring og fastsettelse av samvær, og ved valg av tilsynsfører. Videre vil jeg presentere deres erfaringer med medvirkning i hverdagens aktiviteter og ved gjennomføring av konfirmasjon.

Hvordan medvirker barn ved flytting til fosterhjemmet, og ved spørsmål om tilbakeføring

I intervjuene ble barna spurt om de hadde fått informasjon om deres rett til å medvirke, og om de hadde fått medvirke ved flyttingen. Barna skilte ikke mellom det å få informasjon om sin generelle rett til å medvirke og medvirkning ved selve flyttingen. Svarene handlet om hvordan de hadde medvirket ved flyttingen til fosterhjemmet og hvordan de hadde blitt informert.

Barna knyttet det å få informasjon og muligheten til å medvirke til egen alder ved tidspunktet for flytting. Fire av barna flyttet da de var mellom ett og fire år. De hadde svake minner om informasjon de fikk, og ingen oppga at de hadde erfaring fra å medvirke ved flyttingen til fosterhjemmet. Barna som var mellom åtte og 13 år ved flytting hadde i liten grad fått informasjon og mulighet til å medvirke. Uavhengig av alder ved flytting, mente de fleste at alderen fikk betydning for hva de fikk av informasjon og hvilken muligheter de fikk til å medvirke. Det kan tyde på at barna begrunnet egen manglede deltakelse ut fra alder, selv om flere av barna var i en alder der de hadde rett til å medvirke.

En fortalte hvordan han fikk informasjon, og hans mening var etterspurt da han skulle flytte akutt. Han sa:

Den første gangen jeg skulle flytte fikk jeg informasjon. Broren min og jeg vi ble tatt inn på et rom. De [barnevernet] snakket med oss om grunnen til hvorfor vi skulle bort her i fra, også spurte dem hvordan hus vi ville ha, og da ga dem eksempler med hund og sånn (Gutt 12 år).

Sitatet viser at barnet fikk informasjon om grunnlaget for flyttingen, samt at hans mening var etterspurt på enkelte områder. Han erfarte å uttale seg, men var usikker på om hans mening fikk betydning for valget. Da han flyttet fra beredskapshjemmet til fosterhjem fikk han ikke mulighet til å uttale seg; ”Jeg fikk bare vite at jeg skulle flytte til et annet sted” (Gutt 12 år). Denne gangen ble han informerte om hvor han skulle flytte, men hans mening ble ikke etterspurt. Andre erfarte at de ikke var tilstrekkelig informert eller forberedt. En sa, ”Nei de bare kom og hentet meg og plasserte meg” (Jente 15 år). Til hvordan hun ønsket det skulle vært, sa hun;

For det er kjipt å ikke vite noe, altså. Barnevernet bør si i fra på forhånd. Det hadde vært fint. Si i fra om hva som kommer til å skje, og hvorfor. I alle fall litte granne hvorfor det kommer til å skje (Jente 15 år).

Sitatene kan tyde på at barna savnet ulike former for informasjon. Informasjon som kunne forberede dem på flyttingen, begrunne hvorfor de måtte flytte, samt generell informasjon om det å flytte i fosterhjem. Barna ble spurt om hvorvidt de ønsket å medvirke ved valg av fosterhjem dersom de hadde fått muligheten til det. En sa; ”Jeg vet ikke om jeg hadde valgt det annerledes. Jeg var jo femteklassing og ganske liten, men når jeg tenker over det, skulle jeg ønske jeg kunne vært med på å velge” (Jente 15 år). Sitatet pekte i retning av det flere ønsket, å få muligheten til å medvirke ved flyttingen, ikke bestemme, men å delta.

Ved tilbakeføring av omsorgen erfarte én å få mulighet til å medvirke. Hun sa;

På møte snakket vi om jeg skulle bo hos fostermor eller hos mamma. De ville høre hva jeg mente. Hvis fostermor hadde fått bestemme, så kunne barnevernet ikke vært sikre på om det var sant. Dersom mamma bestemte, hadde jeg bodd hos henne nå. Så jeg er glad for at de tok hensyn til at barn burde bli spurt (Jente 13 år).

Hun ønsket å bli boende i fosterhjemmet, og fikk mulighet til å formidle det. Hun erfarte å bli trukket med i beslutningsprosessen, avgjørelsen ble tatt i tråd med det hun mente var best for seg. Sitatet viste også til hvordan barn opplever det positive å få mulighet til å uttrykke mening, bli hørt og tillagt vekt i beslutningen når avgjørelser skal tas.

Hvordan medvirker barn ved fastsettelse av samvær

Det var ingen av barna som hadde erfart å uttale seg før behandlingen av samværsspørsmålet i fylkesnemnda. De fleste erfarte medvirkning etter innflytting i fosterhjemmet. En sa; ”Når jeg

var sånn veldig liten, da kunne jo ikke jeg bestemme samværet selv, men jo eldre jeg ble, jo mer fikk jeg å si” (Jente 16 år). Barna erfarte at alder fikk betydning for deres mulighet til å medvirke.

Noen av barna erfarte at de i førskolealder ble presset til samvær med foreldrene. En sa:

Det var en stund jeg ble presset til samvær, men det gikk veldig dårlig. Det gikk ut over helsa mi, så det funka ikke. De ansatte i barnehagen ringte til fosterforeldrene mine og sa de forsto jeg skulle møte foreldrene mine. De kunne se jeg ble dårlig, dårlig i magen og fikk vondt i hodet (Jente 16 år).

Barna beskrev hvordan de gjennom non-verbale uttrykk, som gråt, nekte å sovne, og oppleve seg dårlig og syk i forkant og under samvær, hadde gitt uttrykk for hvordan samværet opplevdes. En sa:

Hver gang jeg skulle til pappa så hylte og grein jeg, og klorte meg fast i fostermor. Jeg nektet å sove der. Jeg husker jeg ble hentet en gang da jeg skulle overnatte, fordi jeg nektet å sove, jeg bare lå og gråt hele tiden (Jente 17 år).

Sitatene kan illustrerer hvordan barn gjennom non-verbal kommunikasjon uttrykte mening. Enkelte viste til hvordan deres adferdsuttrykk fikk innvirkning på samværsomfanget. En sa:

Plutselig en dag kom ikke pappa og hente meg. Så var det neste helg pappa skulle ha meg, så kom han ikke da heller. Da kom fostermor og fortalte at pappa hadde dratt til barnevernet og sagt at han ikke ville hente meg mer, fordi jeg ikke ville. Så kunne jeg heller komme til han når jeg selv ville (Jente 17 år).

Enkelte erfarte at deres uttrykk hadde ført til at foreldrene sa fra seg samværet, eller stoppet å gjennomføre dem. Barnets uttrykk kan forstås som motstand mot samværet, en motstand som ga barnet indirekte innflytelse på samværet. Noen beskrev følelsen av å være lettet da samværet ble endret eller stoppet, samtidig som de savnet kontakt med foreldrene da de ble eldre.

Noen av barna opplevde samværsavgjørelsene barnevernet gjorde som uforutsigbare og uforståelig. En sa;

Noen ganger hører ikke barnevernet så veldig mye på meg, mens andre ganger kan jeg være med på alt. Det kan være sånn for eksempel at jeg skal være hos pappa, for eksempel i en uke, det er greit for barnevernet. Men så får jeg ikke lov til å avbryte en

samværstime hos mamma for jeg skal ri. Barnevernet kan plutselig si ja til noe de skulle sagt nei til, og nei til noe som det er helt unødvendig å si nei til (Jente 13 år).

Sitatet viser til hvordan det kan bli vanskelig for barnet å forstå avgjørelser dersom barnevernet ikke informerer og gir barnet mulighet til å delta i beslutningsprosessen.

Barna erfarte i 16 - 17 årsalderen økt grad av selvbestemmelse når det gjaldt omfang, innhold og sted for samvær. En sa: ”Samværet nå er helt opp til meg” (Jente 17 år). Barna erfarte selvbestemmelse erfarte barna både som positivt og naturlig, men av og til også som belastende. En sa:

Noen ganger ønsker jeg ikke å være med å bestemme samværet med mamma og pappa. Det hadde vært litt greit om noen andre kunne bestemt det. Føler noen ganger at jeg får litt for mye ansvar når det kommer til akkurat den delen der. Da blir det litt mye press på at jeg må bestemme alt (Jente 16 år).

Sitatet illustrerer betydningen flere av barna viste til, behovet for støtte og hjelp i medvirkningsprosessen.

Alle barna erfarte å medvirke om samværsstedet etter innflytting i fosterhjemmet. De erfarte å kunne velge mellom ulike steder for samværet, eller selv foreslå konkret sted. En sa:

Nå har jeg nylig bestemt en ting. Hver gang jeg skal møte mamma, så i stedet for å sitte her hjemme, så skal vi gå ut. Gå ut å spise, eller gå og handle. Fordi jeg klarer ikke å ha henne her [fosterhjemmet], det her er mitt. Det er bedre å møtes ute, fordi da er det ikke så press på at jeg må ha all fokuseringa på mamma. Jeg blir enda veldig dårlig når jeg møter henne. Ute fokuserer jeg på andre ting og blir mer rolig (Jente 16 år).

Barnas erfaring viste også at medvirkning i samværsspørsmål kan få innvirkning på deres relasjoner til foreldre, besteforeldre og fosterforeldre. En sa;

Det var en stund jeg ikke ville se pappa. Etter en stund ble han, tror jeg da, lei av at jeg dreiv å kødda så mye, så da ville ikke han ha kontakt med meg. Jeg tror ikke han er så glad i meg når han oppfører seg slik. Jeg har ikke snakket med han på ett år nå, og det sårer (Jente 16 år).

Sitatet viste hvordan hennes tidligere valg fikk konsekvens for fremtidig kontakt og relasjon til far. Hennes erfaring viste også hvordan medvirkning på ett tidspunkt kan få

følelsesmessige og relasjonelle konsekvenser på senere tidspunkt. Enkelte erfarte å bli straffet for egen medvirkning. En sa;

Mormor ble utrolig sur på meg da jeg bestemte at jeg ikke ville se mamma. Hun kjefta på meg og ga meg ikke en gang julegave. Fikk gaven en stund etterpå. Det har påvirket meg (Jente 16 år).

Sitatet viser hvordan barnets medvirkning knyttet til samvær med foreldre også kan påvirke relasjonen barnet har til besteforeldre. Jentas mening om samværet med foreldrene fikk innvirkning på relasjonen til mormor. Videre erfarte hun også at hennes medvirkning fikk konsekvenser for relasjonen mellom hennes opprinnelsesfamilie og fosterforeldre. Hun sa:

Familien min har kjeftet på fostermor for valget mitt. De ringte til fostermor, også kjefta dem mye på henne. Det er fælt synes jeg. Det er jo jeg som valgte det, og ikke fostermor. Min familie aksepterte ikke valget mitt (Jente 16 år).

Jenta opplevde at fostermor ble klandret for hennes valg, som igjen fikk innvirkning på relasjonen mellom jenta og fostermor. Hun sa; ”Får litt dårlig samvittighet for at fostermor skal få skylden for det jeg gjør liksom, det er fælt” (Jente 16 år). Jentas erfaring viser at medvirkning om samvær kan føre til følelsesmessige utfordringer for barnet, samt påvirke relasjonene mellom barnet, foreldrene, fosterforeldrene og besteforeldre. Enkelte av barna opplevde seg alene med de følelsesmessige konsekvensene deres medvirkning fikk knyttet til samværet.

Hvordan barn opplever medvirkning ved konfirmasjon

De fem barna som var konfirmert valgte selv konfirmasjons form, hvordan dagen skulle feires og hvem som skulle inviteres. En sa: ”Jeg fikk selvfølgelig bestemme hvem som skulle komme, det er en selvfølge her i familien [fosterfamilien], at vi får bestemme arrangementer for egne ting. Så det er bra” (Gutt 16 år). Flere hadde gode opplevelser av å medvirke. Selv om opplevelsen ble erfart som god, kunne noen samtidig opplevde det som vanskelig å invitere. En sa: ”Det var vanskelig å invitere. Det gruet jeg meg til ett år før jeg konfirmerte meg, fordi det er så mange familiemedlemmer som ikke har hatt kontakt med hverandre” (Jente 17 år). Andre igjen erfarte seg presset til å invitere enkelte personer, et press som kunne komme fra fosterhjemmet eller fra opprinnelsesfamilien. Enkelte opplevde seg alene med invitasjonsansvaret, en uttrykte seg slik:

Hele konfirmasjonen var det jeg som bestemte, men det gikk utover meg. Etter hvert måtte de [fosterforeldrene] ta over, for det var så mye slit. For det var noen jeg kanskje ikke burde be og noen jeg kunne be. Jeg var veldig nervøs for hvordan det kom til å bli når dem var sammen. Jeg hadde aldri gjort det før, hatt dem samlet, så det var ganske mye styr (Jente 16 år).

Selvbestemmelse ved feiringen av konfirmasjonen ble følelsesmessig strevsomt. De barna som erfarte det strevsomt å invitere ble spurt om de hadde ønsket hjelp fra andre. Barnas ønske var mer involvering fra barnevernet, gjennom veiledning til dem selv og fosterforeldrene. En begrunnet veiledningsbehovet slik; ”Ja, så det ikke blir for mye drama mellom fosterforeldrene og familien” (Jente 16 år). Noen viste også til behovet for støtte og hjelp fra fosterforeldrene i prosessen frem til konfirmasjonsdagen. En sa;

Støtt dem [barnet] og selv om de sier de kan fikse alt sammen selv, så kan de ikke fiske alt det der selv. Det er mye mer følelser ute og går enn det fosterforeldrene kanskje tror. Det er en god del mer, veldig mye stress, ekstremt mye stress, og du blir urolig, du blir dårlig. Det er bare å følge med, og uansett hva dem sier må fosterforeldrene passe på og hjelpe til (Jente 16 år).

Barnas erfaringer viste medvirkning ved valg og feiring av konfirmasjon, men også at dette kunne erfares belastende. Behovet for veiledning og støtte ble synliggjort gjennom barnas ønsker og erfaringer.

Hvilke erfaringer barn har ved valg av tilsynsfører

Ingen av barna erfarte å medvirke ved valg av tilsynsfører. Flere var usikre på hvem som var tilsynsfører og hvem som var deres barnevernkonsulent. Barna ble spurt om hva de tenkte rundt valg av tilsynsfører. Flere opplevde at de ikke hadde behov for tilsynsfører, og av den grunn betydde det lite om de var med på valget. Det å ikke ha behov for tilsynsfører, ble begrunnet ulikt. En sa han hadde det bra i fosterhjemmet og av denne grunn ikke trengte tilsynsfører. Andre hadde ikke behov for tilsynsfører da de hadde andre å støtte seg til. En sa; ”Jeg trenger ikke tilsynsfører når jeg har noen jeg kan støtte meg til. Akkurat nå har jeg farmor” (Jente 13 år). Opplevelsen av å ikke ha behov for tilsynsfører syntes å ha sammenheng med både å ha det bra i fosterhjemmet, og ha andre å støtte seg til. Selv om ikke alle barna opplevde å ha behov for tilsynsfører og heller ikke ønsket å velge hvem det skulle bli, ønsket de aller fleste å få muligheten til å mene noe om hvordan tilsynsføreren skulle være. Ved valg av tilsynsfører vektla barna muligheten til å etablere en relasjon og at relasjonen skulle være stabil. En sa: ”Dersom jeg skulle velge tilsynsfører så er det det samme

hvem det er, bare hun er hyggelig og jeg slipper å bytte henne ut” (Jente 13 år). Sitatet illustrer det flere av barna uttrykte, det var ikke viktig hvem tilsynsfører var, men kontinuitet i relasjon og at tilsynsfører hadde god relasjonskompetanse.

Hvilke erfaringer har barn med medvirkning i hverdagens aktiviteter

Regjeringen fremhever i Prop. 106 L at fosterhjemmet skal legge til rette for barnets medvirkning og ivareta barnets rett til å bli hørt (2013). Barna ble spurt om hvordan de erfarte å medvirke i hverdagen i fosterhjemmet.

Barna erfarte ulike måter å medvirke i fosterhjemmet, både gjennom dialog, forhandling og diskusjon med fosterforeldrene. Alle barna erfarte at fosterforeldrene ga dem mulighet til å uttrykke egne meninger, bli hørt og trukket med i beslutningsprosesser. Flere trakk frem samtaleene i fosterhjemmet som lærerike. En beskrev hvordan samtaleene rundt middagsbordet var arena for utvikling av mening. Han sa;

Det er jo ofte vi sitter og har nesten som en debatt, snakker om forskjellige ting som vi mener er idiotiske, smart eller bra, eller hvordan det kunne vært bedre. Og da hopper det frem masse ideer og .. ja og mange synspunkt, så det er noen ting jeg lærer av, man blir mye smartere av det føler jeg (Gutt 16 år).

Han erfarte at samtaleene bidro til å utvikle hans mening, øke hans toleranse og tålmodighet overfor andre. Flere av barna opplevde medvirkning som del av prosessen mot å bli selvstendige voksne. En som nærmet seg 18 år sa det slik;

Jeg synes det er veldig deilig å få ansvaret, at fosterforeldrene stoler på meg og at jeg klarer det. Og gjør jeg feil så lærer jeg av det. Jeg har friheten, av den blir jeg mer voksen, og da tar jeg egne avgjørelser og skjønner litt mer (Jente 17 år).

Flere av barna erfarte muligheten for medvirkning i hverdagen økte med alder og modenhet. Barna opplevde seg hørt av fosterforeldrene, samtidig som de fortalte om hvordan de forholdt seg til regler i fosterhjemmet. En sa: ”Jeg blir jo hørt en gang i blant. Fortsatt er det litt irriterende å måtte forholde meg til absolutt alt fosterforeldrene sier” (Jente 16 år). Barna erfarte at fosterforeldrene bestemte rammen, og at de forholder seg til den. Det å forholde seg til regler ble beskrevet som det vanlige og normale for barn. Alle barna deltok i utformingen av hvilke oppgaver de skulle utføre i fosterhjemmet. Oppgaven kom de frem til sammen med fosterforeldrene. Eksempler på oppgaver var å gå tur med hunden, ta ut søppel og lage middag. En sa: ”Sånne helt normale ting, som jeg ikke trenger å stresse så veldig mye med”

(Jente 13 år). Barna så det som naturlig å skulle ha oppgaver, samt delta i utformingen. Det var enkelte områder det var spesielt viktig for barna å bestemme over, som fritidsaktiviteter, venner, personlig smak og klesstil. En sa:

Hva jeg skal ha på meg, hvem som skal være mine venner synes jeg at jeg kan bestemme selv. Sånne ting som er vanlig å velge selv, som hva du vil høre på av musikk og hvilke type filmer du liker og sånne ting (Jente 15 år).

Denne jenta viste til områder det var viktig for barna å ha selvbestemmelse over, og hvor de opplevde å ha det. Ved valg av reisemål for sommerferien og feiring av bursdag erfarte barna ulik grad av medvirkning. En erfarte at hennes mening ved valg av feriemål var etterspurt, men at hun ikke fikk oppfylt sitt ønske, da hun var i mindretall. Hun sa; ”Alle her [i fosterhjemmet] er så veldig begeistret for Hellas. Da blir det jo fire mot en, så da har jo ikke jeg så mye å si på akkurat det” (Jente 15 år). I denne familien var det flertallets ønske som ble avgjørende for valg av reisemål. Ved feiring av bursdag erfarte de fleste å ha selvbestemmelse. En sa; ”På bursdager er det vanligvis jeg som kontrollerer det meste” (Jente 13 år). Hun bestemte hvilke venner som skulle inviteres og hvordan dagen ble feiret. En annen erfarte at han måtte forhandle med fosterforeldrene. Han sa; ”Jeg prøver å få alle guttene i klassen med [på overnatting], men fostermor går ikke med på det” (Gutt 15 år). Feiringen var utsatt frem til de sammen kom frem til en løsning som alle var tilfredse med. Barna erfarte at fosterforeldrene tilrettela for barnets medvirkning på ulike måter, og at fosterhjemmet fremsto som en arena der barna får mulighet til å utvikle sin medvirkningskompetanse.

Hvilke forhold påvirker barns muligheter til å medvirke?

Jeg vil her presentere de ulike forholdene som påvirker barns muligheter til å medvirke, forhold som barnevernets tilgjengelighet, muligheten til å få informasjon og danne seg mening. På hvilken måte kvaliteten på dialog, relasjon og samarbeid fikk betydning, og tilslutt hvilken betydning barnets initiativ fikk for muligheten til å medvirke.

Hvilke erfaringer har barn med barnevernets tilgjengelighet

En forutsetning for å medvirke er å møte personen som skal fatte beslutning. Barna ble spurt hvilke møter de deltok på, og hvordan de deltok. Barna møtte i all hovedsak barnevernet ved besøk i fosterhjemmet, utover dette oppleve noen barnevernet lite tilgjengelig. Barna erfarte ikke fosterhjemsbesøkene som en arena for medvirkning, og hvor beslutninger ble tatt. Noen av barna erfarte andre typer møtearenaer. En viste til erfaring fra å delta på møte der det skulle besluttes om hun skulle flytte hjem til foreldrene. To hadde ansvarsgruppe som møttes regelmessig, men der barna ikke selv deltok. Den ene hadde selv valgt å ikke delta i ansvarsgruppen, ut fra ønsket om å møte barnevernet minst mulig. Den andre ønsket å delta men møtetidspunktet, som var lagt til skoletiden, forhindret deltakelse.

For noen var det vanskelig å få tak i barnevernkonsulenten når de hadde behov for samtale. En forklarte behovet slik;

Være mer tilgjengelig på telefon dersom man ringer. Ikke bare ringe meg den og den dagen, sånn om ti dager, det er bare feil. Det er i det øyeblikket der og da barnet trenger å ta det opp, mens saksbehandler ikke har tid. At barnevernet er tilgjengelig når personen faktisk tørr å si noe (Jente 16 år).

Tilgjengelighet kan også handle om å få svar på spørsmål man lurer på. En hadde erfart at svaret kom for sent; ”Da er det liksom litt for sent når jeg får svar” (Jente 13 år). Sene tilbakemeldinger kan oppleves som en form for utilgjengelighet.

Hvordan barn opplevde å få informasjon og mulighet til å danne mening

En forutsetning for medvirkning er å gi barnet anledning til å danne mening, og at meningen blir etterspurt. For å danne seg mening er barn avhengig av informasjon. Barna erfarte i varierende grad å få informasjon i forkant av avgjørelser. Barna beskrev sitt

informasjonsbehov som en kontinuerlig prosess, der de ønsket informasjon tilpasset alder og modenhet. Flere av barna viste til hvordan deres behov for informasjon hadde endret seg i løpet av oppveksten. For eksempel når det gjaldt informasjon om hvorfor de vokste opp i fosterhjem. Enkelte pekte på hvordan de selv gjennom oppveksten forsøkt å skape mening. En sa;

Jeg har faktisk tenkt veldig mye på det at jeg ikke kunne bo hos pappa. Da jeg var liten spurte jeg jo hele tiden hvorfor jeg ikke kunne bo hos pappa. For han hadde jo ikke noen problemer (Jente 17 år).

Denne jenta viste til at hun under oppveksten flere ganger hadde behov for kunnskap om hvorfor hun vokste opp i fosterhjem. Jentas erfaring er lik noen av de andres, flere av barna beskrev egen meningsskaping som kontinuerlig prosess. Mye tydet på at det for enkelte av barna var komplekst å forstå grunnlaget for omsorgsovertakelsen.

Barnas erfaringer viste til tre forhold som fikk betydning når de skulle danne seg mening om samværet med foreldrene; nok informasjon om foreldrenes situasjon, tidligere samværføring og relasjonen til foreldrene. Tilstrekkelig informasjon om foreldrenes situasjon fikk for flere betydning for hva de skulle mene om samvær, som en sa:

Akkurat nå vil jeg helst ikke ha noe kontakt med pappa. Før jeg vet at alt går bra, så vil jeg ikke se han. For jeg har lovet meg selv at jeg gidder ikke å være hos faren min om han ikke klarer å få orden på seg selv. For jeg har hatt noen episoder med han som jeg egentlig skulle ønske at aldri hadde skjedd. Jeg liker best å vite alt, akkurat nå skulle jeg gjerne vist hvordan det går hos pappa. Nå vet jeg ikke hvor han bor, også masse sånne ting (Jente 13 år).

Flere hadde mindre informasjon om fedrenes situasjon enn mødrenes. Informasjon om hvordan fedrene hadde det og hvor de bodde, var viktig for barna. De ønsket å få vite at foreldrene hadde det bra. En sa; ”Det var godt å se at pappa er i livet i alle fall, og har det bra ” (Gutt 12 år). Noen av barna var usikre på om informasjonen de hadde var riktig. En var usikker på om hennes far ble fengslet dersom hun oppsøkte ham. For noen var tidligere erfaringer med samvær medvirkende til at samvær med foreldrene ble vanskelig. Enkelte vegret seg for videre kontakt, andre igjen hadde erfaringene som gjort at de ikke ønsket kontakt. En sa;

Når jeg var liten hadde jeg et godt forhold til min mor, men så ser jeg tilbake at det var jo helt feil, for jeg fikk se ting jeg ikke skulle se. Det var ikke lurt, men det var det jeg ville da (Jente 17 år).

Det kan tyde på at barnets tidligere samværserfaringer får betydning for barnets mening om fremtidig samvær.

Det å ha noen å snakke med om samværet for å danne seg mening var viktig for flere av barna. Samtaler med fosterforeldre, familiemedlemmer eller andre profesjonelle som helsesøster og psykolog, var til hjelp når barna skulle danne seg mening om samvær. Flere av barna erfarte at fosterforeldrene la til rette for slike samtaler. Det å få hjelp til å uttrykke mening ble beskrevet som viktig. En sa; ”Fostermor har spurt meg om hvordan samvær jeg vil ha med pappa. For han vil jeg ikke møte så mye” (Gutt 12 år). Denne gutten erfarte at det å bli stilt spørsmål til hvordan samværene kan gjennomføres, hjalp ham til å få frem egen mening, slik at samværet kunne tilrettelegges ut fra hans behov. Et dilemma oppsto for enkelte når fosterforeldrene var den eneste barnet formidlet mening til, og barnet og fosterforeldrene ikke mente det samme. En sa; ”Jeg har jo veldig lyst til å være hos mamma litte granne i uka. Nå vet ikke jeg om fostermor har sagt i fra til barnevernet, selv om hun har lovet å gjøre det” (Jente 13 år). Hun var usikker på om fostermor hadde brakt spørsmålet videre, da fostermor ikke stilte seg positiv til hennes endringsforslag. Flere av barna erfarte det var fosterforeldrene som fremmet barnets mening ovenfor foreldre og barneverntjenesten, enkelte var usikre på om deres mening ble brakt videre.

Ett annet perspektiv enkelte av barna viste til, var utfordring med å dele egen mening om foreldrene med fosterforeldre som var i slekt eller fra barnets nettverk. En sa:

Som hvis jeg forteller at pappa er dum, og jeg hater pappa. Så tar de på en måte en side i den saken. De kjenner pappa de også. Hadde ikke fosterforeldrene mine vært i familien min, så hadde det vært mer sånn at de hadde hørt mer på meg da kanskje og tenkt mer på hva jeg sier. Hadde de ikke kjent pappa så hadde de vel skjønt meg mer (Jente 17 år).

Denne jenta opplevde at fosterforeldrenes slektskap med foreldrene ble hinder for hennes mulighet til å bli hørt og oppleve anerkjennelse av egne opplevelser. Barna som erfarte det utfordrende å dele tanker om foreldrene med fosterforeldrene hadde ønsket seg andre å dele disse erfaringene med, og at barnevernet hadde fylte denne rollen.

De av barna som erfarte å ikke ha noen å dele erfaringer, tanker og beslutninger med, spesielt knyttet til samvær og kontakt med foreldrene, ønsket seg en annen form for oppfølging av barnevernet. De ønsket regelmessige samtaler med en person de fikk utvikle relasjon til og som var tilgjengelig for dem.

Hvordan barn erfarte betydningen av dialogen, relasjonen og samarbeidet for muligheten til å medvirke

Å oppnå en god dialog og relasjon med barnevernkonsulenten opplevde flere av barna som viktig for å få til medvirkning. Barnas erfaringer viste at relasjonene og samarbeidet mellom barnet, foreldrene, fosterforeldrene og barneverntjenesten fikk betydning for muligheten til å medvirke.

De fleste barna beskrev relasjonen til barnevernkonsulenten som perifer. De husket ikke navnet, eller de kunne ikke skille barnevernkonsulenten fra tilsynsfører. Fellesnevner for barna var at de hadde hatt flere barnevernkonsulenter å forholde seg til. En sa; ”Den jeg har nå er den femte eller fjerde jeg har. Jeg har hatt bytter hele tiden, så jeg blir ikke kjent” (Jente 15 år). Flere erfarte at hyppige utskiftninger vanskeliggjorde en tilpasset dialog, og begrenset deres medvirkning. En sa; ”Jeg har jo hatt over 18 forskjellige. Jeg har bytta hele tiden, så jeg har liksom aldri rukket å snakke mer enn en gang med dem. Det blir så tullete” (Jente 17 år). Disse barna trodde det ville været enklere for dem å medvirke dersom de hadde hatt en stabil relasjon til en barnevernkonsulent.

Flere beskrev selve dialogen med barnevernet som begrensende for sine muligheter til å få frem egne meninger. Ved fosterhjembesøk erfarte barnet at samtalens tema ofte var styrt av barnevernkonsulenten, og fokuset var på trivselen i fosterhjemmet. Det at temaet var bestemt av barnevernet opplevde enkelte som begrensende for muligheten til å formidle egne behov. En sa;

Det er jo mange ganger at hos noen så ligger problemene litt utenfor ”boksen”. Du blir sur og irritert fordi nå kommer barnevernet og snakker om det inni boksen, og så er det egentlig ikke inni boksen problemene ligger (Jente 17 år).

Hun ønsket større innflytelse på hva som skulle være tema i samtalen, og hun reagerte på dialogens form. Andre opplevde seg ikke hørt. En sa; ”De [barnevernet] forteller litt mye i stede for å høre” (Jente 17 år). Hun reagerte på at barnevernskonsulenten var mer opptatt av å

gi informasjon enn å lytte til henne. Enkelte beskrev samtaleformen mer som et avhør enn en dialog. En sa;

For de går liksom sånn rett på sak, et spørsmål og så rett på sak igjen. Også går de videre, også blir det bare hardere og hardere. Veldig ofte har jeg måttet gå ut, på grunn av at det ikke har vært så veldig gøy. For de holder på sånn veldig lenge (Jente 13 år).

Flere av barna erfarte å bli snakket til, men ikke med. Enkelte ønsket en åpen og alminnelig dialog, der barnet stilte spørsmålene og fikk muligheten til fritt å fortelle. En sa; ”Hadde det vært åpent og vanlig, så hadde det vært mye lettere. Så hadde du ikke blitt tvunget til å få vite ting du ikke ville, for det er du som spør og du som snakker” (Jente 17 år). Dette utsagnet fulgte jeg opp ved å stille spørsmålet; hva om det var nødvendig for barnevernet å informere henne om et tema som de ønsket hennes syn på? Hun fortalte da at hun ønsket seg en annen form for oppfølging. Hun ønsket oppfølging og informasjon fra en person som hun fikk relasjon til, møtte regelmessig og som kjente hennes situasjon. Hun sa; ”Du har et bånd med den. Du har fortalt hele livet til personen og personen vet litt ekstra som ikke du vet” (Jente 17 år). Det å ha en relasjon til barnevernkonsulenten ville ha gjort kommunikasjonen lettere og mer tilpasset. Hun ønsket en dialog der hun fikk muligheten til å styre hvor mye informasjon hun skulle få, og hva som skulle være tema. Hun sa; ”Begge hadde snakket, men det hadde vært jeg som hadde styrt det vi snakket om” (Jente 17 år). Denne jenta viste til betydning av å skape felles forståelse av samtalens form og innhold. Videre behovet for at den voksne hadde god kjennskap til hennes historie for å kunne gi henne utviklingsstøtte. Hun sa;

Sånn som hvis jeg forteller ting så kunne den [voksne] flettet inn ting som var viktig å fortelle meg. Den personen kunne jo ha tatt initiativet, for den kjenner jo meg, og vet hva jeg snakker om og vet alt rundt hele livet mitt. Så da vet den kanskje hva jeg vil vite og hva jeg ikke vil vite (Jente 17 år).

Denne jenta var opptatt av at dialogen og informasjonen ble tilpasset ut fra kjennskap til barnet og barnets situasjon. Hun viste til hvordan både relasjonen og dialogens kvalitet fikk betydning for tilretteleggelsen av medvirkning.

Noen av barna erfarte at samarbeidet mellom foreldrene og fosterforeldrene ble avgjørende for sin mulighet til å medvirke ved samvær. En sa; ”For pappa vil jo ikke helt ha kontakt med barnevernet, siden de kom og hentet oss, der er han veldig sur på dem, da er det sånn at han kontakter fostermor i stedet” (Gutt 12 år). Denne gutten erfarte at i dialogen og samarbeidet

mellom fosterforeldrene og foreldrene ble det mulig for han å komme med ønsker til gjennomføring av samværet. Andre områder samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre ble viktig, var der barnet ønsket å invitere foreldre til skolearrangementer eller 17. maifeiring. Ett av barna hadde invitert foreldrene ved flere slike anledninger. Hans fostermor var tilstede under intervjuet og begrunnet hvorfor det var mulig å invitere foreldrene. Hun sa; ”Vi liker hverandre ganske godt, så det er ikke noen utfordring å være sammen med dem [foreldrene]”. Her ble relasjonen mellom foreldrene og fosterforeldrene avgjørende for barnets mulighet til å medvirke.

Noen av barna ga inntrykk av å ha en negativ holdning til barnevernet, og som innebar at de ikke ønsket å dele sin mening med barnevernkonsulenten. En sa;

Jeg har ikke tenkt at barnevernet har hatt noen innvirkning annet enn negativt. Det har bare vært sånn, æsj nå kommer barnevernet. Før rømte jeg, nå bare sitter jeg der helt stille og så svarer jeg bare ja og nei på det de spør om, så går de veldig fort. Jeg tenker ikke at de er noe hjelp for meg, skjønner ikke hvorfor de er der egentlig (Jente 17 år).

Hennes negative holdning hadde utviklet seg ut fra måten hun tidligere var blitt møtt på. Hun sa;

Jeg ble fortalt så mye jeg ikke burde blitt fortalt da jeg var liten. Jeg var alt for liten til å få vite det. Jeg ville ikke vite det. Jeg ble tvunget inn til å sitte der og høre på det (Jente 17 år).

Hun husket ikke begrunnelsen for hvorfor denne informasjonen var viktig å gi henne. Hun beskrev hvordan hun hadde reagert ved å fjerne seg fra situasjonen;

Jeg husker jeg løp opp på rommet mitt, hylgrein og ville ikke vite det, men det måtte jeg. Det er etter det så har jeg vært veldig imot barnevernet. Før det så var jeg jo venn med dem og det var veldig greit, da var jeg hyggelig med dem (Jente 17 år).

Denne hendelsen hadde ført til at hun over tid hadde unngått å forholde seg til barnevernkonsulenten, ved for eksempel å holde seg borte fra fosterhjemmet når barnevernet kom. Flere av barna fortalte om unngåelsesstrategier de hadde utviklet når barnevernet kom til fosterhjemmet. En fortalte hvordan hun ved å legge seg ned på sofaen hadde signalisert med kroppsspråket at hun ikke ville delta i samtalen.

Barnas erfaringer viste til ulike forhold som hadde fått betydning for deres holdningen til barnevernet. Et forhold som fikk innvirkning var hvordan barnet erfarte tilretteleggelsen av dialogen, noen av barna erfarte dialogen lite tilpasset alder, modenhet og situasjon. Andre forhold var hyppige skifte av kontaktpersoner, eller negative opplevelser i starten av kontakten med barnevernet. Enkelte av barna fortalte det ville gjort en forskjell dersom barnevernet hadde møtte dem annerledes tidligere i kontakten. Dette ble ikke utdypet nærmere i intervjuene.

På hvilken måte fikk barns initiativ betydning for deres medvirkning

Flere hadde på eget initiativ tatt kontakt med barnevernet for å få informasjon eller si i fra om egne ønsker. De som selv tok initiativ til å få informasjon om for eksempel grunnlaget for flyttingen eller valg av fosterhjem, fikk god informasjon som førte til økt forståelse av egen situasjon. De som selv tok kontakt med endringsforslag til for eksempel gjennomføring av samværet opplevde seg hørt, og erfarte at deres mening ble tillagt vekt i beslutningen. En sa;

Jeg sendte en mail til barnevernet. I starten var samværene 24 timer en gang i måneden, og så etter en grunn jeg ikke er helt sikker på, ble samværet satt til 4 timer i måneden. Og det blir jo veldig lite å være sammen med moren sin i 4 timer i måneden. Det er jo nesten umenneskelig, holdt jeg på å si. Så da sendte jeg en mail og ba om mer tid, så da har det blitt 24 timer igjen. Det var fint å vite at jeg ble hørt på (Jente 15 år).

Denne jenta viste en erfaring flere opplevde, at ved selv å ta kontakt med barnevernet ble barna hørt, og for eksempel ble samværet bedre tilrettelagt. Jentas erfaring viser også hvordan samværet hadde blitt endret uten at barnevernet innhentet hennes mening.

Oppsummering

Barnas erfaringer tyder på at de ikke medvirket ved flytting inn i fosterhjemmet, ved fastsettelse av samvær i forkant av behandling i fylkesnemnda eller ved valg av tilsynsfører. Enkelte hadde i noen grad deltatt i deler av prosessen ved hasteflytting og ved spørsmål om tilbakeføring av omsorgen. Barna erfarte at de fikk medvirke i samværsspørsmålet etter innflytting i fosterhjemmet, altså ikke i forkant av omsorgsovertakelsen. Barna som fikk mulighet til å delta ved spørsmål om tilbakeføring, valg av samværsted og innholdet i samværet, erfarte at deres deltakelse bidro til bedre avgjørelser. Disse barna beskrev det som bra å bli hørt, og at deres mening ble tatt hensyn til.

Barna ønsket å delta i prosessen med å finne fosterhjem, ved selve flyttingen, fastsettelsen av samvær og valg av tilsynsfører, men ikke bestemme. Barna var opptatt av å få muligheten til å medvirke, samtidig som de hadde behov for og ønsket støtte og hjelp i prosessen. Flere av barna savnet informasjon da de flyttet, både når det gjaldt å være forberedt på flyttingen, men også begrunnelsen for hvorfor de måtte flytte. I tillegg var det enkelte som ønsket å få generell informasjon om hvordan en flytteprosess foregår.

Barna medvirket på ulike måter i hverdagen i fosterhjemmet. Barna beskrev hvordan fosterforeldrene la til rette for medvirkning gjennom å gi dem mulighet til å uttrykke og utvikle egne meninger, de opplevde seg hørt og trukket med i beslutninger. De fremhevet hvordan de gjennom dialog, forhandling og diskusjon med fosterforeldrene deltok i avgjørelser i hverdagen. Flere av barna erfarte at dialogen i fosterhjemmet bidro til å utvikle sin medvirkningskompetanse. Det å medvirke i hverdagen opplevdes som del av prosessen mot å bli selvstendige voksne.

Barna erfarte at medvirkningsmulighetene økte med alder og modenhet når det gjaldt samvær med foreldre og hverdagen i fosterhjemmet. Det kan se ut som barna fikk mer innflytelse på eget samvær med økt botid og alder, men at alder alene ikke var nok. Erfaringene viste til at også botiden i fosterhjemmet kunne innvirke på muligheten til å medvirke. Noen av dem med lengst botid opplevde at de hadde fått for mye ansvar når det gjaldt samvær og arrangering av konfirmasjon. Barna ønsket ikke være alene med ansvaret, de uttrykte behov for støtte og hjelp i medvirkningsprosessene.

Noen av barna erfarte at deres medvirkning knyttet til samvær og konfirmasjonsfeiring fikk konsekvenser for deres relasjon til foreldre, fosterforeldre og besteforeldre, samt relasjonene dem i mellom. Barna ønsket støtte, hjelp og veiledning til seg selv, men også til fosterforeldrene når det gjaldt medvirkning som kunne påvirke barnets relasjoner.

Barnas erfaringer med hvilke forhold som påvirker muligheten til å medvirke var flere. Barna viste til hvordan tilgjengelig barnevern kunne være en forutsetning, i tillegg til å få mulighet til å delta på møter der beslutninger ble fattet. I tillegg var det viktig å få mulighet til å utvikle en stabil relasjon til barnevernet for å oppleve hjelp og støtte når mening skulle uttrykkes. Flere av barna viste til viktigheten av å motta informasjon som en kontinuerlig prosess

tilpasset egen situasjon. Tilpasset dialog ut fra alder, modenhet og situasjon var avgjørende for å kunne danne og uttrykke mening. Barnas erfaringer viste til behovet for støtte og hjelp, samt veiledning når medvirkning skulle realiseres. Det kunne synes som at samarbeidet mellom barnet, og mellom barnets foreldre, fosterforeldre og barnevernet ble viktig for å legge til rette for barnets medvirkning. Barnets eget initiativ overfor barnevernet ga enkelte medvirkning og økt forståelse for egen situasjon. Enkelte barn fortalte om en negativ holdning til barnevernet som hindret dem i å ville uttrykke egen mening. Negativ holdning ble begrunnet ut fra tidligere erfaringer med barnevernet, og hvordan dialogen ble tilpasset situasjonen.

6. Diskusjon

Formålet med studien har vært å undersøke barns erfaringer med å medvirke når de flytter til og bor i fosterhjem, samt studere forhold som påvirker deres mulighet til å medvirke. Funnene vil bli forsøkt forstått i lys av relevant empiri og utvalgt teori som har kunnet kaste lys over funnene på en meningsfull måte. Jeg vil først se funnene knyttet til barnas erfaringer av medvirkning og hvilke forhold som påvirker deres mulighet til medvirkning opp mot tidligere forskning. Deretter vil jeg løfte frem linjer i resultatet som for meg fremstår som spesielt interessante eller overraskende, og drøfte disse. Funnene som blir drøftet er barnas kontekstuelle og relasjonelle erfaringer, og tilrettelegging med fokus på dialog, relasjon og støtte. Tilslutt konkluderer jeg og gir anbefaling til videre praksis.

Barnas opplevelser av å medvirke sett i lys av tidligere forskning

Det finnes mange likhetstrekk mellom mine funn og annen forskning på barns medvirkning i barnevernet. Jeg vil her se på hva som er likt, samt hva min undersøkelse viser som det finnes mindre kunnskap om fra før. Barns medvirkning i hverdagen i fosterhjemmet er lite omtalt i forskningslitteraturen, det samme er barns medvirkning knyttet til samvær og gjennomføring av konfirmasjon.

Barnas erfaring med medvirkning

Funnene tyder på at barna i liten grad har erfart å medvirke før flytting når det gjaldt valg av fosterhjem, tilsynsfører og ved fastsettelse av samvær. Barna erfarte i hovedsak medvirkning etter innflytting i fosterhjemmet.

Barna etterlyste det å bli informert og få mulighet til å uttale seg. Kvalitative studier der barn er intervjuet om sine erfaringer bekrefter dette bildet. Barn erfarer i liten grad å få uttale seg om hvordan de opplever sin egen situasjon eller være med på å diskutere hva som skal skje med dem (Seim & Slettebø 2007). Analysen viser at det var viktig for barna å få si sin mening, men de ønsket ikke nødvendigvis å bestemme. Slike funn er gjenkjennelig fra tidligere forskning der det har fremkommet at barn ønsker og gjerne vil delta i beslutningsprosesser (Seim, 2007; Thrana, 2008; Jensen, 2014). Thomas (2007) fant at barna selv rangerte det å bli hørt på som viktigst, mens det å få viljen sin ble vurdert som mindre

viktig. Det som var viktig var muligheten til å si sin mening, få hjelp til å uttrykke mening, og å oppleve at deres mening ble lyttet til (ibid.). Barna ønsket medvirkning tilsvarende første trinn i Shiers skala. Der legger den voksne til rette for å lytte til barnet, og barneverntjenesten er organisert på en slik måte at barn skal være lyttet til (Shier 2001).

I analysen fremkommer det at barnets alder innvirker på mulighet til å medvirke, og deres deltakelse øker med alderen. Dette samsvarer med annen forskning, hvor det beskrives økt medvirkning i takt med barnets alder (Thomas 2000; Vis og Thomas 2009). Undersøkelsen til Bakketeig og Bergan (2013) viste større grad av variasjon når det gjaldt deltakelse ved flytting. Ungdommene var noe eldre da de flyttet og det kan forklare hvorfor noen deltok mer enn barna i min studie. Analysen tyder på at barna selv begrunnet sin lave deltakelse ved flyttingen med egen alder. Det kan tolkes dithen at barna selv har en annen forståelse av lav alder enn lovgiver. Det igjen kan ha sammenheng med at barna i liten grad var gitt informasjon om retten til medvirkning. Manglede deltakelse kan også forklares ut fra forhold ved saken og beslutningsprosessen. Undersøkelsen til Vis (2014) viste at det er mindre sannsynlig at barn deltar dersom saken var karakterisert som omsorgssvikt eller overgrep. Ut fra dette kan manglede deltakelse i forkant av flyttingen også forstås ut fra forhold ved barnets barnevernssak.

Funnene tyder på barnas medvirkning når det gjaldt samvær økte med deres alder, botid og type fosterhjem. Barna som vokste opp i slekt- eller nettverksfosterhjem og hadde lang botid, erfarte størst grad av selvbestemmelse over samværet. Analysen viste at av og til kunne denne selvbestemmelsen erfares som belastende dersom barnet manglet støtte, som for eksempel ved spørsmål om samvær og gjennomføring av konfirmasjonsdagen.

To av barna beskrev konkrete erfaringer der barnevernet tilrettela for deltakelse. En gutt erfarte å få uttale seg når han skulle hasteflytte, han fikk uttale seg om enkelte forhold ved fosterhjemmet, som om hjemmet skulle ha dyr eller ei. Gutten manglet kunnskap om hvordan eller om hans mening ble tillagt vekt i den videre beslutningsprosessen. Denne beskrivelsen har paralleller til det Jensen beskrev som ”window-dressing”, som betyr at barn deltar som symbol på at prosedyrer blir overholdt, mens de i realiteten ikke har innflytelse på beslutningen (Jensen, 2014).

En jente erfarte medvirkning knyttet til spørsmål om tilbakeføring av omsorgen. Hun deltok på møte med barnevernet der hun erfarte å bli lyttet til og fikk hjelp til å uttrykke egen mening. Hun erfarte at hennes synspunkt ble tatt hensyn til og opplevde å bli involvert i selve beslutningsprosessen. Det å delta på denne måten tilsvarer nivå fire i Shiers modell for medvirkning (Shier 2001). Barnevernet tilrettela prosessen slik at hun fikk mulighet til å delta. Jentas deltakelse bidro til bedre avgjørelse da tiltaket ble tilrettelagt etter hennes behov. Dette funnet samsvarer med annen forskning. Barns medvirkning fører til bedre hjelp og mer tilrettelagte tiltak, fordi tiltakene blir mer fokuserte, bedre og mer realistiske (Thomas, 2000; Vis, Amy, & Thomas, 2010; Vis, Strandbu, Holtan, & Thomas, 2011). Deltakelse bidrar til bedre forståelse av barnets situasjon, noe som igjen gjør at tiltak som iverksettes kan bli bedre tilpasset barnets behov (Vis, Strandbu og Holtan, et al. 2011). I likhet med tidligere forskning erfarte barna at deres velbefinnende økte ved deltakelse. Barn som medvirker opplever seg mer verdsatt, inkludert og anerkjent (Thomas 2000).

Barna erfarte at de i hverdagen i fosterhjemmet fikk medvirke og delta i små og store avgjørelser. Funnene tyder på at deltakelsen bidro til å øke barnas medvirkningskompetanse. Flere erfarte deltakelse som del av prosessen mot å bli selvstendige voksne. Fosterforeldrene la til rette for barnets medvirkning i hverdagen, og barna erfarte deltakelsen som en del av det å vokse opp. Når barna kommuniserte med meg som forsker om hverdagsmedvirkning, var mye styrt av barnet. De erfarte medvirkning som normalt og de fant lett eksempler på områder uten støtte fra meg som intervjuer. Barna deltok ved bestemmelse av oppgaver de skulle gjøre, og de forhandlet om innetider. Det at barna omtalte denne medvirkningen som det normale, kan forstås som at medvirkning i hverdagen likner det barn som vokser opp hos foreldrene sine erfarer. I analysen fremkommer det at medvirkning i hverdagen ble beskrevet som en måte å bli inkludert i familielivet. Dette fremstår som et interessant funn da slik medvirkning kan få betydning utover det å delta. Ut fra dette kan hverdagsmedvirkning forstås som del av prosessen med å bli inkludert i fosterfamilien, og få mulighet til å bidra i felleskapet. Jeg har ikke funnet annen forskning som har tatt for seg barns medvirkning i fosterhjemmet.

Barna ønsket selvbestemmelse og erfarte dette når det gjaldt valg av venner, fritidsaktiviteter, og egen smak knyttet til for eksempel klesstil og musikk. Dette samsvarer med Thrana (2008) sin undersøkelse der barna ønsket å ha mer å si i avgjørelser som gjaldt dem selv og ønsket

stor grad av selvbestemmelse når det gjelder valg av venner og hva de skal holde på med på fritiden.

Alle barna ønsket å medvirke når det gjaldt fastsettelse av samvær med foreldrene. Dette samsvarer med annen forskning. Thrana fant at barna ønsket stor grad av selvbestemmelse over samvær med foreldre (Thrana 2008). Barna erfarte at samværene ble bedre tilrettelagt dersom de fikk medvirke i fastsettelsen av omfang, innhold og sted for samværet. Flere beskrev at muligheten til å medvirke endret seg med tiden i fosterhjemmet og etterhvert som de ble eldre. Barna erfarte å få gradvis større innvirkning på innhold og samværssted. Når det kommer til omfang av samværet, var det dem rundt 17 år som opplevde størst grad av selvbestemmelse, her erfarte de å styre samværet med foreldrene selv. Et noe overraskende funn var at barna i liten grad deltok i beslutningsprosesser initiert av barnevernet når det gjaldt samværs spørsmål. Fosterforeldrene var for flere av barna dem som fremmet barnets mening om samværet til foreldre eller barneverntjenesten. En undersøkelse som intervjuet saksbehandlere i barnevernet, bekrefter dette. Kontaktpersonen kan forutsette at det er fosterforeldre som formidler barnets synspunkt til barneverntjenesten (Bakketeig og Bergan 2013). Barna i min undersøkelse problematiserte dette, da de var usikre på om deres mening ble formidlet dersom fosterforeldrene mente noe annet. Det at barn ikke får formidlet sitt synspunkt direkte til barnevernet kan begrense deres mulighet til å medvirke.

En annen viktig erfaring enkelte av barna viste til, var at når de selv tok initiativ til kontakt med barneverntjenesten, erfarte de både å bli hørt og at deres synspunkt ble tillagt vekt i beslutningen om for eksempel samværsomfanget.

Forhold som påvirker barns mulighet til å medvirke

For å ha mulighet til å medvirke er barnet avhengig av å ha møtearenaer hvor de kan få uttrykke sin mening. Det fremkommer av analysen at barna hadde få møtearenaer, og dette kan sees på som en begrensende faktor for deltakelse. To av barna som bodde i forsterkede fosterhjem hadde fast ansvarsgruppe, men deltok ikke selv. Analysen viser at barna forøvrig møtte barnevernet ved fosterhjemsbesøk, og at dette ikke var en arena der barna erfarte at beslutninger ble tatt eller det var lagt til rette for deres medvirkning. Vis og Thomas (2009) påpeker at den faktoren som alene påvirker barns deltakelse i størst grad, var om barnet deltok på møter i beslutningsprosessen. En annen begrensende faktor som fremkom var barnevernets

tilgjengeligheten og sene svar, som mulig kan forklares ut fra hvordan barneverntjenesten er organisert. Forskning har vist at barnevernets tid til det enkelte barn er begrenset, og dette kan forhindre barns deltakelse (Strandbu 2011; Bakketeig og Bergan 2013; Vis 2014).

Analysen viser at barna i liten grad hadde fått informasjon om sin rett til å medvirke.

I likhet med Thranas (2008) undersøkelse knyttet barna det å få informasjon til muligheten til å medvirke. Analysen viser at å mangle informasjon kunne føre til usikkerhet hos barnet. Det å mangle informasjon gjorde det vanskelig for barnet å forberede seg på endringer eller danne egen mening. Analysen tyder på at den måten barna ble gitt informasjon på opplevdes problematisk. Det ble problematisk å motta informasjonen dersom denne ikke ble tilpasset barnets situasjon, alder eller modenhet. Når informasjonen ikke var tilpasset, påvirket det barnas opplevelse av respekt og verdighet. Likende funn gjorde Bakketeig og Bergan (2013). Analysen viser at for noen førte manglende tilpasning til at barnet utviklet en negativ holdning til barnevernet. Konsekvensen av å ha en negativ holdning kan begrense barnets mulighet til å medvirke og ønske om å dele egne meninger med barnevernet. Jeg har ikke funnet annen forskning som har sett på disse sammenhengene knyttet til deltakelse.

For barna var det viktig å få vite hva som skjer, hvorfor det skjer og bli trygget på at voksne tar gode avgjørelser. Barna ønsket å bli involvert og delta i dialogen om hva som skulle skje. Tidligere forskning viser liknede funn (Thomas 2000; Seim og Slettebø 2007). I likhet med undersøkelsen til Thomas (2000) viste min analyse at barn ikke oppfatter det å kunne ta selvstendige autonome avgjørelser som det viktigste aspektet ved medvirkningsrettigheten, men mulighet til å delta i prosessen. Ut fra dette kan det argumenteres for at barns rett til medvirkning sett fra barnets perspektiv handler om barnets ønske om å bli sett og hørt, følt seg forstått, og få hjelp og støtte til å finne ut av hva man mener. I likhet med funnene hos Bakketeig og Bergan (2013), viste også denne undersøkelsen behovet for å tilrettelegge for medvirkning på flere tidspunkt både før, under og etter innflyttingen i fosterhjemmet. Her kan det argumenteres for behovet for en prosessorientert tilnærming til barns medvirkning, der medvirkning ikke sees som enkeltstående hendelser. Analysen tyder på at barn som bor i fosterhjem har behov for informasjon, og å få muligheten til samtaler om barnevernssaken og spesielt samværet. Her viser funnene at spesielt dem som bodde i slekt- og nettverksfosterhjem erfarte begrensede muligheter til å dele egne erfaring og mening med barnevernet og fosterforeldrene når det gjaldt samvær.

Studien viser utfordringer i dialogen med barnevernet, dette samsvarer med annen forskning. Backe-Hansen mfl. fant at barnevernet har utfordringer knyttet til hvordan møte barn (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010). Flere barn opplevde dialogen som begrensende for deres mulighet til medvirkning. Dialogen opplevdes begrensende dersom barnevernkonsulenten bestemte tema for samtalen, hadde fokus på informasjonsinnhenting eller informasjonsgivning, eller ikke var godt nok kjent med barnet og barnets situasjon. Barna ønsket en annen form for oppfølging, der dialogen i større grad var tilpasset deres situasjon, der barnet kunne være med på å bestemme innholdet, og der barnevernet la til rette for samtaleprosessen. Tilsvarende funn har andre forskere også vist til. Flere forskere har sett behovet for barnevennlige medvirkningsformer der barnevernets dialog og relasjonskompetanse er viktig for å realisere barns deltakelse (Seim, 2007, Vis 2007; Thrana, 2008; Jensen, 2014). Analysen viser i likhet med Thrana (2008) undersøkelse, at kvaliteten på dialogen fikk betydning også for hvordan relasjonen ble mellom barnet og barnevernet. Det fremkom i analysen at barn som erfarte dårlig tilpasset kommunikasjon, kunne fremkalle et ubehag som førte til at de fjernet seg, enten fysisk ved å forlate samtalen, eller de forsøkte å kommunisere gjennom endret adferd at dialogen ikke opplevdes god. Dette viser at dialogens form og innhold får direkte betydning for barnets mulighet til å medvirke.

Analysen viser at tilrettelegging av dialogen også handler om barnets mulighet til forståelse av egen situasjon og å se sammenhenger i eget liv. Enkelt erfarte det belastende å ikke forstå hvorfor de bodde i fosterhjemmet, eller forstå avgjørelser som ble tatt om for eksempel samværet. Annen forskning viser at slike erfaringer kan få konsekvenser for barns psykiske helse (Vis, Strandbu og Holtan, et al. 2011). Det å erfare sammenheng i eget liv er helsefremmede for barn. Analysen viste at det er belastende for barn å oppleve at hendelser skjer plutselig uten å få mulighet til å bli forberedt, eller få en begrunnelse for at det skjer. Det er flere forskere som har vist til at barn i fosterhjem har behov for sammenhengende barneliv (Vis, Strandbu og Holtan, et al. 2011; Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013). Noen erfarte det belastende å ikke bli involvert når fosterhjem skulle finnes, dette samsvarer med annen forskning. Bakketeig og Bergan (2013) fant at ungdom kan oppleve usikkerhet og utrygghet ved ikke å bli involvert.

Relasjonen mellom barnet og barnevernkonsulenten er en vesentlig forutsetning for barnets mulighet til å medvirke. Dette påpekes også av Vis, Strandbu, Holtan og Thomas (2010) og i rapporten "Fosterhjem for barns behov" (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013).

Studien viser at ingen av barna erfarte å ha en stabil relasjon til en kontaktperson i barnevernet. Barna erfarte det problematisk med hyppige skifter av kontaktpersoner. Mangelfull kjennskap til barnet og barnets situasjon utgjorde et hinder for tilretteleggelsen av dialogen. Dersom relasjonen til barnevernet ikke fungerer for barnet, vanskeliggjøres barnets mulighet til innflytelse på beslutninger. Dette samsvarer med annen forskning, Bakketeig (2015) fant at det å ikke ha relasjon til en kontaktperson over tid vanskeliggjorde en tilpasset dialog ut fra den enkeltes behov i ulike faser.

Analysen viser at det kan være utfordrende og komplekst å legge til rette for medvirkning for barn som bor i fosterhjem. Det er flere faktorer som virker samtidig og påvirker hverandre. Funnene viser at for å kunne medvirke har barnet behov for en god dialog med barnevernet og fosterforeldrene. Når det gjelder medvirkning knyttet til samvær med foreldre viser funnene at det kan være viktig at barnet får opprettholde eller utvikle en god relasjon til foreldre dersom barnet skal kunne få muligheten til å medvirke. Det kreves både styrke, mot og evne av barnet når det skal gi uttrykk for egne meninger. Barna beskrev behovet for støtte i medvirkningsprosessen. De hadde behov for støtte til å utvikle egne meninger, og de hadde behov for å bli ivaretatt før, under og etter egen deltakelse.

Analysen tyder på at flere av barna erfarte at medvirkning ved samvær og konfirmasjon kunne få konsekvenser for deres relasjoner. Flere av barna erfarte at deres valg eller ønsker hadde ført til negative reaksjoner hos foreldre og besteforeldre, reaksjoner som kunne oppleves belastende. Noen opplevde seg alene i å håndtere disse følelsesmessige belastningene. Et annet perspektiv viser at det å få for stort ansvar alene for samværet kunne erfares belastende. Ut fra disse erfaringen kan det være viktig å legge til rette for at barn i fosterhjem får tilstrekkelig støtte både fra fosterforeldre og barnevernet når de medvirker. Ulvik (2007) viste i sin forskning til behovet for å hjelpe barnet til å utvikle og uttrykke mening som en del av det å gi barnet den utviklingsstøtten barnet har behov for. Ulvik argumenterer for at det er faglig nødvendig og at det er et profesjonelt kunnskapsbehov for å undersøke barnets meningsdannelse som en forutsetning for å gi adekvat utviklingsstøtte (2009). Min analyse viser at dette fokuset også er viktig når det gjelder å veilede og kurse fosterforeldre når barnets medvirkning skal realiseres.

Jeg vil her kort oppsummere sentrale funn i studien før de drøftes nærmere i neste del. Fosterhjemmet fremstår som en arena for utvikling av barnets medvirkningskompetanse.

Analysen synliggjør at medvirkning i fosterhjemmet kan være med på å inkludere barnet i fosterfamilien. Kontinuitet i relasjonen med foreldre fremstod som avgjørende for muligheten til å medvirke ved fastsettelse av samvær. Analysen tyder på at flere av barna erfarte at deres medvirkning vedrørende samvær kan føre til reaksjoner hos foreldre og besteforeldre, reaksjoner som kan oppleves belastende. Enkelte opplevde seg alene i å håndtere de følelsesmessige belastninger deres medvirkning skapte, spesielt gjaldt dette barn som bodde i slekt- og nettverksfosterhjem. Ut fra barnas erfaringer kan det være viktig å tilrettelegge for støtte når barn i fosterhjem medvirker i samværsspørsmål.

Systemisk perspektiv på barns medvirkning i fosterhjem

Kontekst, relasjon, dialog og støtte har vist seg å være viktige faktorer ved tilrettelegging for barns medvirkning, spesielt når det gjelder kontakt med opprinnelsesfamilien.

Barnas erfaringer med å medvirke ved kontakt med opprinnelsesfamilien fremstår både kontekstuelle og relasjonelt betinget. Jeg vil først ta for meg de kontekstuelle og relasjonelle aspektene ved barnas erfaringer. Deretter vil jeg drøfte hvordan legge til rette for dialog og støtte når barns medvirkning skal realiseres ved kontakt med opprinnelsesfamilien.

Barns kontekstuelle og relasjonelle erfaring

Barnas erfaringer fremstår mer komplekse når det kommer til medvirkning som involverte kontakt med opprinnelsesfamilien, som samvær og feiring av konfirmasjon. Her var det variasjoner i materialet mellom dem som flyttet inn i fosterhjemmet da de var i førskolealder og bodde i slekt eller nettverksfosterhjem, og dem som bodde i forsterket fosterhjem.

Analysen tyder på at det var ulike erfaringer med det å medvirke ut fra hvilken fosterhjems-kontekst barnet hadde. Barna som bodde i forsterket fosterhjem erfarte at fosterforeldrene la mer til rette for deres medvirkning knyttet til samværet med foreldrene, ved å snakke med barnet om hvordan samværet kunne tilrettelegges. Barn som bodde i slekt- og nettverksfosterhjem erfarte dette i mindre grad. Barna som bodde i slekt- og nettverksfosterhjem problematiserte det å skulle ta opp egne meninger om foreldrene fordi fosterforeldrene hadde sin egne relasjon til foreldrene å ta hensyn til. Barna beskrev hvordan de kunne ta hensyn til fosterforeldrene ved å unnlate å snakke om foreldrene, eller tvile på om de ble forstått når de uttrykte egen mening, og bli usikre på om deres mening ble gitt videre til for eksempel barnevernet. Det vil si at fosterhjems-konteksten kan virke inn på barnets

mulighet til å oppleve støtte i å uttrykke sine synspunkter og danne mening når det gjelder kontakt med opprinnelsesfamilien.

Noen av barna erfarte samvær som vanskelig å håndtere da de var i førskolealder, men også dersom de ble gitt et for stort ansvar alene når de ble eldre. Flere av barna som vokste opp i slekt- eller nettverksfosterhjem erfarte at kontekst for samværet fremstod utydelig eller forvirrende. De erfarte å ikke få tilstrekkelig informasjon om avgjørelser som ble tatt og om foreldres situasjon. De hadde få muligheter til å danne og uttrykke mening om samværet til barnevernet eller i fosterhjemmet.

Enkelte erfarte at deres medvirkning om samvær fikk virkning på deres relasjoner. Beslutning om å stoppe samværet fikk for enkelte av barna ulike konsekvenser. Barnet kunne oppleve seg straffet av andre familiemedlemmer, eller familiemedlemmer kunne ta ut egen frustrasjon på fosterforeldrene, som igjen kunne føre til at barnet fikk dårlig samvittighet over avgjørelsen som ble tatt. Effekten av barnets medvirkning kan her forstås sirkulært, da avgjørelsen fikk relasjonelle virkninger både for barnet og relasjoner rundt barnet.

Konsekvenser av avgjørelser om samvær kan også vise seg over tid, flere beskrev hvordan medvirkning på ett tidspunkt i oppveksten, medførte det vanskelig å medvirke senere fordi det da ble vanskelig å gjenoppta samvær med foreldre når relasjonen var brutt.

Analysen viser at dersom en skal tilrettelegge for barns medvirkning ved samvær er det viktig å ha fokus på konteksten for barnets medvirkning, og hvordan barnets mening påvirker relasjoner og samspillet mellom dem som er involverte.

Rom for samtale ”uten for boksen” – tilrettelegging med fokus på dialog, relasjon og støtte

Analysen tyder på at det er behov for bevissthet når det gjelder hvordan barnevernet tilrettelegger for samtaler med barn i fosterhjem. Barna erfarte samtaler der de ble snakket til og ikke med, der det var lite rom for utvikling og formidling av egen mening. Samtalene opplevdes som begrensende når fokuset til barnevernet var å gi eller motta informasjon om hvordan barnet hadde det i fosterhjemmet, og ikke forhold som det var viktig for barnet å snakke om. Konteksten for samtalene barnet hadde med barnevernet kunne fremstå uklar hva

gjelder innhold og form. Analysen viser at flere av barna etterlyste en samtaleform lik den dialogiske samtalen, der det legges til rette for en felles undersøkelse, og der barnet og den voksne snakker sammen med hverandre, i stede for til hverandre. Der det er rom for å ”bevege seg uten for boksen”, som en av jentene i undersøkelsen sa. Den voksne vil da legge tilrette for å utforske sammen med barnet, og blir en medspiller i barnets utforskning av egen mening. Gjennom en slik type samtale kan barnevernet legge til rette for meningssskapende prosesser sammen med barnet, der barnet gis mulighet til økt forståelse av egen situasjon, samt gis mulighet til å bearbeide erfaringer. Analysen viser at enkelte av barna hadde savnet dette rommet i oppveksten og at de hadde ønsket en slik form for oppfølging og støtte.

Den dialogiske samtalen krever at det er mulighet for å etablere en relasjon, at det settes av tid, at tempoet i samtalene settes ned og at det er mulighet for flere møtepunkter. Barna var opptatt av barnevernets relasjonskompetanse og kontinuitet i oppfølgingen. Kvaliteten på dialogen er en avgjørende forutsetning for at barnet kan gjøre seg forstått.

Barnas erfaringer med å medvirke gjennom oppveksten viste behov for å se og anerkjenne barnets kommunikasjon. Enkelte erfarte at deres adferd knyttet til samværet med foreldrene hadde gitt dem en indirekte medvirkning i førskolealder. Barna erfarte at deres avvisende adferd medførte at foreldre selv sa fra seg samværet. Denne erfaringen viser behovet for å rette oppmerksomhet mot barnets kommunikasjon ved tilrettelegging for medvirkning. Bateson introduserte begrepene analog og digital kommunikasjon som må sees i sammenheng (Ølgaard 2004). Bateson hevdet at det ikke er mulig å ikke-kommunisere, det betyr at all adferd tolkes og innebærer kommunikasjon i en eller annen form (Bateson 2005). Ut fra barnas erfaring med å uttrykke seg i førskolealder bør det være spesielt interessant å vie oppmerksomheten mot barnas adferdsuttrykk når barnets mening skal forstås og hjelpes frem. Dette vil kunne bidra til å tydeliggjøre barnets mening både for barnet selv, men også for barnevernet, fosterforeldre og foreldre. Når beslutninger skal gjøres vil det kunne være nyttig å ha fokus på det analoge nivået i kommunikasjonen og derigjennom forsøke å hjelpe barnet til å få sin mening uttrykt digitalt.

En viktig dimensjon analysen peker på er behovet for å tilrettelegge for samtaler der barnet får mulighet til å dele erfaringer de har gjort i kontakten med opprinnelsesfamilien. Ved å legge til rette for samtaler om barnets relasjoner, erkjenner barnevernet at barnet er en del av

et hele, som ikke deres medvirkning kan sees uavhengig av. Tilrettelegging for slike samtaler kan være en viktig utviklingsstøtte for barnet når det skal danne seg mening om samvær.

Barnevernet kan ved hjelp sirkulære spørsmål hjelpe barnets perspektiver frem. Gjennom sirkulære spørsmål vil man kunne utforske relasjoner (Jensen og Ulleberg 2011). I denne dialogen får barnet mulighet til å snakke frem sin forståelse eller behov gjennom spørsmål som for eksempel; ”hva tror du pappa tenker eller føler når han ikke blir invitert”, ”hvordan tror du mamma kommer til å reagere på valget ditt?”, eller ” hvem tror du vil kunne være best i stand til å støtte deg gjennom konfirmasjonsdagen?”. Slike sirkulære samtaler kan også være nyttige når barnets mening om samværet skal komme frem. Denne typen samtaler kan også gjøres sammen med fosterforeldre eller andre viktige personer i barnets nettverk. En fordel med å involvere flere i samtalene er å gi barnets nettverk forståelse og kunnskap om barnets mening, men også gi barnet støtte i valg som gjøres. Spørsmålene fordrer kjennskap til barnet, barnets situasjon og relasjoner.

Rom for samtaler om konfirmasjon var spesielt viktig for barn som bor i fosterhjem i slekt eller nettverk. Konfirmasjon er en helt ny kontekst for barnet. Flere av barna hadde ikke hatt hele familien samlet tidligere, og dette medførte følelsesmessige utfordringer når de skulle invitere. Barnas erfaringer tydet på at de ikke fikk støtte til egen medvirkning før de selv viste den følelsesmessige belastningen gjennom endret adferd. Analysen viste behovet for å etterspørre barnets mening på et tidligere stadium for å kunne gi barnet den støtten det har behov for når konfirmasjonen skal arrangeres. Enkelte av barna trakk selv frem behovet for hjelp, støtte og veiledning fra barnevernet både til seg selv og fosterforeldrene.

Konklusjon og anbefalinger

Denne studien har vist hvordan barn i fosterhjem erfarer å medvirke, og synliggjort hvilke forhold som påvirker deres muligheter. Jeg vil ut fra funnene og diskusjonen av disse, konkludere og komme med anbefalinger til praksis og videre forskning.

Barns medvirkning må forstås relasjonelt og kontekstuel. Barns mening utvikles i relasjoner, og over tid. Derfor er det viktig å legge til rette for medvirkning som en prosess når barn vokser opp i fosterhjem. Barnevernsarbeideren må se barnets medvirkning i konteksten barnet

befinner seg i. Det er særlig viktig å rette oppmerksomheten mot områder der barnets medvirkning berører relasjoner til opprinnelsesfamilien. Det bør legges til rette for samtale som kan forberede og ivareta barnet på eventuelle konsekvenser deres deltakelse kan få. Barn bør få hjelp til å utvikle og uttrykke mening ut fra erfaringer de gjør når de deltar. Barnas erfaringer bør hensyntas når videre beslutninger fattes. Samtaler barnevernet har med barnet om deltakelse bør bygge på kunnskap om hvordan barnets relasjoner kan bli berørt. Her bør barnevernet rette spesiell oppmerksomhet mot barn som vokser opp hos slekt eller nettverk, da det for disse barna kan være vanskeligere å dele egne erfaringer og opplevelser om samvær med sine fosterforeldre. Barnevernet bør også ut fra dette rette spesiell oppmerksomhet mot veiledning av slekt- og nettverksfosterforeldre når det kommer til barnets kontakt med opprinnelsesfamilien.

Når barn skal medvirke i forbindelse med samvær og konfirmasjon er det viktig at barnet blir ivaretatt ved å få tilbud om samtaler før, under og etter, for å kunne ivareta og forebygge eventuelle vanskeligheter som kan oppstå ved deltakelsen. Her vil en sirkulær forståelse kunne danne en metodisk ramme for tilrettelegging av dialogen, der fokus er på å utforske barnets mening, utvide forståelsen både hos barnet og dem rundt, og der målet er å ta gode avgjørelser ut fra barnets behov. Tilpasset dialog ut fra situasjon, alder og modenhet er viktig for barna. Samtalen er i seg selv viktig for barnets forståelse av egen situasjon, og for å kunne utvikle og uttrykke mening. Barnas erfaringer peker på at det er viktig å rette oppmerksomheten mot barnets kommunikasjon, og spesielt det barnet uttrykker uten ord og via kroppsspråket.

Fosterhjemmet kan være en god ramme for utvikling av barnets medvirkningskompetanse. Barna erfarer medvirkning i hverdagslivet i fosterhjemmet. I tillegg til å gi barna omsorg har fosterforeldre en viktig rolle i å støtte barnets medvirkning både i hverdagen i fosterhjemmet, men også i selve barnevernssaken. Derfor vil det være viktig å veilede fosterforeldre i å være støttespillere i barnets medvirkning. Når nye fosterhjem skal rekrutteres, bør barnevernet være på utkikk etter hjem som kan være åpne for og har fokus på å gi barna et rom til å medvirke og kunne gi barnet støtte i å utvikle medvirkningskompetanse.

Barn trenger støtte når de skal medvirke. Analysen viste at for barna var det viktig å få støtte fra både fosterforeldre og barnevernet, men også andre i barnets nettverk var viktige støttespillere, spesielt når det gjelder samvær og kontakt med opprinnelsesfamilien. Ut fra

dette blir det viktig å være oppmerksom på barnets nettverk og den verdien dette kan ha for å realisere barnets medvirkning.

Denne studien har vist at barns medvirkning må forstås relasjonelt og kontekstuel når barnevernet og fosterhjemmet skal tilrettelegge og støtte barnet i dets medvirkning.

Med utgangspunkt i funnene i denne undersøkelsen, er det grunnlag for videre utredninger av hvordan barn i fosterhjem kan ivaretas når de medvirker i samværsspørsmål, samt hvordan dette kan virke inn på barnets relasjoner. Spesielt vil det være nyttig å se nærmere på hvordan barn som bor i fosterhjem i slekt- og nettverk kan ivaretas når det gjelder kontakt med opprinnelsesfamilien. På bakgrunn av dette, anbefales det spesielt å undersøke nærmere metodiske tilnæringer som kan støtte og fremme deltakelse for disse barna.

Litteraturliste

- Andersen, Tom. *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtaler*. Dansk psykologisk forlag, 2009.
- Anderson, Harlene. *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag, 2003.
- Backe-Hansen, Elisabeth. *Teoretiske perspektiver i synet på ungdoms medvirkning - en litteraturgjennomgang*. NOVA, 2011.
- Backe-Hansen, Elisabeth, Tine Egelund, og Toril Havik. *Barn og unge i fosterhjem - en kunnskapsstatus*. Det nordiske forskningsprosjektet: Fosterhjem for barns behov, 2010.
- Backe-Hansen, Elisabeth, Toril Havik, og Arne Backer Grønningsæter. *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. 16/13, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 2013.
- Bakketeig, Elisiv. «Ungdoms opplevelse av medvirkning.» I *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*, av Øyvind Christiansen, et al. Bergen: RKBU Vest, Uni Research Helse, 2015.
- Bakketeig, Elisiv, og Lotte Terese Bergan. «Om ungdoms medvirkning ved plassering i fosterhjem.» I *Fosterhjem for barns behov*, av Elisabeth Backe-Hansen, Toril Havik og Arne Backer Grønningsæter, 85-108. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), 2013.
- Barne- likstillings og inkluderingsdepartementet. «Ungdom, makt og medvirkning.» NOU 2011:20, 2011.
- Barne- og likestillingsdepartementet. *Forskrift om medvirkning og tillitsperson*. Barne - og likestillingsdepartementet, 2014.
- Barne- og likestillingsdepartementet. *Ny barnevernlov. Sikring av barnets rett til omsorg*. NOU 2016:16, Oslo: BLD, 2016.
- Barne- og likestillingsdepartementet. *Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste*. Meld. St. 17 (2015-2016), Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet, 2016.
- Barne- og likestillingsdepartementet. «Forskrift om fosterhjem.» Barne- og likestillingsdepartementet, 12 2003.
- Barnevernpanelet. *Barnevernpanelets rapport*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011.

- BarnevernsProffene i Mitt Liv. *Barns medvirkning i kommunalt barnevern: Anbefalinger for forsvarlig barnevernpraksis*. BarnevernProffene, 2016.
- Bateson, Gregory. *Mentale systemers økologi. Skridt i en utvikling*. Akademisk Forlag, 2005.
- Bea, B, N Winger, og A.E Kristofferesen. *Temahefte om barns medvirning*. Kunnskapsdepartementet, 2006.
- Christiansen, Øivin. «Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører?» *Norges Barnevern*, 2012: 16-30.
- Dallos, Rudi, og Ros Draper. *Familieterapi. Systemisk teori og praksis*. København: Hans Reitzels forlag, 2007.
- FNs Barnekonvensjon. «FNs Barnekonvensjon om barns rettigheter .» 1989.
- Forskningsetiske komiteer. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer, Forskningsetiske komiteer, 2006.
- Forskrift om fosterhjem. 2003.
- Gamst, Kari Trøften. *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget, 2011.
- Gamst, Kari, og Å Langballe. *Barns som vitner: En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjonen mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo, 2004.
- Gergen, Kenneth J., og Mary Gergen. *Social konstruktion ind i samtalen*. 1. udgave, 7. oplag. Dansk psykologisk forlag, 2011.
- Gulbrandsen, Liv Mette, Sissel Seim, og Oddbjørg Skjær Ulvik. «Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid.» *Sosiologi i dag*, 2012: 54-78.
- Hart, Roger A. *Children´s participation. From tokenism to citizenship*. Unicef, 1992.
- Haugli, T. «Hensynet til barnets beste.» I *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge.*, av E.S. Kjørholt og K. Sandberg (red.) Høstmælingen. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- Helsetilsynet. *"-Bare en ekstra tallerken på bordet?" Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2013 og 2014 med kommunens arbeid med oppfølging av barn som bor i fosterhjem*. 1/2015, Statens Helsetilsyn, 2015.
- Jensen, Birgitte S. *Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde - reell inddragelse eller symbolsk retorik?* Phd-afhandling, Aalborg Universitet, 2014.
- Jensen, Per. *Ansikt til ansikt*. Gyldendal Norske Forlag, 2009.
- Jensen, Per, og Inger Ulleberg. *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske, 2011.

Justis- og beredskapsdepartementet. «Grunnloven.» *Kongeriket Norges Grunnlov*. 24 05 2016.

Kjørholt, Anne Trine. *Barn som samfunnsborgere - til barnets beste?* Redigert av Anne Trine Kjørholt. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Kvale, Steinar, og Svend Birkmann. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.

Langdridge, Darren. *Psykologisk forskning*. Trondheim: Tapi Akademiske Forlag, 2006.

Lidèn, H. «Barns rettigheter - en realiserbar intensjon?» *Tidsskrift for velferdsforskningen*, 2004.

Lindboe, Knut. *Barnevernloven. Lov om barneverntjenester av 17. juni 1992 nr. 100. A jour 15. april 2011*. 7. utgave. Gyldendal akademisk, 2011.

Lov om Barneverntjenester. «Barnevernloven, Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100.» Barne- og familiedepartementet, 1992.

Malterud, Kristi. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Vol. 3. utgave. Universitetsforlaget, 2011.

Minuchin, Patricia, Jorge Colapinto, og Salvador Minuchin. *Udsatte familier i et ressource perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, 2008.

Nasmann, Elisabet. «Varfor sarskilt om barn?» I *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskningen*, av Elisabeth Backe-Hansen og Ivar Frønes. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2012.

Prop. 106 L. «Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak).» *Endringer i barnevernloven*. Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013.

Seim, Sissel, og Tor Slettebø. *Brukermedvirkning i barnevernet*. Universitetsforlaget, 2007.

Senter for menneskrettigheter (SMR); *FNs barnekonvensjon - fra visjon til kommunal virklighet*. Universitetet i Oslo , 2005.

Shier, Harry. «Pathways to Participation: Openings, Opportunitis and Obligations.» *Children & Society*, 2001: 107-117.

Skivenes, M, og A Strandbu. «Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv.» I *Brukernes medvirkning*, av E Willumsen. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.

Slettebø, Tor. «Barn og foreldres medvirkning i barnetvernet - samspill og interessekonflikter.» *Norges Barnevern*, 2008: 3-14.

Statens helsetilsyn. *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern - undersøkelse og evaluering*. Statens helsetilsyn, 2012.

- Statistisk sentralbyrå. «WWW.SSB.no.» *Barnevern*. 2015. (funnet 10 24, 2016).
- Strandbu, Astrid. «Barnets deltakselse og barnets beste i barnevernet.» I *Barn som samfunnsborgere*, av Anne Trine Kjørholt (red.), 71-88. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Strandbu, Astrid, og Svein Arild Vis. *Barns deltakelse i barnevernsaker*. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge, 2008.
- Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. Bergen: Fagbokforlaget, 2009.
- Thomas, Nigel. *Children, family and the state: decision-making and child participation*. Basingstoke: Macmillan, 2000.
- Thrana, Hilde Marie. *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2008.
- Tiller, P. O. *Studier i barndom*. Kristiansand: Høgskoleforlaget, 2000.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Unipub, 2007.
- Vis, S. A., og N Thomas. «Beyond talking - children`s participation in Norwegian care and protection cases.» *European Journal of Social Work* , 2009: 155-168.
- Vis, Svein Arild. *Factors that determine children`s participation in child welfare decision makin*. A dissertation for the degree of Philosophiae Doctor, Faculty of Helth Sciences, The artic university of Norway, Tromsø: University of Tromsø, 2014.
- Vis, Svein Arild. *Sluttrapport prosjekt "Barn og beslutninger"*. Helse og Rehabilitering, 2007.
- Vis, Svein Arild, Amy Holtan, og Nigel Thomas. «Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases - way Norwegian social workers find it diffikult.» *Child Abuse Review*, 2012: 7-23.
- Vis, Svein Arild, Astrid Strandbu, Amy Holtan, og Nigel Thomas. «Participation and health - a research review of child participation in planning and decision-making.» *Child & Family Social Work*, October 2010: 325-335.
- Vis, Svein Arild, og Astrid Strandbu. *Samtaler med barn i barnevernet*. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge, 2004.
- Wertz, Frederick J, Kathy Charmaz, Linda M McMullen, Ruthellen Josselson, Rosemarie Anderson, og Emalinda McSpadden. *Five Ways of Doing Qualitative Analysis. Phenomenological Psychology, Grounded Theory, Discourse Analysis, Narrative Research, and Intuitive Inquiry*. New York/London: The Guilford Press, 2011.
- Ølgaard, Bent. *Kommunikasjon og økomentale systemer. En introduksjon til Gregory Batesons forfatterskap*. København: Akademisk forlag, 2004.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide (4 sider)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til barn (1 side)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til fosterforeldre (2 sider)

Vedlegg 4: Informasjonsskriv til barneverntjenesten (1 side)

Vedlegg 5: Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger (2 sider)

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Hvordan opplever barn som er plassert i fosterhjem å medvirke i prosesser som angår dem, og hvordan ønsker de å medvirke?

Barna og ungdommene vil for eksempel bli spurt om hvordan de deltok i forbindelse med flyttingen til fosterhjemmet, om og hvordan de har innflytelse på samværsordningen med opprinnelsesfamilien og hvordan de deltar i beslutninger om dagliglivet i fosterhjemmet.

Vi er også opptatt av barna og ungdommenes egen forståelse av hva det vil si og medvirke, og deres egne ønsker når det gjelder medvirkning.

Hva jeg vil oppnå med spørsmålene:

Jeg ønsker å undersøke nærmere i hvor stor grad og på hvilke måter barna har medvirket og medvirker i sin egen situasjon,

når det gjelder både beslutninger av større betydning og store og små beslutninger som tas i dagliglivet.

Hvordan barnet opplever å få informasjon, opplevelse av sammenheng, nok til å kunne velge og delta i eget liv.

Har de opplevd å bli hørt, opplevelse av å delta i dialog og samtaler rundt viktige livshendelser?

Har de opplevd deltakelse i beslutninger eller opplevelse av medbestemmelse?

Hensikten er å få fram fosterbarnas erfaringer i fosterhjemmet og i forhold til barneverntjenesten, og betydningen av relasjonen rundt barnet for barnets deltakelse.

Målet er å skape dialog med barnet om barnets medvirkning i eget liv.

I forhold til forståelsen av medvirkning,

erfaringer med medvirkning i fosterhjemmet og i forhold til barnevernsprosessene.

Ønsker å få frem barnets ønsker til egen medvirkning og

hva som er avgjørende for å få det til og

om det er områder der barnet ikke ønsker å medvirke.

1. Introduksjon – bli kjent

Om meg og hva jeg jobber med

Om forskningsprosjektet – mål bedre barnevern

Om resultatet – oppgaven og forskningsprosjektet

Frivillighet

Anonymitet og taushetsplikt

Bruk av båndopptaker – huske det som blir sagt

Skape kontekst for intervjuet

Det finnes ikke riktige eller gale svar.

Opptatt av hva du tenker.

Jeg ønsker å snakke med deg om: det å medvirke;

det å være med på å bestemme,

ha innflytelse og

å påvirke, store og små avgjørelser/beslutninger i ditt liv.

Hvordan du mener du har gjort dette (*medvirket og medvirker*) og om hvordan det bør være...

Dette intervjuet handler om dine erfaringer med å medvirke (her du bor, og i forhold til barnevernet.)

Jeg er opptatt av dine tanker og erfaringer (når det gjelder å medvirke i ditt liv.)

Avklare tidsbruk ca. 1 time, pauser ved behov.

Hvem er fosterbarnet som intervjues

Alder og hvilket skoletrinn

Spesielt liker å gjøre, alene eller sammen med andre, avgrense til tre ting/ to ting ut fra hvor barnet er, fag/fritid.

Hvem bor du sammen med?

Hva kaller du dine fosterforeldre og hvordan kom du frem til dette?

Hvor lenge har dere bodd sammen?

Kan du fortelle meg hvordan du ble kjent med dem?

Ble dere kjent før du flyttet inn?

Hovedtemaer:

Tema: Medvirkning; bestemme, spurt, bli hørt, påvirke og opplevelse av innflytelse.

Mål for meg er her å få frem barnets tanker/forståelse av dette i konteksten det er i.

Opplever du å ha rett til å si din mening og bli hørt? (kan konkretiseres videre til i hjemmet, og i forhold til barnevernet.)

Kan du fortelle når du opplevde dette, når du ikke opplevde det?

Hvordan kan voksne vise at de bryr seg? (om din mening)

Kan du fortelle meg om en opplevelsen der du opplevde å bli sett og hørt for den du er?

Hva betyr det for deg å være med og bestemme?

Hva synes du om å være med å bestemme?

Er det å få være med å bestemme viktig for deg?

Hvem opplever du bestemmer i ditt liv?

Hvem opplever du bestemmer over deg?

Hva bestemmer du og

hva bestemmer du ikke (de voksne)

Hvem bestemmer hva du skal gjøre nå og i fremtiden?

Er det noen steder du synes det er best at de voksne bestemmer uten at du blir tatt med?

Er det noen steder du skulle ønske at du hadde hatt muligheten til å bli hørt/bestemme?

(Mer - mindre spørsmål der det passer inn?)

Hvordan føler man seg hvis man får være med å bestemme?

Hvordan føler man seg dersom man ikke får være med?

Hvordan vises det for de andre at du deltar/deltar ikke?

Kan du fortelle om opplevelser du har hatt der du har opplevd dette...

Kan du fortelle meg noe du opplever som er urettferdig – der du var involvert

Opplever du selv at du blir rettferdig behandlet?

Opplever du deg sett, anerkjent, verdsatt, tillitt av.....?

Er du fornøyd med de muligheter du har til å være med på å bestemme i ditt liv?

- utdyp dette dersom fornøyd. (noen kan være sliten av å være med å bestemme)

Barnets forventninger til medvirkning (Finnes en kostnad for barnet med det.)

Tema: Hvordan opplever du å medvirke i fosterhjemmet?

Hvordan opplever du å få være med å bestemme her du bor?

(dersom vanskelig, eksempler på aktiviteter)

a) Som for eksempel når det gjelder;

legge tider, ukepenger, godteri, pc spill, fritidsaktiviteter, valg av venner, bursdager, konfirmasjon der det er aktuelt, møter og tilstelninger på skolen, skoleavslutninger, hvordan holde kontakt med venner/familie.

Hvem beslutter hvem som skal delta (bursdag, konfirmasjon, skoleavslutning)?

Ble du spurt?

b) Eller livsforms inspirert – tenke tilbake denne uka, i dag i går etc. episoder der noe skulle bli bestemt eller dere var uenige.

Hvordan blir det bestemt her du nå bor?

Hvordan er det det foregår?

Er det annerledes enn der du bodde tidligere?/Annerledes enn hos andre du kjenner?

Hvem andre bør bli hørt før noe skal bli bestemt som gjelder deg?

Har noe av dette forandret seg den tiden du har bodd her?

Har du noen tanker om hva som har gjort at det har endret seg eller ikke endret seg?

Hvilken plass synes du du har her i hjemmet ditt nå?

Har den endret seg fra du flyttet inn?

Dersom andre barn i hjemmet;

Kan du se noen forskjeller/likheter ved det å bli hørt og være med å bestem mellom dere som bor sammen. (kan her tenke livssyklus teori)

Tema: Hvordan opplever du å medvirke i forhold til bestemmelser i barnevernet?

Vet du hvem som er din saksbehandler og

hvor ofte har dere kontakt?

Hva pleier dere å snakke sammen om?

Har det vært til hjelp for deg å ha kontakt med han/henne?

Opplever du at dere har snakket sammen om temaer som har vært viktig for deg?

Har du fått informasjon om dine rettigheter i forhold til det å bo i fosterhjem og at barnevernet har omsorgen for deg?

På hvilken måte har du fått informasjon,?

Evt. i hvilken sammenheng?(bli hørt, si mening; fy.sak, samvær, tilsynsfører, kontakt med nettverk, fosterhjemsbroshjyren)

Har du blitt spurt om din mening om hvor du skulle bo?

Medvirket du på noen måte når du skulle flytte hit?

Når du skulle flytte hit hvordan opplevde du å få informasjon om det?

Fikk du informasjon som du forstod?

Var det noe du lurte på som du ikke fikk anledning til å snakke om?

Opplever du å kunne påvirke og ha innflytelse i forhold til barnevernet?

Kan du gi et eksempel? Kan konkretiseres til samvær og kontakt med foreldre og andre i opprinnelsesfamilien, valg av tilsynsfører, i forhold til fylkesnemnda – ta det som er relevant for det enkelte barn i situasjonen.

Har barnevernet lagt til rette for at din mening skal komme frem?

På hvilken måte?

Hvordan ønsker du at de kunne ha gjort det?

Har du opplevd at din mening har blitt tatt hensyn til?

På hvilken måte,

hvordan skulle du ønske..?

Dersom du fikk bestemme hvordan ville det da ha vært?

Har du opplevd noe negative konsekvenser av å si din mening/bestemme?

Hvilke erfaringer har du med å medvirke i barnevernet?

Har du erfaring med å delta på møter sammen med barneverntjenesten?

Hva har du tenkt om din deltakelse?

Har du fått muligheten til å være med å bestemme innholdet/temaer, når og hvor dere skulle møtes.

Har du blitt forberedt på hva dere skulle snakke sammen om (og hva som skulle bestemmes?)

Tilslutt

Er det noe du ønsker å fortelle som vi ikke har snakket om eller jeg ikke har spurt deg direkte om?

Har du erfaringer andre burde lære av?

Og hvordan var det for deg å delta.

Takk for at jeg fikk snakke med deg om disse tingene, det har vært til stor nytte for meg.

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til barn

Dato 30.8.2012

Til fosterbarn som er 12 år og eldre

Vi vet for lite om hvordan barn og unge som bor i fosterhjem, tenker om hvordan de får være med på bestemme hva som skal skje og hvordan de har det i dagliglivet. Vi vet også for lite om på hvilke måter fosterbarn gjerne vil delta i beslutninger som angår dem. Får vi vite mer om dette, kan de som arbeider med barn og unge i fosterhjem bruke denne kunnskapen til å gjøre fosterhjemmene bedre.

En student som heter Lotte Terese Bergan, vil derfor gjerne få intervjuet inntil 15 barn og unge som er 12 år og eldre om disse tingene. Det hun finner ut skal bli en masteroppgave, som skal være ferdig våren 2013.

Samtalen mellom dere vil bli tatt opp på bånd hvis det er i orden, men skrevet ut på papir med andre navn enn de dere egentlig har. Det vil ikke gå an å kjenne igjen noen av dem hun har snakket med i oppgaven til Lotte.

Dere blir spurt om å være med på undersøkelsen fordi barneverntjenesten og fosterforeldrene deres har sagt at det er OK. Men dere kan selv bestemme om dere har lyst til å bli intervjuet av Lotte. Sier dere ja nå, kan dere også trekke dere når som helst uten at dere trenger å si hvorfor. Intervjuet vil ta ca. en time.

Undersøkelsen er tilrådd av Personvernombudet for forskning. Har dere noen spørsmål, ta gjerne kontakt med Lotte på mobil 48021245 eller epostadresse lottebergan@gmail.com, eller med prosjektleder Elisabeth Backe-Hansen. Jeg har mobil 92446421 og epostadresse ebh@nova.no.

Hilsen

Elisabeth Backe-Hansen

Elisabeth Backe-Hansen

Prosjektleder Fosterhjem for barns behov

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til fosterforeldre

Dato 30.8.2012

Til fosterforeldre med fosterbarn som er 12 år og eldre

I perioden 2010-2013 pågår et forskningsprogram finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Fosterhjem for barns behov. Programmet gjennomføres som et samarbeid mellom NOVA, Fafo og RKBV Vest (tidligere Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet).

Som en del av programmet skal Lotte Terese Bergan, som holder på med en masteroppgave i familierett arbeid, intervjuer inntil 15 fosterbarn som er 12 år og eldre om deres opplevelser av medvirkning, og deres fosterforeldre. Resultatene vil bli brukt som grunnlag for hennes masteroppgave, som er planlagt ferdig våren 2013. Vi kontakter aktuelle fosterhjem der barnet er plassert i medhold av lov om barneverntjenester § 4-12 via barneverntjenesten. Barneverntjenesten kan gi samtykke til at fosterforeldre og fosterbarn blir kontaktet med forespørsel om å delta i undersøkelsen.

Vi har stadig alt for lite kunnskap om dagens fosterbarn, både om hvem de er og hvordan de har det og tenker om sin situasjon. Vi vet også alt for lite om hvordan det å få et fosterbarn innvirker på resten av fosterfamilien, særlig nå når fosterbarn kanskje har rettigheter knyttet til deltakelse og medbestemmelse som de andre barna i familien ikke har på samme måte.

Barna og ungdommene vil for eksempel bli spurt om hvordan de deltok i forbindelse med flyttingen til fosterhjemmet, om og hvordan de har innflytelse på samværsordningen med opprinnelsesfamilien og hvordan de deltar i beslutninger om dagliglivet i fosterhjemmet. Vi er også opptatt av barna og ungdommenes egen forståelse av hva det vil si og medvirke, og deres egne ønsker når det gjelder medvirkning.

Dere fosterforeldre vil bli spurt om hvordan dere opplever betydningen for situasjonen i fosterfamilien av at familien har fått et nytt medlem, der andre enn familien påvirker hvordan barnets rett til medvirkning skal praktiseres. Intervjuet vil ta en times tid.

Intervjuene vil bli tatt opp på bånd med deres og barnas samtykke, og skrevet ut med fiktive navn på både barna og dere. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne noen enkeltpersoner i oppgaven. Båndene vil bli slettet så fort oppgaven er ferdig sensurert. Dere står også fritt til å trekke dere fra prosjektet underveis, uten ytterligere begrunnelse. Da vil også informasjonen innhentet fra dere bli makulert.

Lotte Terese Bergan vil kontakte dere om noen dager for å høre om det er aktuelt med intervjuene. Vi vil be om at fosterbarnet får lese vedlagte informasjonsskriv i forkant, slik at de kan ta stilling til om de ønsker å delta i intervjuet.

Undersøkelsen er tilrådd av Personvernombudet for forskning. Har dere spørsmål, ta gjerne kontakt med Lotte Terese Bergan på mobil 48021245/ mail lottebergan@gmail.com, eller med prosjektleder Elisabeth Backe-Hansen, NOVA, mobil 92446421 og mailadresse ebh@nova.no.

Med hilsen

Elisabeth Backe-Hansen
Prosjektleder Fosterhjem for barns behov

Vedlegg 4: Informasjonsskriv til barneverntjenesten

Dato 30.08.2012

Introduksjonsskriv til barneverntjenesten

I perioden 2010-2013 pågår et forskningsprogram om fosterhjem, finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hensikten med programmet er å utvikle kunnskap om fosterhjemsordningen som kan bidra til bedre og mer målrettet arbeid i forhold til fosterbarn og fosterforeldre. Programmet gjennomføres i samarbeid mellom NOVA, Fafo og RKBU Vest (tidligere Barnevernets Utviklingscenter på Vestlandet). Elisabeth Backe-Hansen, NOVA, er prosjektleder.

Et delprosjekt i programmet heter «Hvem er fosterbarna». Det råder en allmenn bekymring for at vi vet for lite om barn og unge som kommer i fosterhjem, og at manglende kunnskap om dem kan være en medvirkende årsak til at plasseringer ender med utilsiktet flytting. Et viktig aspekt ved kunnskapen om fosterbarna er hvordan de får anledning til og ønsker å medvirke til sin egen plassering, når det gjelder samvær, og ikke minst i dagliglivets små og store beslutninger. Vi vet også lite om hvordan det innvirker på fosterfamilien og andre barn i familien at det kommer et nytt familiemedlem der andre enn familien påvirker hvordan barnets rett til medvirkning skal praktiseres. Vi ønsker derfor å intervjuer både fosterbarn og fosterforeldre i samme familie.

Som del av «Hvem er fosterbarna» skal derfor Lotte Terese Bergan skrive en masteroppgave om dette temaet, hvor inntil 15 fosterbarn som er 12 år og eldre og deres fosterforeldre skal intervjues. Vi kontakter derfor barneverntjenester i Vestfold med forespørsel om å få kontakte fosterforeldre som har fosterbarn i den aktuelle alderen, og der barnet er plassert i medhold av lov om barneverntjenester § 4-12. Da kan nemlig barneverntjenesten samtykke i at fosterforeldrene kontaktes, mens fosterforeldre og fosterbarn må samtykke hvis de skal delta i undersøkelsen. Informantene kan trekke seg når som helst i prosessen uten begrunnelse, og i så fall vil alt materiale om dem bli slettet.

Intervjuene vil bli tatt opp på bånd med informantenes samtykke, og skrevet ut med fiktive navn. Lotte Terese Bergans masteroppgave skal etter planen leveres våren 2013, og opptakene vil bli slettet så fort sensuren er klar. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne personer i det som publiseres fra prosjektet.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning.

Trengs det ytterligere opplysninger, ta gjerne kontakt med Lotte Bergan (mobil 48021245, epostadresse lottebergan@gmail.com) eller Elisabeth Backe-Hansen (mobil 92446421, epostadresse ebh@nova.no).

Med hilsen

Elisabeth Backe-Hansen
Prosjektleder, Fosterhjem for barns behov

Vedlegg 5: Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel +47-55 58 21 17
Fax +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr 985 321 884

Elisabeth Backe-Hansen
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
Postboks 3223 Elisenberg
0208 OSLO

Vår dato: 13.08.2012

Vår ref:31117 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.08.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31117	<i>Hvordan opplever barn som er plassert i fosterhjem å medvirke i prosesser som angår dem, og hvordan ønsker de å medvirke?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NOVA, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Elisabeth Backe-Hansen</i>
Student	<i>Lotte Terese Bergan</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Linn-Merethe Rød

Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Lotte Terese Bergan, Movikvn. 51, 3135 TORØD

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo Tel +47 22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim Tel +47 73 59 19 07 kyrr svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø Tel +47 77 64 43 36 nsdmaa@svtuit.no

Prosjektet er del prosjektet "Fosterhjem for barns behov". Programmet i sin helhet er finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Dette delprosjektet er et studentprosjekt, og utgifter til datainnsamling mv. vil bli dekket over programmets driftsmidler.

Utvalget består av barn i alderen 12-17 år, som barnevernet har overtatt omsorgen for og som er plassert i fosterhjem. Videre består utvalget av barnas fosterforeldre. Data samles inn via personlige intervju med barna, samt intervju med fosterforeldrene.

Førstegangskontakt foretas via aktuelle saksbehandlere i barnevernet, som etter barnevernets godkjenning formidler et informasjonsskriv til fosterforeldrene. Deretter innhentes samtykke fra fosterforeldrene og fosterbarna før prosjektleder (student) kontakter dem for intervju. Personvernombudet finner informasjonsskrivene vedlagt meldeskjemaet, tilfredsstillende.

Ingen informanter skal kunne gjenkjennes i endelig oppgave. Ombudet minner om at det da ikke skal kunne være mulig for eksempelvis fosterforeldre å identifisere sitt fosterbarn i oppgaven, verken via spesifikke situasjonsbeskrivelser eller ved å dedusere seg frem til barnets synspunkter.

I henhold til prosjektmelding og informasjon som gis til utvalget, skal innsamlede opplysninger anonymiseres fortløpende, og senest innen prosjektslutt våren 2013. Ombudet minner om at anonymisering innebærer at lydopptak slettes/sladdes og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f. eks. sted, alder, kjønn, spesifikke hendelser/situasjoner) fjernes eller endres.